

Mladika 2/3-91

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

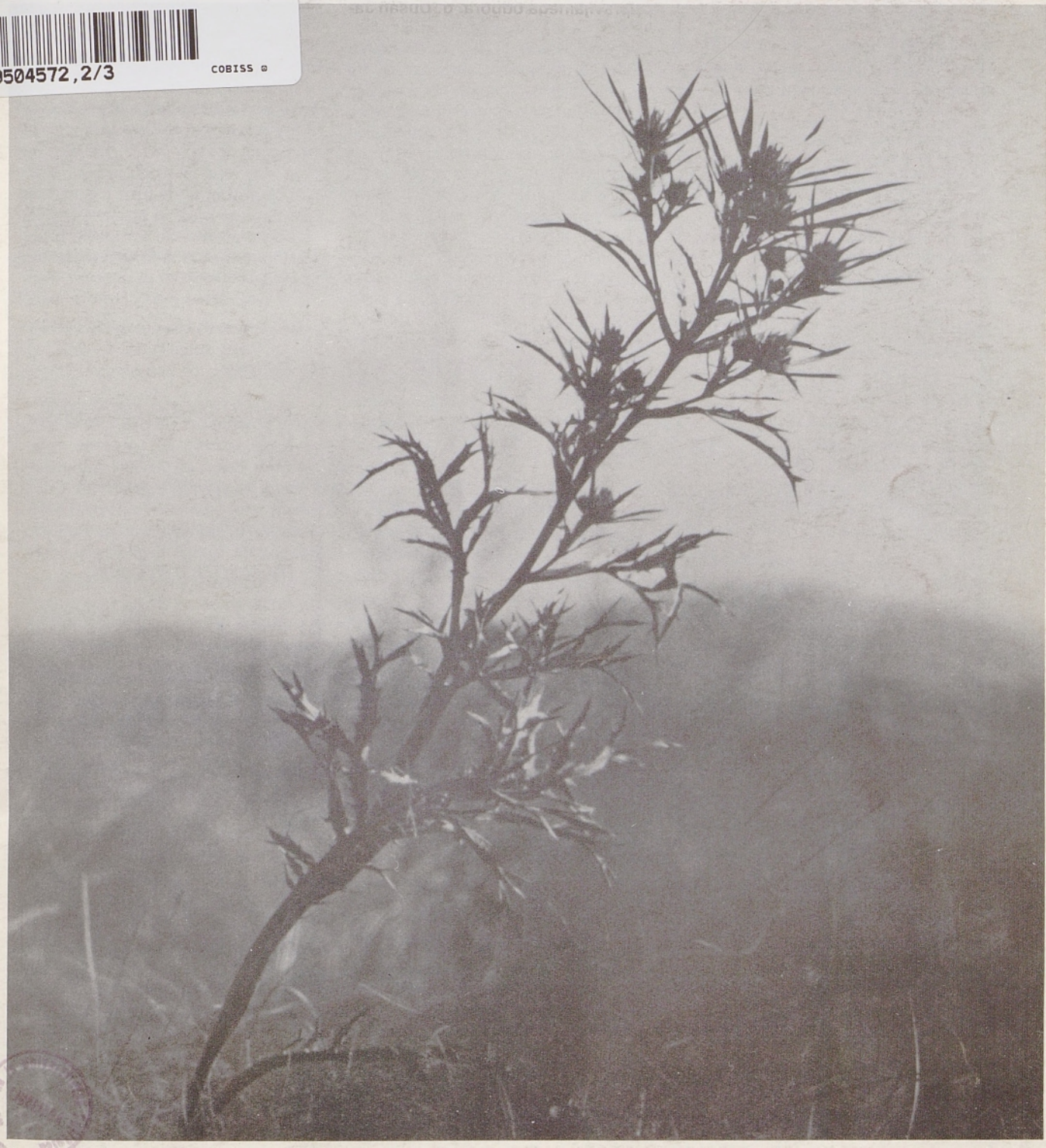
117 986 1991

504572,2/3

COBISS ©

ik - marec 1991 L. 3000
ile - marzo 1991

MLADIKA 2/3

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXV. 1991

KAZALO

S. M.: Prijatelji	25
Bruna Pertot: Kako se nismo imeli radi	26
Vladimir Kos: Pesmi	27
Mogoče ne veste, da	28
Osem Slovencev za danes: Vladimir Kos	29
Na robu: Ure iz Afrike, ure iz Trsta; OZN: Organizacija Združenih Neresnic	34
Vinko Lenarčič: Spomini na Plečnika (2)	34
Odmevi: Nekaj mnenj o knjigi Jožeta Peterlina	36
Ivo Jevnikar: Dr. Anton Korošec v spominih dr. Mateja Poštovana (3)	39
Komemoracija za Baro Remec	41
Pri sosedovih muzah: Claudia Fracarossi	41
Antena	42
Dr. Egidij Vršaj: Evropa Regij	47
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Jože Peterlin; Sergej Verč; Ljenko Urbančič; Rafko Dolhar; Aldo Rupel)	50
Ocene: Milko Bambič: Kralj Honolulu (M. Javnikar); Koncert na sezona GM - Trst (T. Simčič); Barvna okna v Bazovici (M. Jevnikar)	55
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Listnica uprave	
Prilogi: Pavle Merku: Svetniki v slovenskem imeneslovju (str. 105-108) RAST 61-91	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel./fax 040/370846

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 25.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 — Mladika - Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 25.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 35.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 45.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

O VERSKI PRENOVI NA TRŽAŠKEM

V petek, 15. februarja, je bilo v tržaškem semenišču dobro obiskano srečanje slovenskih vernikov, duhovnikov in laikov, s škofom Lorenzom Bellomijem. Na dnevnem redu je bilo zborovanje slovenskega dela tržaške Cerkev. O njem je poročal tajnik pripravljalnega odbora, g. Dušan Jakomin, sledila pa je obširna in kar iskrena razprava, v kateri ni manjkalo polemičnih tonov. Danes si pač ne moremo prikrivati dejstva, da versko življenje naše skupnosti upada, da se veliko mladih od Cerkev oddaljuje, da se je vedno težje zbirati k molitvi, h katehezi, k verskim predavanjem, k zakramentom. Nihče seveda nima čarobnega recepta za izhod iz sedanje krize. Različnost mnenj naj bi nam torej ne bila v pohujšanje, marveč v obogatitev. Zaskrbljenost pa vzbuja nekaj drugega, namreč občutek brezizhodnosti in malodušja, ki nekako obvladuje naše pogovore o verski prenovi na Tržaškem. Kakor da ni druge poti, razen tiste — pa čeprav neuspešne —, ki jo vsak izmed nas tako vztrajno (a morda tudi tako trmasto) ubira...

TEŽAVE PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Primorski dnevnik mora živeti! To je geslo, ki se je pojavilo v začetku marca, ko je v naši skupnosti odjeknila vest, da je tržaški slovenski dnevnik v hudih težavah zaradi krize v Založništvu tržaškega tiska. Slovenci v Italiji bi lahko zaradi tega izgubili edino glasilo, ki nas dnevno obvešča o dogodkih v svetu in pri nas. Ne glede na svetovnonazorsko prepričanje, ki nas ločuje od organizacije, katere je Primorski dnevnik neuradno glasilo, bi bila njegova ukinitve težak udarec za celotno slovensko manjšino, saj je ena izmed njenih najvažnejših ustanov.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavec, Franc Mljač, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Tako, PDK mora živeti: vprašanje je, kako. Ali na isti način, kot je živel doslej? Vzroki te krize so verjetno v politiki Slovenske kulturno-gospodarske zveze, ki je ZTT in PDK dejansko upravljala (in še upravlja). Po marsikaterih ocenah se je živelo in delovalo nad svojimi realnimi sposobnostmi. Marsikateri navade (in razvade) so v zadnjih desetletjih iz matice prišle tudi sem in do neke mere vplivale na našo mentaliteto in odločitve.

Morda bo kdo temu zapisu očital, da je preveč kritičen v trenutku, ko je treba zavihati rokave in s skupnimi močmi doseči, da bo PDK živel naprej. Vse lepo in prav: ampak zavediti se moramo, da brez trezne analize vzrokov krize in preteklih napak ne bomo premostili trenutnih težav. Tudi konstruktivna kritika marsikdaj pomaga.

(nl)

Vesele
velikonočne praznike
želi
vsem bralcem,
sodelavcem
in podpornikom

MLADIKA

Iz seznama imen SVETA REVIJE je v prvi številki pomotoma izpadlo ime Petra Rustje. Škrata v tej številki odpravljamo. Petru pa se opravičujemo.

Uredništvo

SLIKA NA PLATNICI: Moška milost na Krasu (foto Maša Bandelj).

PRIJATELJI

Slovenci in Furlani naj bi bili vedno bolj iskreni prijatelji. Ta cilj želi vse bolj utrjevati tudi videmska Cerkev, ki spoštuje kulturo obeh narodov in ki vidi v veri, mimo njene transcendentalne naravnosti, tudi dragoceno poslanstvo povezovanja med narodi. Ne akademsko in abstraktno kjerkoli, marveč konkretno in tukaj, na vzhodu Italije, na pragu Slovenije.

To je bila osnovna zamisel in poslanica ob izteku dvodnevne študijske srečanja, ki je na pobudo videmske nadškofije potekalo v prvih dveh dneh meseca marca v Čedadu. Furlanski in slovenski katoličani so iskali — in v veliki meri tudi našli — skupno govorico. Ni je bilo težko najti, saj so se sešli v znamenju spoštovanja.

Kak neubran glas nikakor ni mogel pokvariti temeljno lepega vzdušja na tem srečanju. Kvečjemu je potrdil potrebnost in dragocenost dialoga z opaznimi obrisi pobratenja. Kak inspirirani glas pa je naravnost presenetil: Slovenci in Furlani smo v bistvu enako ogroženi v svoji identiteti; toda vi ste neprimerno na boljšem od nas, saj imate nekje v daljnem zaledju — Slovenijo.

Najlepši in najveljavnejši dokument s furlansko-slovenskega sestanka pa je gotovo nagovor, ki ga je imel videmski nadškof mons. Alfredo Battisti ob sklepu v stolni cerkvi v Čedadu. Njegove besede ne potrebujejo razlag. Vzbuja jo nam kvečjemu spomin na že kake minule nastope tega modrega, daljnovidnega in plemenitega voditelja videmske Cerkve: recimo na njegov govor 12. oktobra 1980 v Plešičih, rojstnem kraju »Čedermaca« Kufola, kjer je strmeče, pretresene in do solz hvaležne domačine pozval: Bodite tudi Slovenci!

Toda nadškof Battisti ni ostal pri prisrčnih besedah v zakotni vasi. Svojo vizijo pravičnosti in harmonije je tokrat ponovil in še podčrtal v zelo obvezujočem okolju čedajske stolnice, ki za marsikoga ni le božji hram, marveč tudi simbol zgodovinskosti, ta pa zna biti zelo zemska, včasih do meča realna kategorija.

Prebrali boste zdaj besede mons. Battistija. Prevod nima formalne avtorizacije, naša častna dolžnost pa je bila, da smo se do skrajne mere držali izvornika. Pa ko bi tudi bila kaka napaka v formi, bi se nič ne spremenilo v duhu, ki preveva to plemenito govorjenje, ki mu gresta naša zahvala in naše spoštovanje.

S.M.

Kot škof v imenu videmske Cerkve predvsem poudarjam temeljno pravico slovenske manjšine v Furlaniji do nje-nega obstoja. To poudarjam v skladu z Drugim vaticanskim koncilom, v skladu s papeževim poslanico na Dan miru leta 1989 (»Če hočeš mir, spoštuj manjšine«) in v skladu s spodbudami tega zasedanja o Slovencih in Furlanijah v Furlaniji. Obstoj slovenske manjšine je po mojem prepričanju bogastvo za Furlanijo, ki je že dolga stoletja stičišče treh civilizacij, treh kultur in treh narodnih skupnosti: slovanske, germanske in italske. Ta manjšina je zame dragocen posredovalni most s slovanskim svetom v izrednem zgodovinskem trenutku, ko so se zrušile ideologije, zidovi in pregraje ter nastaja nova Evropa, skupni dom za njene narode.

Pozivam slovenske kristjane, ki so se bili odločili za prestop v večinsko kulturo, da spoštujejo odločitev tistih duhovnikov in laikov, ki nameravajo ostati zvesti svoji etnični in kulturni identiteti, in da ne kritizirajo ali ovirajo njihovega delovanja. V skladu z zahtevo, dogovorjeno s škofovskima sobratoma iz Gorice in Trsta, pričakujem, da bo italijanski parlament že končno izdelal zakonska določila o priznanju slovenske manjšine na osnovi izvajanja šestega člena italijanske ustave.

Pripoznavam trpljenje Slovencev v Furlaniji, v oddaljeni in bližnji preteklosti. In ponižno priznavam, da videmska Cerkev ni bila vedno zvesta Bogu Eksodusa, ko je šlo za zaščito dostojanstva in temeljnih pravic slovenske manjšine. Obvezujem se, da bom to s svojo Cerkvijo v bodoče opravljal v novem duhu.

Cenim krščansko vernost Slovencev v Furlaniji, tisto vernost, ki je tako globoko zaznamovala življenje, govorico in kulturo tega plemenitega naroda, ki pozna toliko ljudske pietete predvsem do Križanega in do božje Matere Marije. Naklonjen sem predlogu, naj bi poseben vodilni organ spodbujal področno pastoralo, da bi se oživile verske vrednote iz preteklosti ter bi kultura evangelija postala sestavina življenja Slovencev v Furlaniji. Skrbel bom za večjo pozornost pri porazdeljevanju duhovščine po Dolinah in za uspešno delovanje zunanjih župnij in pastoralnih območij.

Upam in želim, da bodo duhovniki in laiki premostili napetosti in ostrine iz preteklosti. Naj bi poživili bogastvo vernosti, kot so jo prejeli od dedov, in zarisali skupne smernice za novo evangelizacijo zlasti med odraslimi in po družinah, po sklepih pete videmske sinode in na temelju pripravljalnega načrta za škofijski evharistični kongres leta 1992. Predvsem pozivam predrage duhovnike, naj na območju naših slovenskih Dolin ovrednotijo široko-grudno sodelovanje laikov, ki so nosilci tradicij svoje domače zemlje. In v postnem duhu, v duhu kesanja in spreobrnjenja, v blago naklonjenem času torej, prosim — prav kot nekoč sveti Pavel — slovenske kristjane, naj premostijo nasprotstva in zamere iz preteklosti. Prepustijo naj se Milosti v spravi z Bogom in brati.

Kako se nismo imeli radi

Bruna Pertot

Vrnila sem se. Vrnila se v hišo svojih dedov, kamor me je vlekla kri in so stopnice še iz laporja in dvorišče iz peščenjaka. Iz brazdic okoli skrlj poganjajo marjetice in maki, rman in pelin, vsak letni čas vseje nekaj svojega. Nič odvečnega ni tukaj, le miza iz kamna, vodnjak in stol, ki jih je postavila neznana, vendar umetniško ubrana roka — morebiti dedovega deda.

Ničesar nisem prinesla s seboj s terase, vrta, hiše, ki sem v njej prebila nepregledno vrsto let. Vse, kar je tam dragocenega v preprogah, slikah in kristalih, je že davno daleč od mojega srca, pa bo prišlo prav sinu in novi snahi.

Tu, v tej vsekakor udobni hišici, bi ne bilo prostora za vse predmete in stvari, ki so napolnjevale naše življenje in smo o njih bili prepričani, da so neobhodno potrebne, da brez njih ne gre, ali pa vsaj, da gre zelo zelo slabo. Sama ne bi vedela, kdaj smo vse tiste stvari nakupili in znosili domov, in nadomestili nekdanjo napolitanko s superpripravo, ki ti nakapa v skodelico ekspresno kavo ter odstranili staro leseno desko in postavili na nje mesto električno čudo, ki melje, seka, meša, hrusta, reže in drobi po želji. K hiši je prišla tudi škatla za sladole, samo gumb ti je pritisniti, pa je. Za njo smo dobili še napravo, ki meče iz sebe najrazličnejše aranžmaje testenin, takoj ko ji postrežeš z jajci in moko. Pa še in še. Ti pa samo sediš, vlečeš cigareto in gledaš, strmiš, natanko tako, kot na sliki, ki je bila prilepljena na škatlo.

Tudi dobri, stari nož smo nadomestili z električnim rezilom, ki nam je rezalo vse, kar je v življenju treba rezati. In tega je zares veliko.

Neverjetna gora strojev in predmetov se nam je nakopičila z leti in koliko bi jih šele bilo, ko bi onih, zastarelih, ne metali sproti v smeti. Celo družinskega robota smo vključili v neko ne prav daljno prihodnost. A to je bilo že v tistih letih, ko smo se začeli gledati kot tujci in se razhajali: mož na dom nekdanje sodelavke in tajnice in otroci vsak po svoje.

Od vseh tistih čudežev sem hotela ohraniti samo pralni stroj, ker je pranje v resnici od praveka krivilo ženski hrbet in kazilo boke. Niti mlinčka za kavo nočem: imam prelepega iz oreha in sem ga lepo ocedila, kar sem storila tudi z ostalimi predmeti in postavila vse spet natanko tako, kot je bilo v dedovi hiši.

Pri teh vsakdanjih opravkih sem odkrila še nekaj: kar so nam stroji prihranili časa in truda, nam ga je nato pojedlo čiščenje slednjih, saj si moral to početi sam, ker so se tiste komplicirane igrače vselej in redno polomile, čim se jih je naša družinska pomočnica dotaknila.

Zdaj delam vse z lastnimi rokami in časa mi vselej ostaja.

Onkraj dvorišča sem pustila travnik: ne v geometrijski lik izrezana podoba, do neoporečnosti obrita, ne to. Travnik pač, s kakršnim se zemlja odeva od zmeraj, kjer je prostora za kakšen nebeško sinji regrat ali za zaselek kamilice, če jo je tja zanesel veter. Samo enkrat v avgustu, ko je že podoben hudo prerasli bradi, ga pokosim.

Ob vodnjaku, ki sem ga izpraznila, ker je z leti postal odlagališče smeti za solesko, se vzpenja drobna in dišeča sevilska vrtnica, ki cveti v vseh letnih časih, celo o božiču premore kakšen redek cvet. Poskrbela sem, da tukaj teče vse, kot je teklo prej skozi sto in tisoč let. Svojo življenjsko uro mi je uspelo uravnati šele zdaj po svojem srcu in okusu. Večkrat me obišče vnukinja Eliza. Prišla je nekega dne z vrstnikom: oba v kavbojkah in svetlomodri majčki z nalepki in napisi in z očarujočim sijem okrog oči in čela.

»Tvoj fant?« sem jo pogledala, nato še njega in se takoj zavedala, da ni bilo ne moderno, ne športno, ne pravilno, kar sem rekla.

»Daj, no!« je samo obrnila lice, njemu pa ni bilo prav, da segam na to področje. »Samo prijatelja«, je pojasnila ona.

»Da, samo prijatelja,« je takoj potrdil on.

»Veš, kaj sem mislila, nona?« (Eliza mi samo takrat reče nona, ko bi nekaj rada, sicer me kliče po imenu.)

»Mislila sva, kaj ko bi nama dovolila, da očediva njivo v bregu, ki o njej praviš, da je najlepša med vsemi, a da je polna robidja?«

Poslušala sem jo. Zdaj, ko je postajala že žena, je začela kazati vso podobnost z našimi, ne samo v lice, ustnice, oči in postavo, temveč tudi glas, način in miika in gibi so iz nje govorili o naši rodovini.

»Vidva?« Imelo me je, da bi se zasmejala na vse grlo. Ne pa nisem mogla reči. Zato sem rekla da. Saj ne bo škodilo nikomur. Sklenila sta, da bosta v svoje načrte vključila ne samo potovanje v Anglijo, temveč tudi čiščenje domače njive.

On si je ogledal vse v hiši in zunaj nje, prej z zanimanjem, potem z ljubeznijo. Zanimal se je za vsako drevo posebej, za vsako ptico, vsako živalco, vsako žuželko. Nato sta brez mene razglabljala o ekologiji in ekosistemih. To sta počela z vso resnostjo, rekla bi, skoraj preresno in zamišljeno grizla v kruhke z domačim pršutom.

Minilo je poletje, minila jesen in zima. Zdaj moram priznati: klobuk dol, Eliza. Šolski uspehi rekordni, Anglija obiskana in njiva čista, kakršna ni bila ni-

Vladimir Kos

Iz moje pomladanske pesmarice

Vigred prihaja z obljubo ljubezni.
Morjé trepeta in šumi in nagaja,
kot da ga razjeda vročica bolezní —
a vigred (kot vsako deklé) se smehlja.

Veter Zahodnik med bori miruje,
ves žolt od prahù na kitajskih savanah.
Na videz brezbrížen nebo opazuje —
a vigred (kot vsako deklé) se smehlja.

Vigred: s skrivnostjo iz barv hrepenenja
po Njem, ki je šel do peklà, da ujame
princesinjo Smrt z diademom življenja,
ga vzame in vrne otrokom neba.

Vigred: zaljubljena Vanj, ki jo kliče
na praznik »Vrnitve iz groba pod skalo«
in vabi morjé, veter, češnjé in ptičke —
in vigred (po žensko) se tiho smehlja.

Kamelija in veter

Kamelija (v čisto rdečem kimónu)
ob koči (z orodji za čajni nasad)
na griču, obrnjenem k morskemu soncu,
kamelija, ki jo vsak ptič ima rad,

od vetra poslavlja se; ta ugovarja:
»Počakaj — že sneg se na Fudži tali!«
Kamelija kima; na griču je travca
in regrat spod kamna zlató se iskri.

Svoj cvet, čisto zadnji, iz las si potegne
in vetru ga dene na hrapavo dlan.
V valove ga veter mrmraje odnese:
»Le koga čakála je, ljubka, zaman?«

koli. Nekaj bosta nasadila: breskve, jabolane, marelice
in hruške, pa še aktinidije, to je kiwi, če ne vem.

»O, toliko že vem,« sem jo vodila v hišo in ponu-
dila svojo pomoč: nakup mladih drevesc in nekaj oskr-
be, za kadar bosta preveč uprežena z učenjem. Nav-
dušena sta nad tem svojim delom. Tako sem včeraj,
ko me je obiskala, rekla: »In, ko se poročita, bodo dre-
vesa že velika.«

»Kako naj ti dopovem, da se s to mislijo sploh
ne ukvarjava,« se je razburila Eliza, a ne preveč. Ni
v njenem značaju.

»A, če se bova, saj nikoli ne veš...«

Peterospev o križani Ljubezni

Dà, tudi mene si videl pod oljkami
v vrtu trpljenja
na griču, Gospod!
Moje bolezní in grehe si skril
pod udarce trpljenja na naklu
grozot.

Niti besedice graje mi nisi
na križu očital —
nikomur od nas.
Tiho trpel za človeka si, Rana
iz ran, neumita,
med trni Obraz.

Niso Ti dali umreti takoj —
ne, ne!

Ti ali oni (in z njimi Hudič).
K svojim podpisom so dali,
še preden glavó si bil sklonil,
še progasti bič.

Mrtvega so se Te bali...
A Ti si se vrnil! Iz groba!
Moj Bog, tretji dan!
V zarji umrli so
dvomi, bojazen, obupnost, grenkoba.
V ljubezni iz ran.

Dà, tudi mene si z ljubkim smehljam
pozdravil.
In vsakogar, ki Te pozna.
Davni smehljal se je vrnil
h gorám, k morju, k njivam, k oblakom.
In k oknu srcá.

Háiku Nekje na deželi

(Po klasičnem japonskem vzorcu 5, 7, in 5 zlogov.)

V naš čad otoški
svirka vetrov odmeva
in smeh otroški.

P.S. Háiku je treba izgovoriti v treh zlogih...

»Nisi dokončala. Če se bosta, no, kaj si hotela
reči?«

»Važno je, da imaš rad, vse drugo ni važno,« je hi-
tela.

»Če se bova, nočeva, da bi bila kakor vi.«

»Vi, kdo?«

»Vi, ti, ... vsi, naša družina in njegova družina. Sla-
bo ste nam prikazali življenje.«

»Kakšni pa smo? Smo bili?« nisem mogla priti k
sebi.

»Takšni: eden sem, drugi tja. En sam kaos: zaro-
ke, poroke, razporoke, pa spet poroke; mi pa danes

z mamo, jutri z očetom, dokler nas je še hotel. In kako ste se grizli, grizli. Zares slab model ste nam ponudili za življenje.« Ni bilo obtožujoče. Bilo je objasnjujoče, in ko je tako govorila, se mi je zdelo, kot da je že zrela, prezrela in da ima veliko veliko let.

Dala sem obraz med dlani in gledala.

»Si jezna?« me je vprašala.

»Ne. Ne morem biti jezna. Na tebe še zlasti ne.«

»Ko je stari oče umrl,« je nadaljevala, »še vedeli nismo. Mi pa smo ga imeli tako radi, preden je šel od nas. Vi vsi pa, kot da ni nič.«

»Pozabljaš, da nas je zapustil. Sama nisem vedela, ali naj se imam za vdovo ali ne. Začelo se je pravzaprav pri njem,« sem rekla skozi dlani, in tuhtala, kaj bi še rekla. Čutila sem se skoraj krivo, dasi nisem bila. Obratno: storjena mi je bila krivica, pa sem morala takorekoč polagati zanjo odgovor.

»Kako naj ti vse to razložim?«

»Nič ti ni treba razlagati,« je postajala zamišljena in spokojna.

»Samo jaz, midva ne bi rada živela tako. Ni prav, da ti skačejo na pot polbratje, polsestre, nove nonice, novi strici, kot gobe po dežju. In tudi pred tem: pri nas ni bilo nikoli nič v redu. Drugje pa, sem videla, v drugih družinah pa vse, kot je treba.«

Morala sem ji dati prav. Ne enkrat, desetkrat in z vso prepričljivostjo, ki sem jo zmogla.

Tudi Marko misli kakor ona, ker je doživel podobno kakor ona in mnogo hujše, kakor ona, saj je njega zapustila mati in šla. Poleti se je dal krstiti, ker ga njegovi niso, ko je bil čas za to, in ker ni razloga, da bi se odpovedali tej sveti in človeka tako vredni navadi. Hotela sem ji povedati, da smo tudi mi bili nekoč kot ona dva, preden je udarilo v našo barko. Vendar mi ni bilo prav jasno, kaj je pravzaprav udarilo. Hotela sem ji pokazati na sliki, kakšna sem bila v njenih letih jaz, njena stara mama, Matilda, ki me je oče hotel vzgojiti pri plemenitih sestrah uršulinkah. Povedala pa nisem ničesar, saj sem morala vse te svoje misli in občutke prej urediti ter vnučki vse to povedati nekoliko bolj slovesno, predvsem pa jasno.

Potem je šla, ker jo je čakal v mestu, in ob lesenih vratih utrgala trobentico, ki je naznanjala njeno in vsesplošno prebujenje.

Jaz vem, da ne bosta živela, kakor smo živeli mi, ujeti v kolesje sanjskega mita, da je dovoljeno prav vse, da je treba z mize življenja samo zajemati in jemati. Ta mit nas je potisnil v to, kar je Eliza imenovala kaos. Jaz pa sem potrebovala leta, da sem prišla do njegovega spoznanja. To njeno pa je »donum gratis datum«. Milost smo temu rekli po domače.

Šla sem počasi za njo in gledala, kako odhaja po cesti in ob vsakem koraku se mi je zdelo, da se odpira nov cvet.

Da, da, z veliko lahkoto smo razmetali, kar je bilo dobrega. Morda ga bo ona spet zbrala, kot črepinje dragocene stare posode ter iz njih ustvarila novo.

V slovenska obzorja in čez

Mogoče ne veste, da...

- da je Geodetski zavod Slovenije v Ljubljani izdal večbarvno *Karto upravne razdelitve katoliške Cerkve v Sloveniji s spremnim besedilom Rafka Lešnika (obseg škofij, prebivalstvo škofij, škofijske ustanove, redovne skupnosti, število in imena župnij, dekanije, naddekanati in arhidiakonati, mestne župnije, stolne cerkve in romarska svetišča)...*
- da bo drugo leto slovenska Koroška obhajala stoletnico smrti svojega velikega rodoljuba Matije Majarja Ziljskega (1809-1892)...
- da je od 1200 milijonov muslimanov 70% nepismenih...
- da se je uredništvo celjske Mohorjeve družbe v Ljubljani s Poljanske 4 preselilo v prostore bivšega Duhovniškega društva na Cankarjevi 9...
- da je umrla znana kraška samotarka Efa, ki je s svojimi živalmi puščavniško živela v gozdu nad Velikim Repnom tik pod jugoslovansko mejo...
- da so v poglavju o slovenski sovražni emigraciji v knjigi *Jugoslavenska neprijateljska emigracija* (Centar za informacije i publicitet, Zagreb 1989), ki jo je napisal Milenko Doder, navedeni kot najaktivnejši člani Slovenskega narodnega odbora: Ciril Žebot, Miloš Starle (!), Tine Debeljak, Alojz Rebula »i drugi«...
- da slovenska Varnostno informativna služba, demokratična naslednica Udbe, trenutno prisluškuje 80 telefonskim naročnikom v Sloveniji...
- da so letošnje literarne nagrade revije *Mladika* šle v Piran, Novo mesto, Reko in Tokio...
- da se po slovenski slikarki in planinki Bari Remec, ki je pred kratkim umrla v Argentini, eden od vrhov v Andih imenuje Pico Bara...
- da je skoraj gotovo, da je bil carigrabski pravoslavni patriarh Atenagoras, znan po svoji ekumenski odprtosti do katoličanov, član prostoziidarske lože...
- da so na diskusiji o »Osebnosti sv. Alojzija Gonzage« ob štiristoletnici njegove smrti v Castiglione delle Stiviere (Mantova) sodelovali štirje sodobni italijanski avtorji njegovih biografij...

Osem Slovencev za danes

Zdomstvo - emigracija

Vladimir Kos

Zora Tavčar nadaljuje s tretjim letnikom svojih intervjujev z znanimi Slovenci. Tokrat pogovorov ne more voditi osebno, zato je razposlala svoja vprašanja osebnostim po vsem svetu. Kot drugo se je z odgovori vrnilo pismo znanega pesnika, jezuita, univerzitetnega profesorja na univerzi Sophia v Tokiu in misijonarja med »brezprizorniki« v tokijskih predmestjih. To je Vladimir Kos, rojen l. 1924, avtor vrste pesniških zbirk, od katerih so vse izšle v emigraciji, največ pri SKA v Buenos Airesu: *MARIJA Z NAMI GRE NA TUJE*, Lienz 1945, *DEŽEVNI DNEVI*, (idem), *KRIŽEV POT PROSEČIH*, SKA 1955 (Goršetove ilustracije), *DOBER VEČER, TOKYO*, 1960, v Tokyu, *LJUBEZEN IN SMRT*, (o Japonski štirih letnih časov), SKA 1971 (nagrada Vstajenje, v Trstu l. 1972). V Koledarju *AVE MARIA* je izšla pesnitev *VELIKA RESNIČNOST*. Za svojo 25-letnico je SKA izdala Kosovo pesniško zbirko *SPEV O NAŠI GORI* (1981), z japonskimi motivi. — Vladimir Kos je tudi kultiviran dopisnik vrste slovenskih listov in revij zunaj Slovenije — od Avstralije in Argentine do Trsta, letos je, denimo, prejel 1. nagrado za poezijo (cikel) na natečaju Mladike v Trstu. Piše tudi kratko prozo.

V slovenski kulturni zgodovini boste imeli, g. p. Kos, zanimiv primat: da ste izdali prvo slovensko pesniško zbirko (ali celò knjigo) na Japonskem (ali celo v Aziji). Kaj pravite na to? Ali pa veste za kako drugo slovensko knjigo, ki Vas je prehitela?

Ni mi znano, da bi bil kdo pred menoj izdal slovensko knjigo na Japonskem. Še zdaj se spominjam, da sploh nisem vedel, da gre za take vrste »primat«. Spoprijaznil sem se bil z lastnikom japonske tiskarne in ga prosil, da mi omogoči poskus pesniške zbirke na papirju različnih barv; slutil sem, da pridejo pesmi na ta način do močnejšega izraza. Dejal sem mu, da mu bom mogel plačati le v obrokih, in sicer z darovi sonarodnjakov po svetu; napravil je odlično delo, a plačilo je hotel prejeti le za tehnične stroške tiskanja kot sta npr. barvast papir in tiskarsko črnilo.

Ko sem v Mariboru kot prvošolka stanovala pri dirigentu Milanu Pertotu na Koroški (Maistrovi?) ulici, celo v isti večnadstropnici ob parku kot Vi (in celo na istem hodniku), sem Vas večkrat videla na balkonu, verjetno osmošolca, kako se učite — tako so pravili — zame skrivnostnega jezika sanskrta in drugih učenosti. Ste bili res že takrat pravi polihistor? Je šlo samo za sanskrt ali tudi za druge jezike?

Ljubeznivega g. Pertota se dobro spominjam in tudi tiste večnadstropnice ob parku; žal mi je, da se nisem nikdar srečal z Vami, čeprav ste stanovali v isti hiši. Nekdo v tej hiši je tako lepo igral na klavir, da sem zmeraj obstal na stopnicah, kamor je prodirala melodija, in kakor začaran prisluškoval. Balkona se tudi spominjam, a česa sem se takrat kot šestošolec učil, pa več ne vem. Eno pa drži: že zgodaj sem se učil tujih jezikov — da bi razumel pesmi, ki sem jih tako rad poslušal na radiu. (Op. Z.T.: klavir je igral Pertotov sin Egon, — pozneje ustreljen v Srbiji, kamor so bili izgnani).

Ste po rodu Mariborčan? Pravili so, da ste napol judovskega rodu. Povejte kaj o svojih starših in družini.

Vladimir Kos, okrog 1986 na obisku pri japonski družini.

Rojen sem v Murski Soboti, a največ let sem v Sloveniji preživel v Mariboru. Po očetu sem iz zelo stare slovenske družine, po materi pa sem judovskega rodu s koreninami v severni Hrvaški. Do druge svetovne vojne je oče vodil mariborsko centralo trvdke s šivalnimi stroji znamke Singer. Ker je bil dostikrat na potovanju, je breme vzgajanja ležalo skoraj izključno na maminih ramenih; hotela nam je dati kar se da dobro vzgojo in še zdaj nimam pravega pojma o velikosti žrtev, ki jih je ljubeče doprinesla za nas, pet otrok. Naj tukaj obenem delno odgovorim tudi na peto vprašanje o svojem mentorju v svet umetnosti bese-

de: že v zgodnjih otroških letih nam je mama pela pesmi, pripovedovala pravljice, brala povesti in pesmi in nam odkrivala lepote narave — nikdar ne morem biti mami dovolj hvaležen! Čudno, da so me od vsega začetka — kolikor se spominjam — bolj kot povesti pritegnile pesmi.

Mariborska klasična gimnazija ima že skoraj mitično avreolo. Kako se je spominjate, kateri profesorji so se Vam posebej vtisnili v spomin? Ste imeli kakšne pozneje znane sošolce?

Še danes sem hvaležen mariborski klasični gimnaziji, da nas je, takratne pobaline, usmerjala v znanje trpežne kakovosti, z enim pogledom na v sedanost segajočo preteklost, z drugim pa na v bodočnost se raztezajočo sedanjost. Katerih profesorjev se prav posebej spominjam? Tistih, ki so z nami, doraščajočimi študenti, imeli potrpežljivost. Dveh se spominjam, ki ju pa nočem imenovati, ki se mi še zdaj zdita prestroga: kot da bi jima manjkal čut za olajševalne okoliščine... Določena mera strogosti nam je vsem dobro dela, o tem ne dvomim. Z g. Božidarjem Bajukom, ki me je eno leto spretno učil latinščino, sem si pozneje, ko se je bil nastanil v Argentini, takorekoč redno dopisoval. Še zdaj se rad spominjam našega srednješolskega kateheta preč. g. Rihterja, ki je s svojim ljubeznivim obnašanjem učinkovito pridigal, vsaj meni. Rad bi omenil še dva šolnika, ki ju imam v najboljšem spominu: osnovnošolsko učiteljico gospo Prelog, ki me je vzpodbujala k pisanju, čeprav so moji osnovnošolski sestavki kar rdeli od grobih slovničnih napak; in osnovnošolskega učitelja g. Horvata. Oba sta zdaj že v večnosti, a ko se bom Tam z njima srečal, se jima bom še enkrat zahvalil; in stisnil roko, seveda na duhoven način, ker menim, da je duhovom pred Vstajenjem dano razpolagati s silami, ki so podobne našim telesnim silam. Opiram se na Gospodovo zagotovilo: »Bog ni Bog mrtvih, ampak živih!« (Mat 22:32; prim. Mk 12:27 in Lk 20:38) Ah, skoraj bi bil pozabil na sošolce; samo enega se še dobro spominjam: prevz. g. Grmiča, ki mi je enkrat med izpitom iz latinščine prišepnil rešilno besedo... Tudi za to: Bog lonaj!

Spominjam se, da sem že takrat v nekem mladinskem glasilu — ne vem več, če je bilo dijaško ali versko — brala Vaše pesmi in da sem se ene, ki mi je bila zelo všeč, celo naučila na pamet. (Navedla sem jo v svoji knjigi VETER v laseh). Ste imeli kakšnega mentorja? Ste sodelovali v kakšnem literarnem krožku? Kakšen spomin imate na kulturno vzdušje predvojnega Maribora? Ste objavljali tudi v kaki reviji?

Občudoval sem Vaš spomin, ko ste v tisti lepi knjigi VETER v laseh (zares pesniški naslov!) mogli citirati eno mojih pesmi — jaz o njej nimam več pojma. Nisem pripadal nobenemu literarnemu krožku, to vem; le tega se še spominjam, da mi je (menda) sobotna izdaja mariborskega Večernika od časa objavila pesem. Oprostite mi, da se več ne morem spomniti; nikdar nisem pričakoval, da me bo kdo — razen policistov — hotel o tem vprašati.

Maribor je bil po svoji legi trgovsko-odprto in kulturno-odprto mesto; mislim, da se v tem oziru ni dosti spremenilo, morda se je v teh razsežnostih celo razmahnil. A predvojnega ga je kazilo nemškutarstvo. Kot petošolcu so mi dali pri Večerniku možnost, da se v njem »časnikarsko« udejestvujem, posebno kadar so poklicni časnikarji odšli na počitnice ali pa jim določenih problemov ni bilo mar. Nekoč so mi objavili članek, ki je bil od začetka do konca naperjen proti nemškutarjem; nato me je eden izmed časnikarjev pred ostalimi javno napadel, češ, kaj se bom poba šel politiko, ki je stvar odraslih! Dejansko je kričal, a nihče izmed ostalih časnikarjev v tisti pisarni me ni branil... pozneje so mi zaupali, da je ta časnikar redno hodil v Hitlerjev Gradec, menda po inspiracije. Mimogrede: Večernik mi je plačal vsako vrstico, ki mi jo je natisnil, kar je bila doma občutena pomoč.

Ste doživeli nemško okupacijo Maribora? Ste ostali v mestu ali ste se umaknili drugam ali pa so Vas izselili? Ali pa ste se zatekli kot mnogi v Ljubljano?

Nacisti so očeta obsodili na smrt, ker se je drznil vzdobujati vojake enote, v katero je bil vpoklican, k odporu, vrednemu slovenskega vojaka. Mariborski prijatelj, nemški na-

Zapisnik komisije za literarni natečaj Mladike

Komisija je v oceno prejela 13 ciklov pesmi in 7 novel, upoštevala je pa le tiste, ki so jih avtorji predstavili v skladu z navodili, to je s svojimi podatki v posebni ovojnici, to pa zato, da se izogne morebitni nepristranski oceni.

Tako je dne 2. februarja 1991 podelila:

I. nagrado prejme pesem **Melanholija v Be-tonu**.

V pesniškem ciklu iz petih razdelkov, napisanem v modernem pesniškem ključu, pesnik občuteno zajema sodobni slovenski trenutek v njegovi tragiki in v njegovem upanju.

S psevdonomim H.A.H. se je podpisal Vladimir Kos iz Tokya.

II. nagrado za izbor iz ciklusa pesmi **Obale zvezd** z naslednjo utemeljitvijo:

V izboru iz daljšega cikla pesmi prihaja do izraza izvirni literarni talent, ki v istrski motiviki zajema navdih za globinska moderna občutja.

Avtor je Franjo Frančič iz Pirana.

Tretje nagrade za poezijo komisija letos ni podelila.

Prispevke v prozi je komisija tako ocenila:

I. nagrada velja črtici **Raztrgani spomini**. Komisija jo utemeljuje tako:

Avtorica z zrelim pripovednim zamahom razgrinja nekaj zanimivih podob iz predvojne in povojne Slovenije s talentiranim čutom za milje in značaje. Sestavek kaže širok kulturni razgled in stilno sproščenost.

S psevdonomim Lost generation se je podpisala avtorica Dolores Terseglav Štrucelj z Reke.

II. nagrado prejme novela **Odsotnost Boga** z naslednjo utemeljitvijo:

Avtor je v črtici, razčlenjeni v vrsto lirično meditativnih momentov podal impresivno sliko iz psihološke atmosfere sodobne družine, in to v moderni prozni diktaciji. Avtor je že nagrajeni Franjo Frančič iz Pirana, ki je prispevek poslal pod psevdonomim Spiritus.

III. nagrado prejme črtica **V pokoj** z naslednjo utemeljitvijo: Profesor, ki je ves živel za svoj poklic, presunjeno doživlja slovo od šole. Avtor je njegovo doživetje zabeležil v tradicionalni, a lepo zaokroženi pripovedni obliki. Psevdonomim Rast — avtor je Janez Kolenc iz Gotne vasi pri Novem mestu.

cist, je zanj pričeval. »da ni sovražil nemškega ljudstva«; smrtno kazen so mu spremenili v izgon cele družine v Srbijo. V tistih dneh smo dobesedno živeli v senci Božje Previdnosti; policija je vedela, da je mama judovskega rodu; razen tega so fante moje starosti lovili po mestu, da jih ali likvidirajo ali pa vtaknejo v nemške enote; Maribor je namreč dosegel to dvomljivo čast, da so ga priključili Rajhu. Nekaj dni, preden so nas izgnali v Srbijo, mi je babica, ki je odlično govorila nemško, preskrbela policijsko dovoljenje, da grem študirat v Ljubljano; še danes ne vem, ali je bilo dovoljenje pristno ali ponarejeno. Približno eno leto sem imel zveze z našo družino, izgnano med srbske gore, in sicer s pomočjo kurirja Mednarodnega Rdečega križa; potem ko so ga ubili, je bilo zveze konec. Šele 1948 sem s pomočjo babice spet dobil zvezo z domačimi, ki so se, hvala Bogu, srečno vrnili v Maribor, čeprav ne brez vojnih brazgotin.

Kdaj in po kakšni spodbudi ste se odločili za teologijo? Ste jo študirali in doštudirali v Ljubljani ali pa Vas je prej zajelo v svoj vrtinec revolucijsko dogajanje? Kako ste gledali na OF? Vas je kot Štajerca vsaj v začetku pritegnila? Ali pa ste takoj spoznali v njej transmisijo Partije?

Resno sem se bavil z mislijo, da bi postal podmorniški kapitan. Deset mesecev sem kot sedmošolec (tokrat ljubljanske klasične gimnazije) prebil v internaciji v Gonarsu. Nekoč sem čul v sebi glas, ki ga ni mogoče pozabiti, ker je drugačen od naravnega glasu in ga čuješ nekje globoko v sebi; po naše bi ga takole prevedel: »Hočeš poskusiti z Menoj?« Najprej sem menil, da gre za samoprevaro, ker take vrste vabilo od zgoraj ne sili in se mu ne mudi; toda cela vrsta dogodkov, ki so si sledili, me je prepričala, da je šlo za resnično vabilo. Rad sem se mu odzval, ker sem čutil, da ostanem svoboden in lahko »brez zamere« odidem iz semenišča. »Brez zamere« namreč pri Gospodu. OF nisem maral, posebno ne zato, ker je sredi težkih časov okupacije zahtevala še težje žrtve — za svoj komunizem. Nesmiselno (a seveda v skladu s svojo politiko) je ubijala po Ljubljani izvrstne Slovence. In potem lagala o njihovi dozdevni zvezi z okupatorjem. Vem za zveze, ki so jih komunisti vzdrževali z nacisti, a o tem se navadnemu smrtniku še sanjati ni smelo. V Ljubljani sem spoznal višji kader nacistov in višji kader tajnih komunistov-Slovencev; oboje je »odlikovala« zavest elite, ki si lahko vse dovoli, ker jim je bila Stranka najvišja sila.

Kot emigrant ste se znašli v Rimu. Ste bili šele tam posvečeni v duhovnika? Kaj Vas je nagnilo k odločitvi, da vstopite v jezuitski red? Vas je mogoče pritegoval kot studiosusa s svojo intelektualno usmerjenostjo? Ste že tedaj želeli v misijone? Katere so bile Vaše redovne in študijske postojanke, preden ste prišli na Japonsko? Ali ste odšli na lastno željo ali Vas je tja pripeljala redovna disciplina?

Kot ljubljanski bogoslovec sem dosegel na ljubljanski univerzi bakalavreat iz filozofije; sledili sta medvojni leti v domobrantskih vrstah, na kateri bom najbrž do smrti ostal ponosen. Kot emigrant sem v Rimu nadaljeval študije in bil 1950. posvečen v duhovnika. Spet sem nadaljeval študije in se med njimi dodobra seznanil z mišljenjem in organizacijo sv. Ignacija Lojolskega, ustanovitelja jezuitov. Njegova zamisel se mi je zdela sijajno moderna: ostati v svetu, božjem umotvoru, priznati njegove dobre stvari (ki

»Pripravljanje posebnega japonskega riža za novo leto: naše zavetišče 1988 ali 1989.«

jih je zmeraj več kot je zlih) in jih kot take rabiti, da nas čim več ljudi zajame peta ali nadnaravna razsežnost, brez katere nobena od ostalih štirih razsežnosti, da se tako izrazim, ne more zajeti niti enega elektrona prave sreče. Ni so vsi svetniki enako dostopni po svojih tkzv. naravnih darovih; tudi svetega Ignacija Lojolskega je treba odkrivati. In to tem bolj, ker prenekatero oko — tudi brez povečevalnega stekla — lahko odkrije na jezuitih poteze, v katerih vidi značilnost celotnega reda, čeprav gre le za osebne hibe. Na lastno željo sem odšel na Japonsko; pred odhodom sem prebil dve leti in pol v Republiki Irski, da se izpopolnim v angleščini, ki je tako važna za japonski misijon.

Na Japonskem niste samo misijonar, ampak tudi profesor na katoliški univerzi Sophia. Je to v Tokiu? Kakšno stroko poučujete? V katerem jeziku predavate? — Koliko časa ste potrebovali, da ste se naučili japonsčine? Je na Japonskem kaj Slovencev? Se kaj srečujete z njimi?

Koliko časa sem potreboval, da se naučim japonsčine? Še zmeraj se je učim, še zmeraj se skušam v njej izpopolniti. A če me vprašate: po kolikem času ste začeli razumeti japonsko, zlahka odgovorim: približno po treh letih učenja in prakse jezika. Če me vprašate, po kolikih letih so me začeli Japonci japonsko prav umeti, spet lahko zlahka odgovorim: po kakih petih letih bivanja na Japonskem, kar ne pomeni, da me zdaj zmeraj japonsko prav razumejo. Zato sem rekel na začetku, da se še zmeraj moram izpopolnjevati. Japonščina je krasen jezik, a tako navezan na neposreden stik s človekom in naravo, da je treba dojeti vse tri elemente, če hočemo najti dostop do japonskega mišljenja. Mi Slovenci imamo, menim, veliko prednost pri učenju japonsčine: lahko jo izgovarjamo brez akcenta, ki maliči npr. angleško ali francosko ali nemško govoreče ljudi. — Pol leta sem v Tokiu učil fundamentalno teologijo v latinščini; potem sem učil angleščino in nemščino v japonščini (kolikor se mi je posrečila); zdaj pa že precej dolgo učim v angleščini filozofijo na našem mednarodnem oddelku na univerzi Sophia v Tokiu; ta oddelek ima to prednost, da tisti, ki promovirajo, lahko (in zlahka) dobe službo tako na Japonskem kot v kakšni angleško govoreči državi. Mednarodni oddelek služi predvsem tujcem, neveščim

japonščine; a tudi Japoncem, ki pa morajo s predhodnim izpitom dokazati zadostno znanje angleščine; dosti izmed njih jih je v službi pri kakem tujem podjetju v Tokiu ali pa nameravajo opravljati takšno delo odnosno kak študij v angleško govoreči tujini.

Na naši univerzi je še en Slovenec, jezuit slovenske province, g. Janez Mihelčič. Ko je Titova Jugoslavija sklenila konkordat z Vatikanom, je smel oditi na Japonsko.

Nimam pojma, koliko Slovencev je v Tokiu ali kje drugje na Japonskem, ker se kot politični emigrant nikdar ne podam na jugoslovansko poslaništvo v Tokiu, kjer se ljudje, ki bivajo na Japonskem in imajo jugoslovanski potni list, menda enkrat ali dvakrat na leto srečavajo.

Kakšen vtis je napravila na Vas Japonska s svojo pokrajino (te je precej v Vaših pesmih), s svojo civilizacijo in svojim človekom? Ali ta človek še čuti travmo atomskega bombardiranja, tukaj imam v mislih predvsem mlajši rod!? — Kaj Vas na Japonskem privlači in kaj odbija?

To deseto vprašanje je tako zajetno, da ga moram pretolmačiti (še bolj kot nekatera druga). Pri mlajšem rodu Japoncev in Japonk ne opažam travme atomskega bombardiranja. Veste, Japonec je nekako od rojstva »navajen« na silovite naravne katastrofe, ki v gosto naseljenih krajih zahtevajo dosti žrtev. Razen tega ni imelo vsako izpostavljanje atomskim žarkom zle posledice! Poznal sem gospo, mater treh sinov duhovnikov, ki je bila blizu epicentra bombe, ko je ta zadela Nagasaki; odtlej je vsako leto šla k posebnemu zdravniku na pregled in vsako leto je zdravnik ugotovil: »Zdravi ste — čudno, nič Vam ne manjka!« Ko ji je bilo sto let, sem jo obiskal; noge in ušesa so ji začela odpovedovati, a to ni nič čudnega pri tej starosti na Japonskem. Obema mestoma, Hirošimi in Nagasakiju, posebno pa Hirošimi, je spomin na atomsko bombardiranje ogromen vir turističnega dotoka; in temu primerno zvenijo vsako leto v avgustu tudi politične manifestacije. Pod to površino se skriva resnična žalost tistih, ki so bili osebno prizadeti, le da spomin iz leta v leto blede.

Zaradi vpliva celinske Sibirije in celinske Kitajske in vetrov tam od Indije sèm, obenem pa tudi zaradi morja, ki Japonsko obdaja — drugače z Japonskim morjem na eni strani, kot s Tihim oceanom na drugi — in zaradi zračnih in morskih tokov s severa in celo od ekvatorja, imajo ti otoki edinstveno naravno lepoto in z izjemo tropskega okinavskega otočja ostro ločljive štiri letne čase.

Japonskega človeka bi opisal kot pametnega in dobrotljivega — pogana. Ker je tako zasidran v naravi, ga vežejo trdne vezi na preteklost, obenem pa ga oživlja želja po dobrem življenju. S svojo inteligenco razume prednosti tuje-ga življenja in ga skuša posnemati na svoj japonski način. Japonska je kar posuta s templji in hrami, japonski človek je versko usmerjen — pogan.

Zdi se mi, da je ena izmed razlik med kristjanom in japonskim poganom v tem: s krstom se kristjanovo notranje težišče usmeri po Kristusu k Bogu (sv. Trojici), poganovo notranje težišče pa je in ostane sebičnost; seveda je tudi kristjanova napaka lahko sebičnost, iskanje samega sebe, a kadar in v kolikor se tega zave, ga notranje težišče »kliče nazaj«; pogan tega nima; kvečjemu lahko vidi, da si je z določenim dejanjem škodil, ker ni upošteval reda, ki skrbi ne le za osebno bitje, ampak tudi za človeška bitja med seboj. Izvirne japonske besede za »greh« pravzaprav pomenijo le »prekršek«, čigar odgovornost se meri po važ-

»Velikonočna zdravica v našem otroškem zavetišču: 1990.«

nosti reda, ki ga je vzpostavila ali narava ali človek z oblastjo (ki jo v japonski družbi, tu in tam v teku stoletij, nado-mešča nasilje). Samo Kristus je zmožen osvoboditi japonskega človeka samega sebe.

Pri vsej svoji poganški naravi ostane Japonec naravno prikupen: če ni podvržen prevelikemu pritisku, je predan umnemu ravnanju in dobrohotnosti. Japonska posebnost se mi zdi (morda pa je tudi azijska posebnost), da so Japonci zavzeti za tuje stvari in izredno vljudni do tujcev, vsaj do tujcev bele polti. Zmeraj več črnih in rjavih delavcev se gnete po japonskih ulicah, ker manjka japonske delovne moči in ker je zaslužek neprimerno višji kot pa v ostalih azijskih deželah; izkušnja bo pokazala, ali legendarna japonska vljudnost do tujca velja tudi zanje.

Na Japonskem je kristjanov samo neznaten odstotek sredi morja šintoizma in tisočev sekt. Kako se počutite sredi pogankega morja kot kristjan in celo misijonar? Kako da je Japonec tako nedostopen za krščanstvo? Ali Vam je kot človeku, ki v polnosti doživlja svoje krščanstvo in svoje duhovništvo, težko vdihavati tisto materialistično in povrh še pogansko atmosfero?

Kako da je Japonec tako nedostopen za krščanstvo? Menim, da odgovor na to vprašanje zavisi od celotnega gledanja na zgodovino misijonskega sveta. Po Milanskem ediktu 313 se je krščanstvo v rimskem imperiju širilo pretežno v mestih; podeželje je ostalo pogansko vsaj tja do 6. stoletja — lahko bi podobno vprašali: kako, da je latinsko podeželje tako nedostopno za krščanstvo? Ko je prišel sv. Frančišek Ksaverij na Japonsko in s svojimi sodelavci začel misijonariti, se je krščanstvo tako hitro širilo, da je postalo travma budizma. Pogled na misijonski svet nam razodeva nekaj podobnega: krščanstvo se ne širi v skladu

z napori in številom misijonarjev; drugačna zakonitost je na delu in njen izvor bo treba iskati v skrivnostnih globlinah Božjega Misijonarja. Seveda ostane v vsakem času in v vsakem misijonskem kraju potreba po številu in naporih misijonarjev in nič manj važno ni misijonsko zaledje. V prvem pismu Korinčanom namiguje sv. Pavel na ta problem: »Na koncu koncev, kaj je Apollos? Kaj je Pavel? Za Boga sva delavca, da vas pripeljeva k veri. Vsak izmed naju je izvedel nalogo, ki mu jo je naložil Gospod: jaz sem položil seme v zemljo, Apollos je prinašal vode; toda da je raslo, je bilo odvisno od Boga. On je, ki odloča rast«. (1 Kor 3:5-7)

Menim, da se tega mi misijonarji na Japonskem zavedamo in z božjo pomočjo vztrajamo. Tisti izmed nas, ki to perspektivo izgubijo, odidejo misijonarit kam drugam, kjer si obetajo obilno žetev.

Vem, da sem v misijonski deželi — zakaj bi se čutil poganski in materialistični atmosferi? Nasprotno: tem bolj želim Japoncem svobodo krščanstva, čim bolj izkustveno doživljam temne in tragične strani poganstva, posebno z materializmom prepojenega poganstva; ni vsak japonski pogan materialist v slabem pomenu besede.

Kako poteka Vaš profesorski in dušnopastirski dan v pogojih azijskega desetmilijonskega vele mesta? Ali hodite kaj v okolico, v naravo? Ste bili kdaj na Fudžijami? — V cerkvi na Opčinah večkrat slišim župnika, g. Žerjala, ko prebere Vašo zahvalo podpornikom Vašega misijona. Bi nam orisali svojo karitativno dejavnost? Ali ta velja predvsem socialnim emarginirancem?

Živim na robu Tokia, sociološko rečeno; to je zadnji tokijski okraj proti severo-vzhodu; za njim se razprostira podeželska provinca. Šteje vsaj 600.000 prebivalcev in največje število družin s socialno podporo. Tukaj skrbim predvsem za otroško zavetišče, a če morem, skušam pomagati tudi drugod v velikem Tokiu. Vsak dan se peljem z železnico k univerzi: za pouk ali za študij ali pa da obiščem stare in nove dobrotnike našega socialnega dela. — Na Japonskem mora človek neprestano negovati te zveze, sicer se zrahljajo ali pa jih tekmeči zrahljajo. Če so naši dobrotniki starejši, bolni katoličani, jim prinesem sv. obhajilo ali pa, če tako želijo, darujem ob njihovem ležišču sv. Daritev.

Kadar le morem, odidem v naravo; nekaj naših dobrotnikov živi raztresenih po Japonski; vsaj enkrat na leto jih obiščem — z njimi obiščem tudi naravo, ki je malce drugačna povsod, neke vrste simfonična variacija.

Z vzponom na goro Fudži pa je takole: večkrat sem se že povzpел do kakih dveh tretjin višine, ostali čas, ki bi ga rabil do vrha, pa raje vtaknem v plavanje v enem izmed jezer, ki obdajajo vznožje gore. Čudovit užitek je; in če ni preveč oblačno, se Fudži zrcali v jezeru in obenem takorekoč dviga iz jezera v nebo. Mimogrede: ne vem, kdo izmed tujcev, ki so prvič bili obiskali Japonsko, je skoval besedo Fudžijama; Japonci bi gori rekli kvečjemu Fudžinōjama; po navadi pa jo imenujejo Fudži-san: »san« je beseda kitajskega izvora za goro; Fudži, pravijo izvedenci, je menda Ainu beseda za boginjo ognja, ki jo je ljudstvo Ainu na vrhu častilo (nekoč je bila gora aktiven ognjenik; pred kakimi 1.000 leti je zagrebel z lavo celo vas, ki jo zdaj pokriva jezero Jamanāka).

Vaša kulturna »centrala«, na katero ste, kot kažejo Vaši nešteti živahni dopisi v Glasu Kulturne akcije, zelo navezani, je SKA. Kakšno perspektivo vidite zanjo

zdaj, ko starejša generacija admira? — Imate dosti korespondence s prijatelji po svetu? Iz Vaših člankov opazam, da ste živahen in kozmopolitski bralec. Kaj najraje berete?

Nekoč sem bil napisal (v Glas ali v Meddobje, ne vem več), da zavisi bodočnost SKA od vsestranske dejavnosti, katere en — in važen — del je zveza z ustvarjalci izven Argentine. Eden izmed teh učenih ustvarjalcev je protestiral: staramo se — to dejstvo se mu je zdelo važnejše in bolj usodno. In vendar: še zmeraj deluje; posrečilo se ji je pritegniti mlade moči in nove ustvarjalce po svetu! Največji problem pri SKA se mi zdijo finance, ki so tako odvisne od argentinske inflacije.

Gledano s stališča 365 dni, imam razmeroma dosti korespondence s prijatelji na Japonskem in po svetu; prijatelji na Japonskem so večinoma posamezni Japonci in Japonke in japonske družine.

Kadar sem truden, najraje berem dobro detektivsko povest ali pa se potopim v lahko glasbo, ki mi jo moj japonski stereo-aparat odlično posreduje; tako dober je, da lahko trenutno najnovejši CD izum pustim ob strani.

Sicer pa rad berem vse, kar mi lahko poglobi znanje in razširi obzorje. In kar mi pomaga odkrivati luknje v tkanih lastnega znanja in hibe in napake lastnega delovanja.

Vaša poezija je prinesla v slovensko literaturo japonski haiku in druge japonske oblike, poleg njih pa tudi pristno daljnovzhodno vzdušje, japonsko rastlinstvo in starožitnosti, metaforiko in svojski lirizem. Obenem pa je ohranila slovensko jezikovno žlahtnost in cepila nanjo neko izrazito Vašo potezo: duhovnost, ki struji skozi Vašo poezijo podobno kot skozi Truhlarjevo. Se strinjate s to mojo oznako? — Kaj pa menite o slovenski matični liriki, v kolikor ji sledite. — Zanima me, — ker Vas prebiram na raznih koncih sveta, — kolikšen je Vaš opus? In koliko zbirk ste doslej izdali? — Ne bi bil že čas, da kak estet pripravi antološko izdajo Vaših najboljših pesmi, izidejo pa naj seveda v Ljubljani.

Strinjam se z Vašo cenjeno oznako mojih pesmi, a pozabili ste označiti šibke strani moje poezije. Nenehoma namreč prisluškujem pesmim, ki jih napišem, rad bi jih takšne, da bi jih tudi pri ponovnem branju čutil sveže in odkrivajoče in jih imel rad, tudi če mi jih nihče (več) ne bo objavljajal. In nočem se ponavljati! Največ pesmi je raztresenih po revijah, nekaj mi jih je izdala SKA; pri sebi imam le spev z naslovom »Spev o naši gori«. Če se mi posreči, da »ustvarim« pesem, ki me zadovolji, sploh ne mislim na kakšno zbirko; ne zdi se mi važna, dokler me celo stvarstvo vabi, da mu kaj zapojem.

V kolikor sem v teh petdesetih letih mogel prisluhniti slovenski matični liriki, sem tu in tam odkril prave bisere, tu in tam pa tudi prozo v pesniški obliki. Takšne vtise imam, a dokončne sodbe si ne morem ustvariti, ker matične lirike ne poznam dovolj.

Kaj bi z drugega konca sveta rekli našim bralcem?

Kaj bi z drugega konca sveta rekel bralcem Mladike? To vprašanje me spravlja v zadrego. Rekel bi, da se Mladiko splača ne le kupiti, ampak tudi podpreti z mecenskimi darovi: razvija se v zmeraj bogatejšo (ne mislim na cenovo) slovensko zdomsko revijo; svetilnik je, tako nenadomestljiv kot oni, ki stojijo pred vhomom v Trst. Morje, posebno tuje morje, ne prizanaša nikomur.

Ure iz Afrike, ure iz Trsta

Običajna slika Trsta v večernih urah.

V lokal vstopi VU CUMPRÀ, mladenič iz Afrike, ki ponuja ceneno kramo. Recimo tudi ure. Začne z izklicno ceno, ki ji opazno sam ne verjame: 200 tisoč lir. Vsem navzočim, in njemu samemu, je jasno, da se pogajanja za morebitni nakup lahko začnejo šele od 50 tisoč navzdol. VU CUMPRÀ tiho upa na 25 tisoč, razigrani gost v lokalju ponudi pet tisoč. Potem se začnejo pogajalske igrice, ki se stvarno osredotočijo na kakih 15 tisoč. Kupčija, s stisnjenimi zobmi mladeniča iz Afrike, je sklenjena.

V NAJBOLJŠEM PRIMERU.

Takih primerov pa ni prav veliko. Pogajanja so običajno zabeljena s hrupom in smehom. Morebitni kupci so v kraju in trenutku relaksa ob kozarcu. V družbi so, veseli so, pod veselje pa spada tudi zafrkavanje, ki pogosto ni daleč od zaničevanja in žalitev. Zelo se zabavajo nad malovrednim blagom. Še najbolj se zabavajo, KADAR ŽE VNAPREJ SKLENEJO, da ne bodo kupili. VU CUMPRÀ se smeje z njimi, to spada v njegov poklic. Toda pod njegovo črno poltjo je košček človeškega dostojanstva, ki je ranjeno kljub debelini afriške kože. Mirno zloži v torbo na mizi razstavljeno kramo, in odide z nasmeškom in belino zob. Odide v naslednji lokal, kjer mora računati na podoben sprejem.

Vprašanje: ali ne bi afriškemu prodajalcu ničvrednih zapestnih ur zmogli reči čisto preprosto NE HVALA, če njegovi artikli niso zanimivi? Če pa vendarle so — zakaj vsa tista režeča bučnost, ko pa bi se dalo čisto normalno pogoditi za ceno, ugodno za obe strani?

Povprečen Tržačan ni ne rasist in ne ksenofob. Zakaj torej ves tisti hrupni cirkus ob pojavi Afričana? Ne maramo verjeti temu, kar bomo zdaj zapisali — zapišemo pa vendarle, saj se nam ob pomanjkanju logičnih odgovorov vzbujajo tudi zelo čudna vprašanja.

Recimo:

Kaj pa, če tista črna polt moti po kakih čudnih freudovski stranpoti? Kaj, če tista črna polt opozarja na nekaj

Spomini na Plečnika

Inž. arh. Vinko Lenarčič

Plečnik je bil nenavadno priden človek. Nedelja zanj ni bila prava ne-delja. Od delavnika se je razlikovala le po tem, da je šel zgodaj k maši (kolikor vem, v stolnico ali k sv. Jakobu), nato v kavarno, kjer se je sešel z bratom Janezom in prebiral revije. Okrog devetih se je mudil v šoli, kjer je rad kaj pripovedoval študentom. Vse nedeljske popoldneve je prebil v svojem steljeju (imel je ključ, ker je bila tehnika v nedeljo popoldne zaprta). Delal, risal, snoval je neprestano. Na obiske ni hodil. To je posebej poudaril, kot bi nas hotel opozoriti. Rad pa se je sprehodil. Nikamor pa ni šel tjavdan. Ko so gradili njegovo cerkev v Šiški, je bilo potrebno marsikaj preveriti na kraju samem. Plečnik je šel, pa je vendarle ubral pot za Cekinovim gradom! In to čimbolj zgodaj zjutraj ali takoj po kosilu. Vselej je rad prišel še malo v šolo. Zvečer, redno po šesti uri, je šel h Kolovratu, kjer sta bila domenjena z bratom Janezom in pozneje še z direktorjem Prelovškom. Tudi drugi so vedeli, da ga tam lahko najdejo. Saj je lahko vsakdo videl, da je Plečnik notri, po njegovem značilnem klobuku, ki se je kot senca odražal na steklenih vratih v veži. Plečnik je namreč vedno sedel v kot pri vratih, na levi strani veže. Niti v najhujši zimi ni stopil v sobo. Kakršen je šel po cesti, tak se je pri Kolovratu tudi usedel. Pod skal'co — to je druga gostilna, kamor je zahajal — se je najraje usedel v kuhinji. Pozneje, ko je prihajal z zgoraj omenjenimi, je posedal v sobi. Tu je površnik ali zimsko suktno odložil. V ateljeju ni nikoli dovolil, da bi mu kdo pomagal obleči se, v gostilni pa je to dopustil in se posebej zahvalil. Med vojno je povsem prenehal zahajati v gostilno in tudi po vojni ga tam nisem več videl. Če je bil v gostilni sam, je vedno bral časopis. Vidimo zopet, kako je Plečnik vse, kar je počel, sam pred seboj opravičil.

Iz Rima se je Plečnik vrnil na Dunaj, a ne k Wagnerju. Kaj je na Dunaju potem delal, ne vem. Tega mi posebej ni povedal. Rekel pa je nekako takole: »Nastopili so težki časi, vojna je bila v zraku, zaslužka ni bilo — so bili arhitekti, ki so si vzeli življenje in jaz se temu nisem čudil. No, pa me je obiskal prijatelj, arhitekt Kotera, in mi rekel, naj bi prevzel mesto profesorja na praški srednji tehnični šoli. Priskrbel mi je frak in kar je potrebno za avdienco pri prosvetnem ministru. Ne vem, kako bi dalje živel na Dunaju. Tako pa sem prišel v Prago, kjer sem mislil, da bom od dolgega časa umrl. To je nekaj neverjetnega, Dunaj — Praga, kot noč pa dan. Ko sem prišel v Ljubljano, mi ni bilo tako, niti malo ne.« Kolikor vem, je Plečnik užival pri Čehih velik ugled. Po vojski mu je predsednik Masaryk poveril preureditev Hradčanov in svoje letne rezidence. Kolikor sem lahko povzel iz pripovedovanja, sta se Plečnik in Masaryk vzajemno silno cenila. Bila sta si že na zunaj, še bolj pa notranje zelo podobna. O tem se je Plečnik izrazil takole: »Masaryk je velik, globok filozof. Ne veruje sicer, da je Jezus Bog, trdi pa, da je to največji človek vseh časov in narodov.« Kot posebej pomembno je dodal, da je Masaryk Slovak, Beneš pa Moravan. Plečnik je silno užival, ko je s svojimi študenti hodil po Slovaškem. Mnogo mi je pripovedoval, kaj je tam videl, kakšni so običaji itd. Opozoril je, da Slovaki same sebe imenujejo Slovenci, nas pa kličejo Slovinci. O Čehih je rekel, da so nekam sami zase, da so neveseli ljudi, »nekaj husitskega je v njih,« je dobesedno zaključil. In rekel je še, da Čehi Slovake prezirajo, da jih zatirajo, in povedal je tisto o vlakih, ki vozijo na Slovaško: Na Slovensko,

na Slovensko in obratno: do Prahi. Prvo se govori hitro, drugo mukoma in počasi. Masaryku, jasno, odnos med Čehi in Slovaki ni bil všeč, a moral je vzdržati. Plečnik mi je tudi povedal: »Masaryk mi nekoč bolj vzdihne, kot reče: 'Spet sem moral podpisati smrtno obsodbo, kar je proti mojemu spoznanju. A prisilili so me, moram, kot predsednik... Vendar vsak tak dan zabeležim v koledarju s črno piko'«.«

Da je bilo Plečniku v Pragi dolgčas, lahko zaključimo iz nenavadnega primera, da je vzel k sebi svojo nečakinjo Špelo. Sam je rekel: »No, pa je nisem imel dolgo pri sebi. Odkrito vam povem, začel sem se bati zanjo.«

S kakšnimi občutki, zakaj se je Plečnik tako rad vrnil v Ljubljano, je sam lepo, da lepše ni mogoče, napisal v znanem pismu svojim praškim študentom. »Kosti teže h grobovom očetov in — če mi je dovoljeno tako izpovedati — ljubezen do preostale pedi naše zemlje narekuje: dvigni se, nes domov razdat svojo starost, svoj mir.«

Plečnik mi je sam z vso resnostjo, ki je temeljila na spoznanju, rekel, da postane arhitekt resnično arhitekt šele s petdesetimi leti. In toliko star je prišel v Ljubljano. In ni se vrnil kar tako. Imel je tehten razlog: ljubezen do domovine. Svoj edinstveni umetniški čut, svoje neizmerno znanje je hotel razdati pedi domovine, ki je ostala po vojni. Vedimo, da je Plečnik jokal po izgubljeni Goriški, Krasu in Trstu, po tem najlepšem delu domovine. Samega sebe je tej domovini dobesedno razdal, njegove besede so bile preroške.

Skrivnostni Plečnik? Nad trideset let se je skrivnostno pripravljaj za delo v domovini. In vse, kar je v tujini naredil, je malenkost v primeru s tem, kar je naredil doma. In to niso samo njegova dela, raztresena po domovini. Plečnik ni bil samo arhitekt.

Pojdimo nazaj k njemu v šolo. Po svoje sem opisal svoje prvo srečanje z njim. Plečnikov vpliv se je kmalu pokazal. Je pa značilno, da je Plečnik vplival na vsakogar po svoje. Na nekatere študente sploh ni, oziroma so se ti njegovemu vplivu zavestno odtegnili. To je lahko storil vsakdo. Plečnik je to celo odobral. Saj mi je rekel: »Ne vem, kaj išče ta človek pri meni. Er ist ein gemachter Mann.«¹

Kako je Plečnik vplival na študenta, lahko določno rečem le zase. Spoznal sem, da je arhitektura nekaj velikega (Plečnik je pozneje ob priliki navedel Wagnerja, da je arhitektura krona umetnosti) in da jo ima

NARAVNEGA in PRISTNEGA? Na nekaj, kar se ni ne spremenilo ne potuhnilo ne prestopilo ne utopilo ne zanikalo ne izmaknilo ne izrodilo ne pobegnilo ne izdalo — skratka **NE ZBA-STARDIRALO?**

Upamo, da zelo pretiravamo. Na vsak način pa smo na strani Afričana. In na strani njegovih ničvrednih ur. One mogoče kažejo boljši čas, kot so ga bile dosti finejše ure Trsta velikokrat odmerjale tistim, ki so ostajali pri **NARAVNEM in PRISTNEM.**

Izid fotografskega natečaja

Komisija fotografskega natečaja MLADIKA se je sestala v soboto, 9. februarja 1991, in je pregledala poslana dela.

Prvo nagrado je podelila sliki z naslovom »Okno v starem delu Opčin«. Avtor je Andrej Štekar, nagrajeno delo pa izpričuje njegovo občutljivost za drobne stvari in priče naše pristne preteklosti, njegov smisel za sintezo in skoro slikarski način obdelave končnega izdelka. Pohvalo si zasluži tudi za vzorno predstavitev.

Druge nagrade komisija ni podelila, pač pa se je odločila za dve odkupni nagradi za deli, ki spadata v naravoslovno zvrst.

Prva nosi naslov »Moška milost na Krasu«, avtorica je Maša Bandelj z Opčin.

Odkupno nagrado si je zaslužil tudi Franjo Frančič iz Pirana za sliko z naslovom »Obale zvezd«, ki bi sicer — ob skrbnejši obdelavi končnega izdelka in skrbnejši predstavitvi — prišla lahko v poštev za višjo nagrado.

Iz avtorjeve zapuščine. Levo: arh. Jože Plečnik okrog leta 1937.

OZN: Organizacija Združenih Neresnic

Upamo, da nam gospod Perez De Cuellar ne bo zameril. Sicer pa nekoliko nespoštljiva variacija na ime Organizacije združenih narodov ni namenjena ne njemu in ne organizaciji sami. Mišljena je kot jezna kritika na račun nam nepoznatih slovenskih posameznikov, ki so pred skoraj pol stoletja uvedli v našo politično terminologijo popačen prevod za angleški naziv United Nations Organization.

Žal se moramo vsi skupaj srditi tudi nase, saj tudi mi vsak dan uporabljamo pomensko spakedranko, ki bije resnici v oči.

Kakšni združeni NARODI vendar! Saj so to le združene DRŽAVE! Ko bi bili res to, kar trdi slovenski naziv, bi morala biti v Stekleni palači v New Yorku tudi predstavništva Litve, Latvije, Estonije, Češke, Slovaške, Katalonije, Škotske, Srbije, Hrvaške, Makedonije.

In seveda Slovenije.

Oprostite za skrajno nepopoln seznam, ki je le v ilustracijo.

Takih Združenih narodov verjetno ne bo nikoli. Kljub temu se ne odpovedujemo vsaj idealu o taki svetovni prijateljski združbi. Zato nam je drago tudi uradno ime tega najbrž nedosegljivega ideala.

Dokler pa TAKIH združenih narodov ni, ne smemo opletati z nepravilnimi, zavajajočimi in lažnivimi nazivi.

Pozivamo Jezikovno razsodišče v Ljubljani, Slavistično društvo in še druge morebitne pristojne ustanove, da naredijo potrebni red. Določiti je treba že enkrat točno in pravilno slovensko ime za sicer vsega spoštovanja vredno mednarodno institucijo, ki pa je to, kar je: organizacija združenih DRŽAV.

ODMEVI

Nekaj mnenj o Peterlinovi knjigi »Slovensko tržaško gledališče 1945-1975«

Ob prebiranju gledaliških kritik Jožeta Peterlina vstaja pred nami slovensko tržaško gledališče z vso svojo problematiko prvih poveljnih trideset-

Plečnik v mezincu. Začutil sem njegovo ljubeznivost, zaznal njegovo neizmerno znanje. V nasprotju z vsemi, ki so nas učili, je bil v svojem govorjenju in ravnanju res skromen in ponižen, pri tem pa sem hočeš nočeš moral priznati, da je njegovo znanje univerzalno. Drugi so zopet v Plečniku videli velikega umetnika. Še drugi, zlasti oni, ki niso bili njegovi študentje, so fantazirali o neki sugestiji, da ne rečem hipnozi. Zame velja, kar sem povedal, in drži, da ni mogel mimo njega, kdor ga je enkrat poznal. Res je, da smo mnogi izmed njegovih študentov govorili, pisali in hodili kot Plečnik. Razumeti je treba, da smo ga hoteli posnemati tudi v teh malo važnih stvareh. Pojavile so se celo brade. Profesor dr. Prijatelj je videl moj indeks, me pogledal in dejal: »Nenavadno moč ima ta človek, saj tudi vi pišete tako kot on, in menda kar vsi po vrsti.«

Posnemati Plečnika je imelo velik smisel, samo v čem, to je vprašanje. Mnogokrat je Plečniku ušel sarkazem, zlasti, če je kritiziral, sodil. Sarkazem je lahko duhovit, a je vedno boleč. Študent, kolega, ki ni bil Plečnikov učenec, mi je rekel: »Ne misli, da boš drugi Plečnik, če ga boš v tem posnemal.« Da so mnogi nosili širokokrake klobuke, polni domišljavosti, je znano. Hodili smo okoli, kot da opazujemo fasade in krajino. Res je bilo nekaj smešnega v tem. Ko je Plečnik videl, da posnemam njegovo pisavo, je rekel: »Že prav, da pazite na svojo pisavo, vendar bolj pazite, da boste čitko (ni rekel čitljivo) pisali.« Nekateri so namreč pisali že dobesedno hieroglif. S Plečnikovimi izrazi smo kritizirali in utemeljevali, zakaj je nekaj lepo, zakaj nam je kaj všeč in obratno. Pri tem smo skušali biti čim bolj originalni in subjektivni. V resnici pa bi morali reči: »Všeč nam je, ker je tako rekel Plečnik, ali ker smo vedeli, da je njemu všeč.« Plečnikovo presojo smo morali sprejeti, ker je bila že sama na sebi utemeljena, vse kar je presojal, je tudi poznal in vse vedel. To svoje znanje je velikokrat hote ali nehote pokazal. Študent, ki ga je Plečnik, vsaj v začetku, silno hvalil, je narisal originalen feston, ki ga nosijo ptiči. Plečnik je pripomnil: »Lep motiv. Lahko si ga ogledate na Souvanovi hiši.« Ko je študent detajliral železen zapah pri vratih, mu je pomagal: »Pojdite si ga ogledat na vratih Vodnikove kisarne v Šiški«. Če je videl, da si študent s čimerkoli že beli glavo, je takoj prinesel knjigo in, kot pravimo, študentu oči odprl, zlasti še, ker je v knjigi razvidne stvari vedno temeljito in poučno razložil. Kot sem že omenil, so mnogi kmalu nehali na zunaj posnemati Plečnika. Poznejše generacije, in teh ni bilo malo, pa ga sploh niso posnemale. Moja generacija je posnemanje ohranila predvsem v pisavi, govoru in risanju. Zase lahko trdim, da po slednjem spoznam skoraj slehernega Plečnikovega učenca.

Plečnik je bil, kot sem že omenil, nenavadno priden in delaven. To svojo lastnost je očitno poudarjal in naradno hotel z njo vplivati na učence. Tako je meni že prvo leto rekel: »Nulla dies sine linea!² Ali razumete?« Odkimal sem. »No, vi bi pa to že morali razumeti!« Zakaj bi moral razumeti, saj nisem hodil v latinske šole, sem molče ugovarjal. Pa mi je Plečnik hudomušno odvrnil: »Saj vendar berete francoske romane.« Kot da bi vedel, katera beseda mi dela težave, je dostavil: »Dies se pravi Dan!« Razumel sem. »No, vidite, pri meni to drži, tudi vi tako delajte.« Mene se nasvet ni prijel, začudil pa sem se, odkod ve ta človek, da berem francoske romane. Pozneje sem celo zvedel, da je drugemu, starejšemu študentu povedal, da tega pri meni ne odobrava, da to ni prav in mi je torej očital. Ko smo že ravno pri tem, kako je Plečnik poznal človeka, naj povem o dogodku, ki je bil zame skoraj usoden. Nisem imel nobenega pravega risalnega orodja. Ščasoma sem se zavedel, da Plečnik to moje orodje gleda postrani. Ne bodi len sem pretapeciriral neki star etui, vanj zložil šestila in peresa različnih firm, šestiloma sem celo naredil držalo. Vse sem očistil in spoliral. Zdelo se mi je imenitno. V šoli sem

ga postavil na vidno mesto. Zgodilo se je nekaj nepričakovanega. Komaj sem se Plečniku umaknil, da je lahko sedel na moje mesto, že me je obšel čuden strah. Ko je vzel v roke moje šestilo, sem mislil, da se bom sesedel. Poblize si je ogledal moj izdelek, potem pa rekel naravnost: »No, pozna se vam, da ste šlosarjev³ sin!« In čez čas: »Vsak šuštar ima sebi primerno orodje, kaj šele arhitekt! To boste morali drugače ukreniti, nabaviti.« In je šel. Bil sem strt in nepopisno užaljen — prvič v življenju mi je nekdo očital, da sem šlosarjev sin. In ta človek je bil Plečnik, tišlarjev sin. Nepopisno, grozno mi je bilo pri srcu. Dobro vem, da v šoli nisem zdržal. Šel sem ven in se nisem potolažil, dokler nisem sklenil, da se prepisem drugam — kamorkoli, samo proč, za arhitekturo — umetnost tako nimam »geista«⁴... Človek obrača, Bog obrne (sem slišal kasneje, prav tako iz Plečnikovih ust prvič). Meni se je v tej stiski zgodilo precej tako. Kmalu po tistem dogodku, o katerem živ krst ni vedel, me je brat vprašal, če bi kupil za osemsto din risalno orodje pokojnega študenta arhitekture Likoviča. Njegov brat bi ga rad prodal, saj ni imel orodja kaj rabiti, bil pa je v stiski. Izplačam ga lahko v obrokih. Pristal sem in ostal v Plečnikovi šoli... Zadeva je bila na videz končana, dejansko pa še dolgo ne. Omenjeni dogodek je bil v silnem nasprotju s Plečnikovo ljubeznivostjo, skromnostjo in nezahtevnostjo. Vendar Plečnik take skromnosti pri mladem človeku ni odobral. »Kdaj se boste napucali, če ne ko ste mladi? Samo mlad fant si lahko da, in to utemeljeno, klobuk postrani, saj ga ima punca rada!« Že davno bi moral povedati: Plečnik je bil nepopisno dober in plemenit, tako dober in plemenit, da je vsa njegova nenavadnost v dejanju in mišljenju razložljiva le, če vemo za to dobroto, plemenitost. Ta njegova lastnost je bila posledica njegovega svetovnega nazora. Bil je edini človek, ki sem ga poznal, ki je imel jasen, neovrgljiv svetovni nazor.

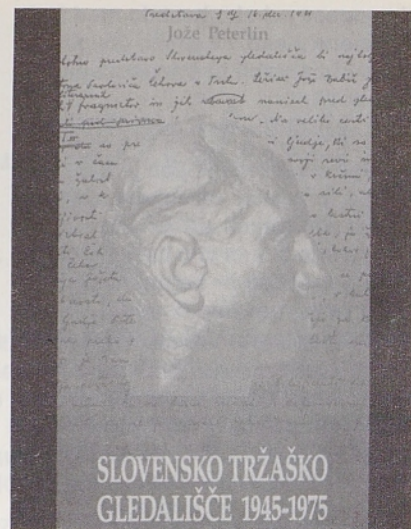
Plečnik ni imel premožnih staršev. Revščino je dovolj okusil, po lastni izjavi celo na telesu. Rekel je: »Revščine se človek upravičeno sramuje.« Iz zgoraj omenjenega dogodka sledi, da je bil do revščine skoraj neusmiljen. Poudaril je, da mu življenje umetnikov — boemov ni vseh in se z njimi ni družil, čeprav so se mu vsiljevali. Plečnik je predobro videl, kako ste oblečeni. Spotaknil se je, če niste bili svojemu stanu primerno. Rekel je: »Ni mu treba biti tako zanemarjen, umazan.« Ko sva se nekoč poslovila pred mostom pri trnovski cerkvi, je pepel z njegove cigarete padel na mojo obleko. Brž ga je odpihnil, kar sem hotel preprečiti, in rekel: »Oprostite, imate tako lepo obleko.«

»Die Französin kleidet sich, eine Deutsche zieht sich an!«⁵ je rekel in poudaril oba glagola. »Ni mi vseh 'Trauerschleier'⁶, z nežnim pajčolanom zastrt obraz pa mi je vseh.« In čudo vseh čudes: Škornje je imel za primerno žensko obuvalo.

Kdo je kdaj videl Plečnika neobritega, neostriženega ali zamazanega. Kdo ga je videl strganega ali s pošvedranimi čevlji? Ali vsaj z zaprašenim klobukom? Nihče in nikoli. In vendar je bil Plečnik tako skromno napravljen in ga na videz vse to ni motilo niti zanimalo. Vidimo sama protislovja.

Spominjam se, da je rekel in to, pa zopet takoj ravno diametralno nasprotje, da je to naredil, pa zopet nekaj čisto drugega. Tak je bil kot človek, tak kot arhitekt. Prepričljivo: Naredil je načrt za cerkev sv. Duha na Dunaju, pa je tudi on naredil cerkev sv. Frančiška v Šiški, v Ljubljani.

Slučajno je bila na mizi izrabljena radirka. Z njo se je potrudil Plečnik. Ko je vstal od mize, je vzel svoj staromodni »priftošl« (tako je sam rekel) in iz njega deset dinarjev, jih položil na mizo in rekel: »Nate in si pojdite kupit radirko.« Najmanj pet novih sem imel v predalu! Naj mu jih pokažem? Počasi sicer, a vendarle sem pogruntal, kaj hoče. Na-

tih let in z vsemi svojimi igralci, režiserji, skratka oblikovalci, od katerih je danes marsikateri skupaj s Peterlinom že prestopil mejno črto med življenjem in smrtjo. Peterlinu se imajo zahvaliti, če niso zatonili v pozabo, če je njihova umetnost ostala živa, če so in bodo ostali zapisani v zgodovini slovenskega gledališča. Dragocenost Peterlinovih recenzij je namreč prav v tem, da piše o igralcu, ne samo o delu in kvečjemu še o režiji...

(Lelja Rehar, Radio Trst A)

Zbirka kritik pokojnega profesorja Jožeta Peterlina »Slovensko tržaško gledališče 1945-1975« ni le temeljna listina o razvoju slovenskega gledališča v Trstu, ampak tudi knjiga, ki poučuje in navdihuje ne le ljubitelja tega gledališča, temveč slehernega, ki mu je mar slovenska kultura.

(Mirko Mahnič, Radio Trst A)

Knjiga je verno ogledalo tržaškega stalnega gledališča, ki hodi vsa leta po težki in negotovi poti, kakor je za prvih 30 let opisana v tej knjigi. Opisana stvarno, strokovno utemeljeno in z veliko ljubeznijo do gledališča in njegovih ustvarjalcev, a tudi v skrbi, da bi bila slovenska dramatska kultura čim lepše prikazana primorskim Slovencem in tudi sosedom.

(Martin Jevnikar, Radio Trst A)

Peterlin je vseskozi zelo pozorno spremljal gledališki repertoar in pogosto razmišljal o vlogi manjšinskega gledališča, ki bi si prav zaradi svoje posebne situiranosti in poslanstva,

da ponese odrsko besedo med širše družbene plasti, ne smelo dovoljevati eksperimentacij in previsokega števila novitet.

(M.S., Novi list, 17.1.1991)

Sama vsebina knjige je kar se da pestra in preveč razvejana, da bi se dalo o njej karkoli strnjene zapisati (nesramno bi tudi bilo tlačiti tri desetletja ljubečega in natančnega pisanja v nekaj pavšalnih vrstic). Dovolj bodi, če povemo, da je v knjigi malone vse, kar se je med letoma 1945 in 1975 pomembnega zgodilo na sceni tržaškega slovenskega gledališča. To ni hiperbola, temveč dejstvo in pohvala hkrati... Knjiga je vzorno urejena, tako da je preglednost eden njenih glavnih adutov...

(Aleksa Šušulić, Primorski dnevnik)

Prejel sem knjigo Slovensko tržaško gledališče 1945-1975. Nepopisno sem je bil vesel in takoj sem jo odprl na stežaj — res, to je okno v prihodnost... Da začneva kar takoj z Andante pateticom Vitomila Zupana, kjer natančno napove, J. Peterlin, že leta Gospodovega 1945, genau 10. 12., da ta literatura ne bo obstala in ne bo nič pomenila v bogastvu celotne slovenske kulturne zakladnice. Brez slepe strasti napove čas, ki je tu, s prepričanjem in znanjem, okusom Evropejca in ne provincialca, kaj je estetsko in kaj ni... In zdaj pogledajte besede J. Peterlina o Zupanu in tem, kar je Jozula dejal, in videli bomo, kdo je imel okus in kdo ne... Knjiga je prvorazredna informacija. Prvorazredno sporočilo in ne bi smela mimo naše oblasti. Peterlin bi bil moral zanj dobiti Prešernovo ali sploh za nazaj visoko odlikovanje...

(Pavle Zidar, osebno pismo)

S knjigo Peterlinovih izbranih in berljevih gledaliških ocen in razmišljanj je postal širši javnosti dostopen nov zanimiv avtorski prispevek k zgodovini slovenskega poklicnega gledališča v Trstu in s tem tudi na Slovenskem. V njem se razkriva dovolj enovito in jasno pregledno in drugačno (od prevladujoče sočasne »ljubljanske« kritike istih uprizoritev) razmerje slovenskega zamejskega izobraženca in gledališkega navdušenca do dramske in gledališke umetnosti ter njunega družbenega poslanstva...

(Slavko Pezdir, Književni listi, 17.1.1991)

bavil sem si brezhibne risarske potrebščine. Ko sta z nekim učencem risala detalj, je nenadoma rekel: »Tale naš Lenart ima imenitne barvaste svinčnike, ne vem, kje jih je iztaknil, kar sposodiva si jih.« Odklonil je izdelavo načrtov za lovsko kočvo v dolini Radovne — namenjena je bila kralju Aleksandru. Temelji so že stali. Rekel je: »No, če hoče moj kolega to delati doma, ker tu nima časa, v redu.« »Bom,« sem odgovoril, »če mi boste, gospod profesor, pomagali.« »Bom,« je bil odgovor. Ko sem vse nanesel in nakazal fasade, je Plečnik marsikaj popravil. Na eni od fasad je med dvema oknoma naskiciral sliko Matere božje. Vse sem narisal, dobro premislil in Plečnik je pokazal delo učencem, z dostavkom, da tako premišljenih načrtov še ni videl. Podobico Matere božje sem pustil prazno. »No, zakaj pa tega niste narisali?« Plečnik je dobro vedel, zakaj nisem tvegjal in je nadaljeval: »No, pa naj bo tudi nekaj mojega zraven.« Nariše in pobarva. Vse sem namreč vnaprej pripravil. Ko je odložil čopič, je rekel v dunajskem narečju nekako takole: »No, so a Pinsel, slišite, s takim čopičem še svoj živ dan nisem barval.«

Ni mi dal tisočaka, da bi si kupil orodje, ne; skoraj žaljivo je dal deset din, naj si kupim radirko, in vendar mi je dal sedemkrat sedem tisoč in še mnogo več, zakaj Plečnikova dobrota ni bila očita.

Pripovedoval mi je zgodbo: »Wagnerja je nekoč iskala neka gospa, pa je ravno njega vprašala, če ve, kje je. Wagner pravi, da ne ve, in jo še vpraša, čemu ga išče. Gospa odgovori, da bi ga rada prosila za podporo ker je slišala, kako dober človek da je. Wagner pa je odvrnil, kako ste mogli kaj takega slišati. Kolikor jaz poznam Wagnerja, on še zdaleč ni dober človek...« Plečnik je povedal zgodbo do konca in dodal preprosto: »Jaz sem pa zraven sedel.« Nekoč je Plečnik odpravljaj berača — jaz sem samo poslušal, videti ni bilo mogoče. Sklepal sem, da je berač stalen gost. Koliko mu je Plečnik dal, ne vem, ali berač se je silno zahvaljeval. Pri tem pa ga je Plečnik ošteval, da sem se moral smejeti. Pod skalco je dal vedno napitnino Agati. Pri tem je skoro vedno dejal: »Na, hudič, pa beži.« In Agata se je od srca nasmejala. In zopet na cesti proti njegovemu domu. »Tamle gre en moj revež, počakajte!« in je šel prek ceste in revežu dal — vse je bilo storjeno v tišini, le iz oči reveža in njegovih gest je sevala nenavadna hvaležnost. Plečnik je pregledal seznam udeležencev ekskurzije v Grčijo. Videl je, da mene ni. Baj je rekel predlagatelju: »Kar napišite ga, tudi on bo šel.« Meni samemu je rekel: »Kar pripravite se, tudi vi boste šli.« Kako neki, sem si mislil, saj nimam denarja. Nekaj dni za tem mi je dal ček za dva tisoč kron, rekoč: »Denar dvignite v Češki banki, vaš je! Ne zamerite, čisto sem pozabil na vas; ponoči sem se spomnil.« Pustil je kuverto na mizi. In koliko sem še dobil takih kuvert. V vsaki je bilo kaj napisano, skoraj vedno pa zaključek: Vzemite, malo je, a od srca. Kaj vse je storil Plečnik za svoje učence. Če kdo trdi, da zanj nič, je bil tega pač sam kriv. Zase in za mnoge druge moram reči, da takih honorarjev nisem dobil nikdar več. Plečnik me je nekoč čudovito opomnil: »Veste, kar si boste prihranili, si boste v mladosti, na starost se ne da šparati!« Mnogim je (meni samo in izključno on) toplo priporočil službo, pri tem pa skrivnostno rekel: »Wir sind ja kein Arbeitsvermittlung Bureau!«⁷ Tudi je mnogim profesorjem prikazal, da arhitektom nekaterih stvari enostavno ni treba znati, ker arhitekta tisto samo bega in ga zapeljuje. Vidimo, da je Plečnik delil dobroto tudi očitno.

(se nadaljuje)

1) Saj je že dozorel mož.

2) Naj ne mine dan, ne da bi kaj ustvaril

3) šlosar — ključavničar

4) nisem primeren

5) Francozinja se obleče, Nemka pa si samo nekaj da nase.

6) žalni pajčolan

7) Mi vendar nismo urad za zaposlovanje!

Dr. Anton Korošec v spominih dr. Mateja Poštovana - III. del

Ali ste v besedah dr. Korošca čutili razočaranje nad Jugoslavijo, nad tem, kako se je razvijala skupna država, za katero je veliko dal?

Veliko je dal, da! Nekoč, ko je bil ministrski predsednik, nam je povedal: »O kralju, o tem, kako je s kraljem pa tam na dvoru, jaz ne govorim. To bo šlo z menoj v grob.« Vendar pa nam je pripovedoval o času, ko je Puniša Račić streljal v skupščini na Radića in so bili taki spori, da se ni dalo prav nič več napraviti. Vsi politiki, ki jih je kralj klical k sebi, so mu svetovali, naj Jugoslavijo amputira, naj napravi veliko Srbijo, drugo pa naj gre, kamor hoče. To so kralju predlagali srbski politiki. »Potem je še mene poklical,« je rekel Korošec, »takrat pa sem tvegaval vse in mu rekel: Vaše veličanstvo, v zgodovini so vsi kralji in vsi vladarji stremeli po tem, da bi povečali svojo državo, ne pa zmanjšali, in bi bili Vi edini, ki bi to napravili!« To mu je razlagal še bolj podrobno. Kralj ga je nekaj časa gledal, potem ga je potrepil po rami pa rekel: »Ti boš moj ministrski predsednik!« Dal mu je mandat za sestavo nove vlade. Tega najbrž nihče ne ve več.

Vemo pa, da se je potem stvar razvijala tako, da je kralj proglasil diktaturo 6. januarja 1929. Dr. Korošec je celo stopil v vlado pod diktaturo, kasneje, po objavi »Koroševih punktacij« (31. dec. 1932) pa ga je kralj dal internirati. Veliko kritik se sliši, da je dr. Korošec preveč taktiziral.

Taktizirati je znal... Nekaj pa moram tu povedati, kar nam je sam rekel. Mi smo ga vpraševali, zakaj je stopil v vlado, ko je Aleksander proglasil diktaturo. Pa je rekel: »Jaz sem bil proti diktaturi. Diktatura pa je najhujša v začetku, potem se že nekako unese. Mene je Aleksander povabil v vlado in jaz sem to sprejel ravno zato, da bi omilil diktaturo, potem pa bi se obrnil proti.« To je bilo taktiziranje.

Ko so Korošca zaradi punktacij internirali, so ga poslali v Niš, Vrnjačko Banjo, Tuzlo, potem pa na Hvar. Ko je bil v Vrnjački Banji, je imel kralj Aleksander včasih kake stvari, ko ni vedel kaj, pa bi rad Korošca vprašal, ni pa vedel, kako bi prišel do njega. Prišel je v Vrnjačko Banjo. Korošec je zvedel, da je prišel. Bil je v parku in sedel na neki klopi. Kralj se je vozil okoli, da bi se »slučajno« z njim srečal. »Jaz

Tudi v tej številki objavljamo nekaj slik iz zapuščine prof. Ivana Theuerschuha z »Jegličevega dneva«, ki je bil 4. junija 1937 v Slovenj Gradcu. Na tej sliki je okrašen govorniški oder s slikami Janeza Evangelista Kreka, kralja Petra in Antona Bonaventura Jegliča. Pred mikrofonom je častni gost dr. Anton Korošec.

Pred političnim shodom je bila pod odrom maša na prostem. Daruje jo pisatelj Ksaver Meško. V ozadju se vidijo: od leve dr. A. Korošec, župan dr. Picej, desno od drevesa občinski odbor. Duhovnik za občinskimi možmi je župnik Matija Munda iz Dravograda.

pa sem se vedno tako umikal,« je pripovedoval Korošec, »da se nisva mogla srečati.« Ko je kralj Aleksander odhajal v Francijo, kjer so ga ubili, je rekel zagrebški dvorni dami: »Povej svojemu popu, da ga bom osvobodil, ko se bom vrnil!«

Kako se je pozneje Korošec razumel z regentom knezom Pavlom?

Zelo dobro. Knez Pavle je vse dal na njega. Recimo: on sploh ni zaupal Srbom. O vsem, kar je storil, se je posvetoval s Korošcem. Spominjam se 1. septembra 1939, ko je Nemčija napadla Poljsko. Takrat je bil Korošec v Begunjah in so šli on, neki sodnik pa Ahčin pa še nekateri z avtomobili v Vrata pod Triglavom. Vstati sem moral že ob 5.00 in mu ministrirati, potem pa so šli. Ko so bili že zunaj, kar naenkrat telefonirajo z vseh strani: začela se je vojna; Nemčija je napadla Poljsko; kaj naj naredimo? To je telefoniral pribočnik kneza Pavla, to so telefonirali iz Beograda z vlade, zunanji minister, telefoniral je ministrski predsednik Cvetković, dalje Krek, ki je bil takrat v Ljubljani. Vsi so čakali, kaj bo rekel Korošec.

Jaz sem imel notes in sem si tako beležil vse tiste telefonske razgovore, da sem lahko potem poročal Korošču, da me je bolela roka. Ko so prišli proti poldnevu nazaj, sem mu šel naproti in mu rekel: »Gospod predsednik, nekaj važnega je!« »Kaj je?« »Vojna je,« in sem mu povedal, kaj se je zgodilo. Roke so mu dol padle. »Zdaj pa smo v njem,« je rekel, »zdaj pa smo v njem...« Vzdihnul je in pogledal proti nebu. »Kaj pa Italija,« je nato vprašal. Povedal sem mu, da ni stopila v vojno in on je dodal: »Hvala Bogu, vsaj to ne.« Potem smo nekaj na hitro pojedli, nakar sva se peljala na Brdo, kjer je bil knez Pavle. Sama sta govorila, nato mi je dal besedilo, kakšno izjavo naj da Jugoslavija, in sicer da ostane nevtralna. To sem moral telefonirati agenciji.

Tako je v bistvu vodil tudi zunanjo politiko?

Da, da.

Se spominjate še kakega podobnega primera, ki bi kazal na to? So se večkrat obračali nanj?

Vedno so se nanj ozirali, zlasti za »srpsko-hrvatsko pitanje«, kot so pravili hrvaškemu vprašanju. Samo da tam nisem bil zraven, zato toliko ne vem. Tudi kaj pa sem bil zraven in vem, kako je bilo.

Kaj pa očitek, da se je Korošec vedno peljal iz Ljubljane v Beograd »mimo Zagreba«, torej da ni upošteval Hrvatov in da jih je skupaj s Srbi celo nekako tlačil?

To ne drži. On se je vedno zavzemal zanje. Ustavljati pa se ni mogel tam, ker so imeli Hrvati čisto drugo politiko. Imel je svoje ljudi, ki so imeli stike s Hrvati in so hodili v njegovem imenu na Hrvaško. Manifestativno ni mogel v Zagreb zaradi spora, ki je bil v Jugoslaviji.

Mu je dr. Maček na pogrebu dal priznanje kot hrvaški politični voditelj?

O, pa še kako! Lepo je govoril.

Kaj pa sporazum med Srbi in Hrvati leta 1939?

Takrat je šlo za to, da bi tudi Slovenci prišli zraven.

V zgodovinskih knjigah po eni strani Korošcevi prijatelji pišejo, da so takrat Hrvati dosegli svoje cilje in da je bilo že vse pripravljeno, da jih dosežemo tudi Slovenci, vendar je prišla vojna in je vse padlo v vodo...

Tako je tudi bilo.

... Drugi pa pravijo: kljub vsem Korošcevim naporom njegovo taktiziranje ni rodilo nič. Hrvati so svoje dosegli, Slovenci pa ne...

On je pravil: »Med Srbi in Hrvati je bilo tako nasprotje in knez Pavle se je tako trudil, da bi jih spravil skupaj, da mi nismo hoteli še zraven takrat. Takrat nismo hoteli delati kakih težav, da so se najprej sporazumeli Srbi in Hrvati. Pozneje, je rekel knez Pavle, bomo tudi mi avtomatično to dobili.«

(konec prihodnjič)

Dr. Korošec med otroki v ljudskih nošah iz Saleške doline.

ti za latinskim *e*. Zato bi moral kak romanist razlagati prehod *Pelagius* → **Palagius*.« (Op. cit., str. 66-67)

Danes lahko postržem z novim zgodovinskim gradivom, ki mojo prejšnjo razlago podpira: v *Libro di perticationi* iz l. 1525, ki ga hrani tržaški Diplomatski arhiv pri mestni knjižnici, v katerem je notar lustus Raviza popisal zemljiške posesti med Štivanom in Barkulo (ime *Barkovlje* je izrazita mistifikacija iz prejšnjega stoletja!), je ime našega kraja pogostoma zapisano v oblikah *Sanctus Pal(l)agius* in *Sanctus Pel(l)agius*: geminata je tu vedno izid kulturne hiperkorekture, dejansko pa je ob učeni imenski obliki *Pelagius* krepko dokumentirana tudi ljudska oblika *Palagius*.

Po ti ugotovitvi mi je lažje domnevati, da je omemba nekaterih ljudi v tržaških kodeksih s poznega srednjega veka razumeti kot omembo kraške vasi in ne tržaške *contrate*, pri kateri beremo vedno tudi izraz *contrata* (SSMM, 673, c.4v. 1344 in *contrata Sancti Pellagii*; MARSICH 1464 *contrata Sancti Pelagii/Paladij in districtu tergestino*; v italijanskem regestu PILLON 1381 *contrada detta S. Pelagio*). Naslednje gradivo naj bi torej veljalo kraški vasi in bi s tem samo vas izpričalo 69 let prej od odslej priznanih zgodovinskih virov: BM 1352 *Petrus condam Iurii de Sancto Palagio*; *Martinus de Sancto Palagio filius Martini*; *Voricus de Sancto Palagio condam Sologne* (sic! gre za očitno pisno ali bralno napako za *Sobogna*); PARENTIN 1416 *Jure de Sacto* (sic) *Pallaio*; SSMM 1421,673,c.39v. *vinea Simeç de Sancto Pellagio*.

Peregrinus

Krozlatinsko osebno ime *Pelegrinus* izhaja, po disociaciji *r - r* → *l - r*, iz latinskega pridevnika *Peregrinus* »tuj, kdor prihaja iz tujine; kdor potuje v tujino«, ta pa je sestavljen s formantom *-inus* iz prislova *peregre*, v arhaični latinščini *peregri* »v tujini; iz tujine«; verjetno je prislov nastal iz zveze *per ager* »zunaj področja rimske pokrajine«. V klasični dobi je postal *cognomen*, ki je pogostoma označeval tujce. V srednjem veku je semantični razvoj imena označeval ljudi, »ki so hodili (ali šli) v Sveto deželo, v Rim ali na kako slovito božjo pot«: po slovensko bi temu lahko rekli kar »romar«. Številni svetniki so imeli to ime (TAGLIAVINI I,191), a nobeden med njimi nima kaj opraviti z našo zgodovino.

Ime je bilo v srednjem veku lastno tudi Slovencem, gotovo pa ne onim Pirančanom, ki jih za zadnji dve desetletji XIII. stoletja navaja KEBER 320: ko namreč KEBER navaja srednjeveške podatke iz istrskih obalnih mest, ni razlike med njihovimi zvečine italijanskimi prebivalci in redkimi slovenskimi.

Gotovo pa so bili Slovenci naslednji, ki jih omenjajo tržaški kodeksi iz poznega srednjega veka: BLOISE 1335 *domina Garduxa filia condam domini Andree de Pelegrino* (taisti *Andrea Pelegrini* se v tržaških kodeksih pojavlja od l. 1308); PARENTIN 1312 *Cergna filio Pelegrini de Prosecho*; morda še kateri. A še prej izpričuje to ime v slovenskem prostoru KOS II,108 ok. 1200 *Pilgrim*, posestnik v Bukovici.

Slovensko krajevno imenoslovje ne ohranja zanesljivih prič za tem svetniškimi imenom. To pomeni, da so ga naši nosili le na obrobju pod vplivom romanske kulture.

Petrus

Sv. Petru, prvemu med apostoli, je v resnici bilo ime Simon, Jonov sin (*Shime'on bar Yônâh*) in sam Jezus mu

je nadel ime *Kepha*: to je aramajska beseda, ki pomeni »skala; kamen«. Evangelisti, ki so pisali v grščini, so rabili ime *Pétros*, sinonim za *pétra* »skala, kamen«. Latinski prevajalci so uvedli ime *Petrus*, ki je bilo dotlej v latinščini neznano. Ime je lastno velikemu številu svetnikov; Cerkev praznuje apostolskega prvaka in prvega Kristusovega naslednika 29. junija (TAGLIAVINI I,209).

Ime je bilo med kristjani zelo priljubljeno in pogostno in je bilo tudi v poznem srednjem veku povsod zelo v rabi, gotovo je bilo med moškimi osebnimi imeni takoj za imenom *Ivan* najbolj razširjeno tudi v naših krajih. Visoko je zato število naših ljudi, ki jih zgodovinski viri izpričujejo kar z latinsko oz. polatinjeno imensko obliko. KEBER 320 omenja nekega Tržačana, *Petrus* po imenu, že v l. 847., a o njem ne vemo, ali je bil Slovenec; nato omenja številne romarje *Petrus* in *Pero* v »čedadskem« evangeliju (ljubljanjski slavisti nočejo rabiti pravilnega slovenskega pridevnika *čedajski*) in nato še in še ljudi z imenom *Petrus*, *Pero* in končno od l. 1499 še s slovensko imensko obliko *Peter* po vsem slovenskem prostoru. KOS izpričuje v svojih primorskih urbarjih imensko obliko *Petrus* od l. ok. 1200, *Petrus* v Ažli (II,281) itn., slovensko imensko obliko *Peter*, tudi v zapisu *Petter*, od l. ok. 1300, in še druge imenske oblike, ki si jih bomo ogledali pozneje. Ustavimo se prej pri tržaških meščanih in prebivalcih slovenskega jezika, ki so v poznem srednjem veku izpričani s polatinjeno imensko obliko: med 137 ljudmi s tem imenom, ki sem jih naštel samo v kodeksih stolnega arhiva, je bilo najmanj 22 Petrov, ki jih spoznamo kot Slovence ali po patronimiku (1318 *Petrus Stojani*, od 1351 *P. de Druscho*; 1362 *P. de Roxica* itn.) ali po izvirnem kraju (od 1309 *P. de Silvola*; 1360 *P. de Auremo*; v neugotovljivem letu sredi XIV. stol. *P. de Vercoglan* itn.) ali po priimku (1309 *P. Gualla*) ali po več podatkih hkrati (1356 *P. quondam Leno de Brischia* = *P. rajnega Lena[rta]* iz Brišč).

Mnogo manj priljubljeno je bilo v Trstu v tem času žensko ime *Petra*: imeli sta ga le dve ženski, omenjeni v kodeksih stolnega arhiva, in ni moč zanesljivo ugotoviti, da bi bila katera od njiju Slovenka. Ime *Petrus* beremo v drugi polovici XV. stoletja tudi v ČERNJEJSKEM RKP. (*Rainicha petra issubita* = rajnika *Petra* iz Subida). Danes je priimek *Peter* malo razširjen (ZSSP Štajerska, LJ); *Pitter* (ZSSP PT). *Petrus* je še ime zaselka na Pohorju (ATLAS 39/B2), *Peter* je ime petih zaselkov (ATLAS 35/B2 pri Pliberku, 37/B1 pri Dravogradu, 39/A1 na Kobanskem, 112/B3 pri Laškem, 118/B3 v zahodnih Brdih pri Dolenjem).

* * *

Pr eden nadaljujem z naštevanjem številnih drugih imenskih oblik iz tržaških srednjeveških virov, se moram ustaviti ob osnovnih problemih v zvezi z razvojem tega svetniškega imena v slovenskem imenoslovju, pri nobenem nisem namreč še naletel na toliko problemov in toliko negotovosti. Slavistika mi tu ne daje veliko pomoči in gotovosti na voljo; redki, ki so se doslej posvetili našemu imenoslovju, so probleme v glavnem obšli ali sploh molčali. KOŠTIAL 627 našteva komaj 9 med najhitreje spoznavnimi priimki iz našega svetniškega imena, Breznik je v svojem sicer izredno zanimivem pregledu priimkov, predvsem na -ê, iz svetniških imen popolnoma prezrl sv. Petra in to se mi zdi popolnoma nerazumljivo spričo dejstva, da je bilo prav ime *Peter* eno najpogostnejših v času, ko so slovenski priimki nastajali. Pač pa na str. 262 pripiše sv. Bernardu nekatere priimkovne oblike, ki jih lahko z vsaj enako, včasih kar z večjo upravičenostjo pripišemo sv. Petru. Na te probleme bom opozoril pozneje. Zdaj sem moral pred-

vsem opozoriti na vzkižne probleme, ki se bojo vseskozi pojavili pri obravnavanju imen in priimkov pod geslom *Petrus*, in izjavljati enkrat za vselej, da se mi ne bo treba stalno ponavljati, da bo marsikje negotovost prekrila še tako skromno gotovost in da so moje rezerve številne in tehtne. Vendar bom poskusil: kolegi naj pač jemljejo to poglavje kot poskus debate o prisotnosti Petrovega imena v slovenskem imenoslovlju.

* * *

Težave bojo redne, ko bomo razpravljali o imenih, ki so nastala iz hipokorističnih osnov, vendar ne bojo povsem odsotne niti v prvem delu te razprave, ki jo bom posvetil imenom, nastalim iz cele imenske osnove.

Pri imenskih oblikah, ki jih izvajamo s formanti iz celega imena *Peter*, največkrat nenaglašeni *e* onemi, izhajati nam je torej iz osnove *Petr-*. Že v kodeksih tržaškega stolnega arhiva najdemo več takih imenskih oblik. Od l. 1309 do 1317 in pozneje še pri MARSICHU 1325 se devetkrat pojavlja ime, ki je šestkrat zapisano *Petris*, trikrat pa *Petrix*: nosilec je gotovo Slovenec, kar spoznamo po večkrat zapisanem očetovem imenu *Sechelg/quondam Secheli/Sechel*. Že večkrat sem na meji med slovenščino in furlanščino opazil konkurenco med tema dvema končnicama, na pr. *Menič:Menis*. In tudi v tem primeru se postavlja isto razmerje med oblikama in to celo pri eni in isti osebi in kratkem časovnem loku 16 let. Prav zapis s končnim *-x*, s katerim so kanoniki kaniparji in notarji najčešče zapisovali slovenska šumevca *š* in *ž* ter palatalno afrikato *č*, nam pokaže, da imamo opraviti s slovensko imensko obliko *Petrič* (preden je ta postala priimek, je bila le manjšalna oblika imena *Peter*): zapis s končnim *s* je lahko alternativni in manj točen zapis slovenskega *č*, lahko pa predstavlja izgovorjavo slovenskega imena v tergestinskih ustih. Poldruugo stoletje pozneje imamo na Primorskem prve priče enakoglasnega priimka: 1498 *Steffan Petricz* v Bistrici, *Petricz* v Slavini (KOS II,237,232), v istem času je morda še ime v STAROGORSKEM RKP *Eller fig(lius) q(uondam) Petritz pexioüan de podaltana* = Jeler sin rajnega Petriča ..?.. iz Podutane. Danes je priimek zelo pogosten po vsem slovenskem prostoru. *Petrič* (ZSSP vsa Slovenija ob *Petrič*), *Petrich* (TS, tu za fašizma → *Petris*, *Petrini*, *Petri*, PIZZAGALLI 151,282), *Petrisch* → *Petris*, *Perini* (prav tam), *Petrix* → *Petris* (ib.,151), *Petric* (SPZM Fojda, UD, Gradež; TS, Devin-Nabrežina; enako zapisana imenska oblika v ZSSP Črnomelj, Metlika, Tolmin je tolmačiti v sestavi s formantom *-ecl-ic*), *Petrig* (SPZM Sovodnje ob Aborni), *Petrich* (SPZM Ahten). *Petrič* je nadalje ime šestih zaselkov (ATLAS 37/B1 pri Dravogradu, 39/B2 pri Podvelki, 62/B3 pri Šoštanju, 66/B2 na Pohorju, 125/B3 pri Horjulu, 130/A2 pri Savi). Iz te osnovne patronimične oblike izhajajo z nadaljnjo sestavo priimki *Petriček* (ZSSP CE, LJ, MB); *Petričič* (ZSSP PT, LJ), *Petricig* (SPZM Nadiško območje, UD in okolica), *Petricigh* (SPZM Čedad). S svojilnim pridevniškim formantom so sestavljena krajevna imena: gorski imeni *Petričev hrib* pri Postojni (ATLAS 163/B1) in *Petričevac* pri Logu pod Mangrtom (51/B3), vodno ime *Petričev potok*, pritok Gradašnice (SVI II,89); z drugo sestavo ime zaselka *Petriška vas* v Vipavi (ATLAS 161/B1).

Imenska oblika s formantom *-uša* je izpričana v tržaških kodeksih 1316 *Petrousa*, *Petrosa* in 1348 *Marieta de Petruxa* (CAP Q,c.6r. in 7v.; MARSICH); STAROGORSKI RKP ok. 1500 *Petruscha*; danes živi priimek *Petruša* (ZSSP Metlika, Šmarje, LJ, GO), *Petrussa* (SPZM Špeter, Corno di Rosazzo, Prapotno, UD). Z nadaljnjo sestavo je ime naselja *Petrušnja vás* pri Grosupljem (KLS II,142; ATLAS 149/B1).

Redko ime berem 1318 *Flabianus de P[e]tricha* (CAP Q,c.30r.), sestavljeno s formantom *-iha*: imena s tem formantom so videti v Trstu v poznem srednjem veku tvorna in živa, prim. *Lauricha* in *Marticha*.

V tem času beremo tudi prvič 1308 *Peterlin* (CAP R,c.51v.), ki se v Trstu pojavlja pozneje in do naših dni kot priimek: *Peterlin Servolo*, *Baptista de Peterlin* (KANDLER, MARSICH, SSMM). To je izvirna nemška imenska oblika s formantom *-līn* (danes *-lein*), zato se je v osnovi ohranil tudi nenaglašeni *e*, in se je zgodaj udomačila bodisi po vsem slovenskem prostoru, bodisi v severovzhodni Italiji, zato ni v Trstu moč potegniti razvodja med italijanskimi in slovenskimi *Peterlini*; pri navajanju podatkov se bom zato omejil le na Slovenijo: *Peterlin* (ZSSP vsa Slovenija), *Petrlin* (ZSSP Krško, LJ), v množinski obliki *Peterlini* ime zaselka pri Ajdovščini (ATLAS 142/A3). Po enkrat izpričani imenski obliki 1498 *Peterl* v Prvačini in *Peterly* v Beču (KOS II,124,263) sta videti nemški. Gotovo je nemškega izvira tudi imenska oblika, ki jo ohranja priimek *Peterle* (ZSSP Dolenjska), *Pitterle* (ZSSP KR), le da pri nji lahko računamo tudi na ozmozo s slovenskim formantom *-è*. Iz ene ali več prejšnjih imenskih oblik je s patronimičnim formantom *-ič* nastal priimek *Peterlič* (ZSSP MB), *Petrlič* (ZSSP NM).

Iz cele imenske osnove so s formantom *-ec* in nadaljnjo sestavo nastali priimki *Peterc* (ZSSP Kamnik, Litija), *Peterec* (ZSSP Dolnja Lendava), *Peteric* (zaselek v Slovenskih Goricah, ATLAS 45/B2); *Peterca* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ); *Peterčič* (ZSSP Krško, MB), *Petrčič* (ZSSP Krško); *Peterček* (zaselek na Pohorju, ATLAS 66/B2);

s formantom *-ič*: *Peterič* (ZSSP Dolnja Lendava);

s formantom *-in*, *-ina*: *Peterin* (ZSSP LJ, MB, GO; TS), *Petarin* (ZSSP GO; Devin-Nabrežina), *Petterin* (TS), *Petarin* (SPZM Jazbine); *Petrin* (ZSSP Laško, LJ, MB, Gornji Grad, Konjice, Tolmin; zaselek v Halozah, ATLAS 96/A2); *Petrina* (ZSSP Metlika, NM; SPZM Nadiško območje; TS); z nadaljnjo sestavo *Petrinec* (ZSSP MB); *Petrinič* (ZSSP Laško); *Petrinčič* (ZSSP Krško, Brežice, NM, LJ; morda spada sem tudi *Petrinci* v TS); *Petrinco* in *Petrinka* (TS); v krajevnem imenoslovlju je *Petrina* ime zaselka pri Kočevju (KLS II,236; ATLAS 218/B1); *Petrinci* pri Ribnici (KLS II,568; ATLAS 166/B3); *Petrinova žaga* je zaselek pri Breginju (ATLAS 76/A3);

s formantom *-ica*: *Petrica* (ZSSP MB, Tolmin), *Petrisza* (TS); *Petrca* (ZSSP LJ);

s formantom *-man*: *Peterman* (ZSSP KR, CE, Radovljica, LJ);

s formanti *-ik*, *-ka*, *-ko* in nadaljnjo sestavo: *Petrik* (ZSSP CE; zapis *Petrih*? v Idriji je sumljiv); *Peterka* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ; TS; tu → *Pitterca*, PIZZAGALLI 282), *Petrka* (ZSSP Litija); *Peterko* (ZSSP MB); *Peterkovič* (ZSSP Krško, Brežice, Litija); *Petrak* (ZSSP Štajerska);

s formanti z značilnim soglasnikom *-n*: MISSIO 1601 *Cristian peternè* v Matajurju; *Peternac* in *Peternanec* (ZSSP MB); *Peternik* (ZSSP CE, PT); *Petrnena*? (ZSSP Litija); *Petrena* (zaselek v Slovenskih Goricah, ATLAS 71/B1); 1499 *Petranecz* v Beču (KOS II,263); *Petranich* (TS; tu → *Petrani*, PIZZAGALLI 150); *Petranich* v TS za fašizma → *Petruzzi*; *Petrincic* → *Petrini*; *Petranovich* → *Petrani* (PIZZAGALLI 150,151,282); koliko je naš in koliko tujega izvira *Peternel* (Sacra Scripta in Ven.da Ecclesia S. Leonardi et Annexis, 1782; TS; tu → *Perinello*, PIZZAGALLI 150; ZSSP vsa Slovenija; ime naselja v dolini Kozce, ATLAS 99/B3, in treh zaselkih pri Globasnici, Cerknem in Vojskem, ATLAS 34/A3,103/B3,122/B2), *Petnel* (ZSSP Brežice, CE, LJ,

Radovljica, GO), *Peternelj* (ZSSP KR, LJ), *Peternelli* (SPZM Dreka; TS), *Pri Peternelju*, zaselek v Hlevniku v Brdih;

s formantom -ač: *Petrač* (ZSSP Gorenjska, Dravograd, LJ, Gornji Grad, Ilirska Bistrica, Idrija, Tolmin, tudi trije zaselki pri Celju, Idriji in Novi Gorici, ATLAS 113/B2, 124/A3, 140/A2 v seznamu, a na karti B2), *Petraz* (SPZM Gračež; TS); z nadaljnjo sestavo *Petraček* (ZSSP MB);

majhna skupina priimkov je sestavljena s formanti, v katerih je prisoten samoglasnik *u*: med njimi ima -uh (tu prisoten v nadaljnji sestavi s formantom -ar) slabšalni ali večalni pomen: *Petruhar* (ZSSP Litija, MB); *Petrun* (ZSSP Dravograd), *Petrna* (ZSSP NM);

s formantom -inja in nadaljnjo sestavo: *Petrinja* (ZSSP LJ, GO, Sežana; TS; tu → *Petrigna*, PIZZAGALLI 151); ime naselja *Petrinje* pri Kozini (KLS I,326; ATLAS 195/A2) in tu še pokrajinski imeni *Petrinjska vala* in *Petrinjski kras*; KEBER 320 omenja kraj *Petrinja*: kje je? In še priimek *Petrinjak* (ZSSP MB);

s formantom -è in nadaljnjo sestavo: *Petre* (ZSSP Štajerska, NM, LJ); *Petretič* (ZSSP Krško), *Petretich* (SPZM Bibione; TS), *Petretic* in *Petretti* (TS); *Petrej* (ZSSP Dravograd, Slovenj Gradec, Konjice; tudi ime zaselka pri Pliberku, ATLAS 35/B1), *Petrei* (TS); *Petrevčič* (ZSSP LJ, GO), *Petrevcich* (TS), *Petreučič* (ZSSP GO); *Petrecic* (TS; tu → *Petri*, PIZZAGALLI 150);

na različne načine bo treba razlagati prisotnost samoglasnika *i* v naslednji skupini priimkov; pri nekaterih imamo bržkone opraviti s tujimi jezikovnimi vplivi ali pisnimi konvencijami, a nekateri so videti pristno slovenski: *Petri* (ZSSP CE, LJ); *Petrigoj* (ZSSP Brežice); *Petrijan* (ZSSP MB); *Petrisček* (ZSSP LJ); *Petrišič* (ZSSP Brežice, LJ, MB);

iz osnove, razširjene s pridevniškim formantom -ov, je nastala kar lepa kopica imen; le ob priimku *Petrov* smemo misliti tudi na tuj izvir (ZSSP NM, Ilirska Bistrica, MB); za slovensko pristnost imena govori morda ime dveh zaselkov *Petrovo* v Spodnji Kapli in na Pohorju (ATLAS 15/A3, 40/A3); slovenska imena so sestavljena: *Petrovec* (ZSSP LJ), *Petrovc* (ZSSP CE, LJ; gorsko ime pri Ljubelju, ATLAS 57/A2; zaselek pri Litiji, ATLAS 128/A2); *Petrovič* (ZSSP vsa Slovenija ob *Petrovič*, pogostnem tu in tam po Sloveniji), *Petrovic* (TS; tu → *Petri*, PIZZAGALLI 151), *Petrovich* (SPZM PN; TS, Devin-Nabrežina; tu → *Petri*); *Petrovč*, zaselek pri Logatcu (ATLAS 144/B1); *Petrovčič* (ZSSP vsa Slovenija), *Petrovcic* (SPZM S. Giovanni al Natissone; TS; tu s *Petrovcich*, *Petrouzizh* in *Petrousig* → *Petri*, *Petruzzi*, PIZZAGALLI 151), *Petroučič* (ZSSP GO); *Petrovšek* (ZSSP Litija, ime zaselka pri Vrhniki, ATLAS 145/A1); *Petrovnik* (ZSSP Dravograd); *Petrovan* (ZSSP LJ). Zdi se mi primerno uvrstiti na to mesto endemični beneški priimek **Petro[v]šič*: MISSIO 1602 *Blas petrosigh*, *Petri pedrosi* v Gornjem Tarbiju; danes beremo ta priimek zgolj v poitalijančenem zapisu *Petrossi* (SPZM Čenta, Černjeja, Neme; TS); iz razumljivih razlogov je take svojilne imenske oblike srečati zelo pogostoma v krajevnem imenoslovju: poleg že navedenih so še *Petróva vás* pri Črnomlju (KLS II,49; ATLAS 205/A1), *Pétrovo Břdo* (KLS I,415 piše drugi del imena kdaj z veliko, kdaj z malo začetnico; ATLAS 103/A1), *Petrovski potok*, levi pritok Bače (SVI II,89), *Petróvče* Pri Žalcu (KLS III,512; ATLAS 112/B1); zaselek *Petrovo selo* pri Celju (ATLAS 113/AB3), ledinska imena *Petrovica* pri Pavljem vrhu (TO E4), *Petrovci* (SVI II,89); gorsko ime *Petrov hrib* v Trnovskem gozdu (ATLAS 141/B1), *Petrov vrh* na Pohorju in pri Šoštanju (ATLAS 40/A2, 63/A2), *Petrove brege* pri Ilirski Bistrici (ATLAS 214/A1); zaselka

Petrove Grabe na Goričkem (ATLAS 8/A1) in *Petrova koča* na Pohorju (ATLAS 65/B2).

Tujega izvira sta videti *Petar* (ZSSP Dravograd, MB) in *Peters* (ZSSP LJ); formant -elj nas pa tudi sili k veliki previdnosti pri katerikoli izjavi o izviru tega priimka: *Peterelj* (ZSSP Tolmin). Vezni samoglasnik *o* nas spravlja v zadrego: *Petroci* (ZSSP MS, Postojna) je morda madžarskega izvira, medtem ko je redke *Petročnik* (ZSSP LJ) morda iz pridevniške osnove *Petrov*.

Veliko radovednost sproža skupina priimkov in krajevnih imen, za katera ne razpolagam ne z zgodovinskimi pričami ne z jezikovnimi argumenti, da bi tvegal katerikoli razlago: *Petrcela*, gozdno ime pri Velikih Laščah (ATLAS 166/A1); *Peteržela* (ZSSP LJ), *Peteržinek* in *Petersineg* (Dravograd, MB, Litija), *Peterschinegg* (TS); *Peternišek* (zaselek pri Mozirju, ATLAS 88/B3); *Peteržejek* (zaselek na Pohorju, ATLAS 39/A2); *Peterživec* (zaselek v Tuhinjski dolini, ATLAS 109/B1); *Petersol* (ZSSP Sežana) morda nimajo nikake zveze z našim hagonimom; *Petaros* (ZSSP LJ, GO, S ? ; Devin-Nabrežina, Dolina; tu → *Pettiroso*, PIZZAGALLI 150), *Petaroš* (ZSSP S ?), *Peteros* (ZSSP LJ; TS; tu → *Pettiroso*, PIZZAGALLI 150), *Pettarosso* (Repen), *Pettirossi*, *Pettorosso* (TS): tudi tu morda nimamo iskati zveze s hagonimom.

* * *

Stvari se takoj zapletajo, ko obravnavamo hipokoristične. Začel bom pri apokopirani hipokoristični osnovi *Pet*-, ki je pogostna v drugih slovanskih jezikih in je pri nas morda le manj pogostna, a je. Tako imamo iz te osnove s formantom -j)è priimek *Petje* (ZSSP Litija, Krško, LJ, NM, Kočevje, Konjice; TS). Naprej tvegamo: o problematiki je dovolj jasen Bezljaj, SVI II,88 p.g. *Petkóvec*, imenu ponikalnice v Rovtah pri Zaplani; Bezljaj navaja še krajevna imena *Petkóvec* pri Rovtah, *Petkovec* pri Teharjah, in ledinska imena *Petkovo*, *Petkova Njiva* (zakaj pa *njiva* z veliko začetnico?), *Pétkovna*, *Petek*, *Pod Petkam* in priimek *Petek*; o toponimu *Petkóvec* pove, da je tam v cerkveni podružnici patron sv. *Petka*, grško *Paraskené*, in ga primerja s srbohrvaškim toponimom *Petka*. Za tem naniza Bezljaj vrsto srbskih toponimov, ki »so izvedeni iz hipokoristika *Petko* k *Peter*«. Toda »priimek *Petek*, n.pr. 1578 *Caspar Pettäckh* v Slovenski Bistrici... pa so prevzeta imena dnevojč; sledijo zgolj primeri z nemškega jezikovnega področja. Tudi v slovenskem prostoru imamo priimek *Petko* (ZSSP Kamnik, Litija; tudi zaselek v Slovenskih Goricah, ATLAS 44/B1), v sestavi *Petkov Breg*, zaselek na Goričkem (ATLAS 8/A2) in vodno ime *Petkov graben* pri Gornjem Gradu (ATLAS 86/B2); z nadaljnjo sestavo *Petkonc* (ZSSP Dolnja Lendava), *Petkoš* (ZSSP Radovljica, Jesenice); *Petkosič* (ZSSP LJ); močna pa je reprezentanca imen iz pridevniške osnove *Petkov*:- *Petkóvec*, ime naselja pri Logatcu (KLS I,184; ATLAS 144/B1); *Petkovka*, gorsko ime pri Trebnjah (ATLAS 151/A2); *Petkovič* (ZSSP Kamnik, Sežana, Prekmurje, Litija, MB, LJ ob *Petkovič* v Metliki, Gornjem Gradu in na Primorskem), *Petkovic* in *Petcovich* (TS; tu → *Petrini*, PIZZAGALLI 282); *Petkovnik* (ZSSP Slovenj Gradec, Gornji Grad; zaselek pri Šoštanju, ATLAS 62/B3); *Petkovna*, zaselek pri Savi (ATLAS 130/B2); *Petkovšek* (ZSSP Zahodna Slovenija, Laško, CE, MB; zaselek pri Logatcu, ATLAS 144/B2), *Petkovsek* (TS; tu → *Petrossi*, PIZZAGALLI 282). Najbolj razširjen priimek v ti skupini pa je *Petek* (ZSSP vsa Slovenija; ime zaselkov na Koroškem, Štajerskem in pri Logatcu, ATLAS 35/B1, 61/B1, 67/B1, 86/B2, 87/B2, 89/B2, 93/B3, 111/A2, 129/A2, 144/B2), *Petech*

(TS; tu → *Petelli, Petri*, PIZZAGALLI 282); morda *Peteh* (ZSSP Črnomelj; TS).

Vse te priimkovne oblike izvajam rajši iz hagonima kakor iz imena dneva, čeprav moram dopuščati tudi vzkrizne interference. K temu me sili količina imenskih oblik, njihova razširjenost in, pri nekaterih, frekvenca; odsotnost drugih imen dnevo v slovenskem priimkovnem imenoslovju, razen sobote in nedelje, ki imata drugačno obrazložitev v judovski in krščanski tradiciji; primerjava s priimkom *Petje*, ki z dnevom nima kaj opraviti.

* * *

Mnogo bolj tvorna je v slovenskem imenoslovju sinkopirana hipokoristična osnova *Per-*. Tu so nevarnosti križanja z enakoglasno osnovo iz istega hagonima v sosednjih romanskih jezikih — ob italijanščini moramo upoštevati specifično beneške narečne imenske oblike, ob furlanskih še tergestinske — in priložnosti za nastanek hibridnih imenskih oblik; a križanje je možno tudi z drugimi slovenskimi imenotvornimi osnovami, ki so posebno številne pri krajevnem imenoslovju in se odtod lahko zrcalijo tudi v priimkih.

Spet lahko začenjamo pri tržaških srednjeveških virih: od 1350 beremo v več virih (CAP M, BM) *Perre/Pere de Marticha* = *Pere*, Martihov sin, 1359 *Pere* (CAP CERE I, c.12r.), 1370 *Pere de Bagnolo* = *Pere* iz Boljunca (MARSICH): to je sinkopirani hipokoristik s formantom *-e*. Priimek *Pere* je danes redek (ZSSP PT, CE, LJ, MB, ime zaselka pri Laškem, ATLAS 112/B1); z nadaljnjo sestavo: *Peretič* (ZSSP MB).

Številni so v srednjeveškem Trstu ljudje po imenu *Perman*: 1308 *de morte Permani* (CAP R, c.52r.), 1337 *de fraternitate magistri Permanni cerdonis* = od bratovščine [za pogreb] mojstra *Permanna* čevljarja (CAP M, c.9v.), 1360 *per mortem... uxoris Permani* (CAP CERE I, c.17r.), 1360 *per mortem uxoris Permani brentar* (ib., c.18r.); od 1374 *Perman de Barcha* (CAP CERE I), v drugih virih še *Nicolaus de Perman*, *Perman de Tomaio*; v XV. stoletju je videti, da je ime postalo v Trstu priimek: *ser Natale de Permanno*, *Permanno Nicolò*, *Permanno Battista*, *ser Michele de Perman* (MARSICH, KANDLER). Ime in priimek beremo tudi v KOSU: 1485 *Perman* v Kasavljah, 1494 *Permann* v Št. Mihele, 1523 *Gregor Perman*, župan župe Anhovo, Plave (II, 184, 210, 184). Danes je priimek doma na razmeroma širokem arealu: *Perman* (ZSSP Slovenj Gradec, LJ), *Pirman* (ZSSP Logatec, Krško, Laško, LJ, Radovljica, Jesenice, MB, Kočevje; v Trstu za fašizma → *Primani*, PIZZAGALLI 283; tudi ime zaselkov pri Izlakah in Velikih Laščah, ATLAS 110/B2, 166/B1); v množini *Pirmane* ime naselja pri Cerknici (ATLAS 165/B1); v nadaljnji sestavi: *Pirmance*, gorsko ime pri Tržiču (ATLAS 57/B3); *Permanšek* in *Permaušek* (ZSSP Dravograd, prvo je tudi ime zaselka pri Žerjavu, ATLAS 62/A2), *Pirmanšek* in *Pirmančič* (ZSSP Slovenj Gradec). Tudi v tem primeru me količina oblik in njihova razširjenost prepričujeta, da je v osnovi spoznati hipokoristik našega hagonima.

Osnova *Per-*, razširjena s pridevniškim formantom *-ov* in nadaljnjo sestavo, nam daje na voljo, da jih razlagamo predvsem iz hagonima, lepo število krajevnih imen in priimkov; substantiviziran pridevnik spoznamo v krajevnem imenu *Peróvo* pri Grosupljem (KLS II, 142; ATLAS 148/A1), *Peróvo* pri Ribnici (KLS II, 568; ATLAS 166/B2), tudi zaselk *Perovo* pri Kamniku (ATLAS 107/B1), še s pridevniško funkcijo v sestavi *Pérovo sêlo*, del Leskóvice pri Šmartnem (KLS II, 269), in še *Spódnje Peróvo* in *Zgórnje Peróvo* v Kamniku (KLS II, 179); z nadaljnjo sestavo imamo ime naselja *Pérovec* pri Konjicah (KLS III, 300; ATLAS 92/B2 v sezna-

mu, B1 na karti) in priimek *Perovec* (ZSSP Dravograd, Litija), *Perovic* (ZSSP Dravograd, Slovenj Gradec); *Perovič* (ZSSP LJ, MB, Ilirska Bistrica, Konjice), *Perovich* (TS, Milje; tu → *Perini*, PIZZAGALLI 281, *Perovic* → *Perovini* prav tam), *Pirovič* (ZSSP Ilirska Bistrica); *Perovnik* (ZSSP Dravograd), *Perounig* (ZSSP MB); *Perovšek* (ZSSP Štajerska, Logatec, LJ, NM, Kočevje, Postojna), *Perošek* (ZSSP Dolnja Lendava), v TS za fašizma *Perovsek* → *Perosi* (PIZZAGALLI 281); dodal bom le še ime zaselka *Perovje* pri Ravnah (ATLAS 36/B3). Glede imena zaselka *Pirovc* v Rožu (ATLAS 33/B2) mora biti previdnost v razlagi še toliko večja.

Že z naslednjim primerom pridem navzkriž z BREZNIKOM, moja argumentacija v prid svetemu Petru je v tem primeru večja popularnost tega imena v Trstu (in ne samo tu) v primerjavi z Bernardom. Pri naslednji in mnogih podobnih imenskih oblikah dajem zato prednost Petru, ne da bi mogel seveda izključiti razlage iz Bernarda in celo interferenc med obema osnovama. 1350 berem žensko ime *Stolfo vir Persse*, 1362 *per mortem Perse* (CAP M in CERE I), 1357 *a domina Persa* (CAP D) ter razlagam z imenom **Périsša*. Enakoglasni priimek berem 1523 *Gregor Perssa* v Košani (KOS II, 184), danes *Perša* (ZSSP Štajerska, LJ, tudi zaselek v Prekmurju, ATLAS 22/B3), *Persa* (ZSSP Dolnja Lendava, MS, zaselek *Persin breg* na Goričkem, ATLAS 8/B2; TS), a že prisotnost priimka *Prša* (ZSSP Prekmurje, Litija) povečuje mojo negotovost. To se bo ponavljalo pri vseh imenskih oblikah iz osnov *Perš-/Pers-/Prš-* ipd. Če periferija ohranja arhaične oblike, moramo tu navesti ime zaselka *Peričev Breg* v Prekmurju (ATLAS 7/A2).

1373 berem žensko ime *domina Peruxa* (CAP CERE I, c.78r.), ki je sestavljeno s formantom *-uš/-uša*. Priimek **Peruša* je odsoten, pač pa berem v ZSSP izvedene priimkovne oblike *Perušak* (Brežice), *Perušek* (Litija, Logatec, LJ, MB, Kočevje, Gornji Grad) in *Perušič* (Črnomelj), na Štajerskem pa je doma še priimek *Peruš*, tudi ime zaselkov na Pohorju in Kobanskem (ATLAS 38/A2, 39/A1, 41/A3).

S tem je pregled imenskih oblik iz tržaških poznosrednjeveških virov pri kraju; številna med temi imenskimi oblikami srečujemo eno ali dve stoletji pozneje v KOSOVIH Urbarjih na Primorskem in jih tu — že zaradi velike količine gradiva — ne bom ponavljal; lotil se bom rajši imenskih oblik, ki jih KOS prvič izpričuje.

Imensko obliko *Pero* je KEBER že navedel med romarji v »čedadskem« evangeliju, srečamo ga tudi 1373 *Pero* v Kneži in Planini (KOS I, 66, 79). Taka imenska oblika na našem Zahodu je lahko slovenska ali romanska. Slovenci pa nosijo priimkovno obliko, ki je po svoji strukturi videti romanska: 1373 *Perat* v Poljubinju in Volčah (KOS I, 57, 64), MISSIO 1600 *Stefano perat de Azida* = Štefan Perat iz Ažle, danes *Perat* (ZSSP Litija, LJ, GO, Tolmin; TS), ime naselja *Pérati* pri Livku (ATLAS 99/B2). Čudim se le, da ne najdem tega osebnega imena v furlanskih besednjakih (PIRONA, FAGGIN). Je ime *Pero* istovetiti s 1499 *Piro Barbar* v Dupljah (KOS II, 159, 165)? Menda nam je to dovoljeno, ko sproti stalno srečujemo vzporednosti med imeni z osnovama *Per-* in *Pir-*.

Od tu naprej stojimo na peščeninah, ki nam ne kažejo nobenega usmiljenja. Potrpežljivi bralci naj sežejo nazaj na str. 18, kjer v drugem stolpcu v zadnjem odstavku opozarjam na nevarnost in vendar naštevam priimkovne oblike, ki jih lahko razlagamo iz Bernarda kakor iz Petra: seznam se vleče do polovice prvega stolpa na str. 19. Tu govorim sicer kolebanje med začetnim *P-*: *B-*: *V-* v korist sve-

Komemoracija za Baro Remec

Pred kratkim je bila v Dolskem pri Ljubljani v znani tamkajšnji galeriji razstava del (kolikor jih je bilo mogoče na hitro zbrati) in lepa svečanost v spomin na znano emigrantsko slikarko, grafičarko in planinko Baro Remec, ki je v starosti 82 let ta mesec na hitro umrla na svojem domu v Bariločah pod Andi. O njej so spregovorili: ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar, bivši steber Slovenske kulturne akcije v Argentini Ladislav Lenček, časnikar DELA Marko Jenšterle, poznavalec argentinske slovenske kulture, umetnostna zgodovinarica Irene Mislej (doma v Argentini). Posebno vzdušje pa so v intimnem okolju galerije (vključene v staro, obnovljeno kmečko domačijo) dali odlomki iz slikarkinih osebnih pisem Ireni Mislej ter umetniški recitali igralca Toneta Kuntnerja iz del emigrantskega pesnika Franceta Papeža. Udeležencev je bilo veliko, vključno z ministroma Dularjem in Capudrom, ki je slavnost tudi zaključil. Navzoč je bil tudi slikarčin skoraj devetdesetletni brat, jezuit Bogumil.

Več o Bari Remec bodo bralci MLADIKE izvedeli iz intervjuja, ki ga je Zora Tavčar pripravila malo pred slikarkino smrtjo. (Zdi se, da bo to edini intervju, na katerega je v svojem življenju pristala, zato bo še posebej dragocen).

Izid XVI. natečaja »MLADI ODER«

Na Prešernovi proslavi so v ponedeljek, 11. februarja, podelili priznanja MLADI ODER za leto 1990 naslednjim igralskim skupinam, društvom in šolam:

v tretji kategoriji: osnovni šoli France Bevk z Opčin, osnovni šoli Fran Saleški Finžgar iz Barkovelj, srednji šoli Fran Erjavec iz Rojana, liceju France Prešeren iz Trsta ter Četrtri skavtski četi iz Rojana in od Sv. Ivana;

v drugi kategoriji: mladinski igralski skupini prosvetnega društva Hrast iz Doberdoba, igralski skupini »Oder 90« iz Gorice, dramski družini prosvetnega društva Frančišek Borgia Sedej iz Števerjana, igralski skupini Tamara Petaros z Opčin, gledališkemu krožku Slovenskega kulturnega kluga in »skupini žena« prosvetnega društva Mačkoľje iz Mačkoľelj;

v prvi kategoriji: dramski družini prosvetnega društva Štandrež, Šentjakobski dramski družini iz Trsta in Amaterskemu odru Jaka Štoka s Proseka in Kontovela.

PRI SOSEDOVIH MUZAH

Claudia Fracarossi

Vsakdo je na začetku svoje poti neznanec. S tako mislijo vam predstavljamo dekle, o kateri vemo le to, da je doma iz Conegliana, da ima dvajset let, da študira psihologijo na tržaški univerzi — in da piše pesmi. Nikjer jih še ni objavila, v trenutku zaupnosti pa jih je pokazala slovenski kolegici in prijateljici. Po prijaznem naključju je rokopis prišel do našega uredništva, tu pa smo sklenili, da troje njenih poezij objavimo v slovenskem prevodu.

Ne zato, ker je neznana Claudia pokazala tudi srčno zanimanje in simpatijo do jezika in naroda svoje študijske kolegice in prijateljice. Tudi ne zato, da bi se šli kako poceni redakcijsko originalnost.

Claudio iz Conegliana sprejemamo v našo revijo enostavno zato, ker je — ne da bi sama vedela — potrkala na naša vrata v vsej plahi svežini nekoga, ki ponuja svoj prvi umetniški pridelek. Malo nenavadno je, da se neka poezija javno rodi v jeziku, ki ni njen. Pa se tudi dogaja, in upamo si trditi, da je to lepo.

Pesniški novinki iz Conegliana želimo velik umetniški uspeh v času, ki je pred njo. In seveda nam bo drago, če bo ohranila lep spomin na MLADIKO, ki ji tak uspeh z vso gotovostjo napoveduje že danes.

Saša Martelanc

KO BI LE MOGLA (Potessi solo)

*Ko bi le mogla
si sneti te težke okove,
osvobodjena predati se sanjam...*

*Ko bi le mogla
vzleteti visoko, vse više
in pozabiti, da tal se držal je korak
tako dolgo...*

*Ko bi le mogla
med krili začutiti vetra trepet
in svoje peruti
razširiti v srečen polet...*

JANUAR (Gennaio)

*Veter
se zbadala ob iglice borov,
dišava se navzema
iz mehke in temne prsti.*

*Sonce
na listih samotnih trepeče,
v zraku prižiga blesteče
prašne kosmiče luči.*

ČAS (Tempo)

*Vidim te:
segaš po meni
in mene je strah.
Še toliko nimam poguma
in ne glasu,
da bi kriknila:
pusti me tu!*

Novoletno srečanje Slovenske skupnosti

Slovenska skupnost je priredila 25. januarja novoletno srečanje za svoje izvoljene predstavnike, člane strankinih teles, zastopnike političnega, kulturnega, gospodarskega in družbenega življenja Slovencev v Furlaniji-Juljski krajini. Častni »zunanji« gostje so bili krminski župan Ambrosio, predsednik slovenske vlade Peterle z ministroma za Slovence po svetu Dularjem in za informiranje Staničem, deželni odbornik Brancati, zastopniki Narodnega sveta koroških Slovencev in Demosa iz Nove Gorice. Zapeli so Fantje izpod Grmade.

PREKMURSKA OBRT

Prosvetno društvo Mačkolje je pripravilo prve dni februarja v Srenjski hiši v Mačkoljah razstavo Odprite vrata prekmurski obrti. Mentorka je bila Maruša Novak. Tudi Prešernovo proslavo so imeli v znamenju Prekmurja.

PREŠERNOVE NAGRADE

V Cankarjevem domu v Ljubljani so 7. februarja podelili Prešernove nagrade. Prejeli so jih slikar Zoran Mušič, skladatelj Jakob Jež in, posmrtno, pisatelj Marjan Rožanc. Nagrade iz Prešernovega sklada so prejeli igralec Vladimir Jurc, prevajalec Drago Bajt, pesnik Andrej Brvar, oblikovalec Radovan Jenko, dirigent Marko Letonja, režiser Tomaž Pandur, kipar Matjaž Počivavšek, kipar Marko Pogačnik, oblikovalka tona Metka Rojc in arhitekt Aleš Vodopivec.

Slavnostni govornik je bil minister za kulturo Andrej Capuder.

ORGANIST PETAROS

Že konec lanskega leta je prejel Drago Petaros visoko cerkveno odlikovanje »viteza svetega Silvestra« za 60-letno orgljanje v Borštu pri Trstu in za dolgoletno vodenje zborov.

UMRL DRAGO ŽERJAL

V bolnišnici v Izoli je 5. januarja umrl 87-letni narodnoobrambni delavec Drago Žerjal. Bil je soustanovitelj ilegalne organizacije Borba, po strelih na bazovski gmajni pa leta 1930 v Kranju pobudnik za postavitve spomenika padlim soborcem. Pred nekaj meseci je izšla knjiga njegovih spominov.

SREČANJA NA VRVICAH

V Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu je bilo 13. januarja prvo »srečanje na vrvicah«. Gre za pobudo Radijskega odra in Marijinega doma pod pokroviteljstvom Sveta slovenskih organizacij, in sicer za niz petih lutkovnih predstav, eno nedeljo na mesec.

Prvo srečanje je oblikovalo Lutkovno gledališče iz Ljubljane s Korenčkovi palčkom Svetlane Makarovič.

BOŽIČNI KONCERT ZCPZ

Tradicionalni osrednji koncert na Tržaškem, ki ga v stolnici sv. Justa prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov, je 13. januarja oblikoval gostujoči zbor. Zapeli so člani mešanega pevskega zbora iz Vrtojbe pod vodstvom Zdravka Lebana.

UMRLA EFA

V prvi polovici januarja je v svoji samoti na Volniku v občini Zgonik pri Trstu umrla Efa, uradno 86 let stara Albina Muženič, ki je dolga desetletja živela s svojimi živalmi sama v gozdu. S tem pa je pritegovala številne izletnike, a tudi časnikarje in književnike.

SLOVENC V ZAGREBU

V Zagrebu so jeseni preuredili in oživili z dejavnostjo Slovenski dom v Masarykovi ulici 13. Društvo obstaja že 60 let in ima knjižnico, pevski zbor, plesni odsek in drugo.

SPOMINI NA SLOVENCE

Po smrti pisatelja Jožeta Javorška je pred kratkim izšel tretji del njegovega nedokončanega zgodovinsko-spominskega dela Spomini na Slovence. V njem obravnava vojna leta do kapitulacije Italije, pri čemer podrobno navaja tudi ravnanje partije s krščanskimi socialisti in nekatera grozodejstva.

KRŠČANSKI DEMOKRATI

Svet slovenskih krščanskih izseljencev v Evropi je imel 16. in 17. februarja svoje sedmo srečanje, in sicer v Ulmu v Nemčiji. Udeleženci iz Nemčije, Francije, Belgije in z Nizozemske so med drugim poslušali predavanji zastopnikov Medškofijskega odbora za izobražence iz Ljubljane Justina Stanovnika in Franca Cvelbarja.

4. avgusta bo izseljeniško srečanje na Sv. Višarjah.

Gospod Evstahij z Goriške na odru

Prizor iz komedije Gospod Evstahij z Goriške, ki jo je napisal Eugene Labiche, priredila pa Žarko Petan in Ervn Fritz. V režiji Emila Aberška so delo uprizorili člani dramskega odseka prosvetnega društva »Štandrež«. Premiera je bila 20. januarja 1991 v župnijski dvorani »Anton Gregorčič« v Štandrežu.

Pesem mladih v Kulturnem domu v Trstu

Enajst otroških in mladinskih zborov je 17. marca oblikovalo 21. revijo *Pesem mladih* v Kulturnem domu v Trstu.

UMRL DR. STOJAN ZALAR

Že jeseni je umrl v Poughkeepsiju pri New Yorku dr. Stojan Zalar. Rodil se je leta 1921 v Šoštanju, po študiju metalurgije v Ljubljani pa se je v 50. letih preselil v ZDA. Bil je prvi povojni Slovenec, ki je bil vključen v znanstveno raziskovanje visokih tehnologij. Z domovino je vzdrževal tudi strokovne zveze.

MEINONGOVA KNJIŽNICA

V oddelku za filozofijo Ljubljanske univerze so 30. oktobra slovesno odprli knjižnico filozofskih del, ki jih je svojemu učencu prof. Francetu Vebru daroval graški filozof dr. Meinong. Leta 1945 so teh 2.600 knjig raznesli. Zdaj jih je uspelo zbrati skupaj 1.600. Ob tem je bil nekakšen »Vebrov simpozij«. Spregovorili so Anton Trstenjak, Cene Logar, Mirko Hribar, Tomaž Veber, Ivo Urbančič in Frane Jerman.

SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA

Zastopstvo slovenske vlade, ki ga je vodil predsednik Lojze Peterle, je 7. januarja uradno obiskalo Slovensko akademijo znanosti in umetnosti.

Ob tej priložnosti je bila objavljena vest, da bo letos izšel še peti, zadnji zvezek *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*.

Privedila jo je Zveza cerkvenih pevskih zborov. Priložnostni nagovor je prebrala Valentina Beorchia.

KOCBEKOVI DNEVNIKI

Pri Cankarjevi založbi so izšli prvi trije zvezki povojnega Dnevnika Edvarda Kocbeka, ki obsegajo čas od 1. septembra 1945 do konca leta 1946. Za natis jih je pripravil Mihael Glavan, zelo pošteno spremno besedo pa je prispeval Janez Gradišnik. Na koncu tretjega zvezka je osebno kazalo. Objava je celovita, brez vsakega opuščanja tudi osebnih zadev, vendar brez opomb. Sledili bodo nadaljnji letniki, saj je Kocbek pisal dnevnik 40 let. Zaenkrat so izgubljeni zapiski za leto 1944 in za leto 1945 do 1. septembra.

Medtem je pri Državni založbi Slovenije v pripravi izdaja Kocbekovih Zbranih del v znani zbirki zbranih del slovenskih klasikov. Zdi se, da bo obsegala nad 20 zvezkov. Ureja jo Andrej Inkret, ki bo najprej izdal 3 zvezke poezije, nato prozo, eseje, dnevnike, korespondenco. V intervjuju je povedal, da je v zapuščini 480 rokopisnih zvezkov in 158 map z rokopisi in tipkopisi.

MARIO MAGAJNA - VITEZ REPUBLIKE

Najbolj znani tržaški fotoreporter, Mario Magajna, je dobil naslov »viteza italijanske republike«. Odlikovanje mu je predal vladni komisar v Trstu De Felice.

PREŠERNOVE PROSLAVE

Osrednji Prešernovi proslavi v Trstu in Gorici sta letos potekali istočasno 8. februarja v Kulturnih domovih v Trstu in Gorici ter enotno, v priredbi Zveze slovenskih kulturnih društev, Zveze slovenske katoliške prosvete in Slovenske prosvete. Govornici sta bili ženski: Ivanka Hergold v Trstu in Lojzka Bratuž v Gorici.

Za videmsko pokrajino je bil Dan slovenske kulture 23. februarja. Med drugimi je govoril slovenski minister Janez Dular, prisoten pa je bil tudi predsednik vlade Lojze Peterle.

PLANINCI V ARGENTINI

Ob 40-letnici Slovenskega planinskega društva v Argentini je Planinski vestnik iz Ljubljane prvič obširno poročal o njegovem delu. Objavil je članek dr. Vojka Arka iz Bariloč.

SMUČARSKI PRVAKI

Na svetovnem prvenstvu v alpskem smučanju je v Saalbachu dosegla Nataša Bokal drugo mesto v slalomu.

Na svetovnem prvenstvu v nordijskem smučanju pa je Franci Petek dosegel zlato kolajno v skokih v Val di Fiemme.

OPRAVIČILO DR. MOČNIKU

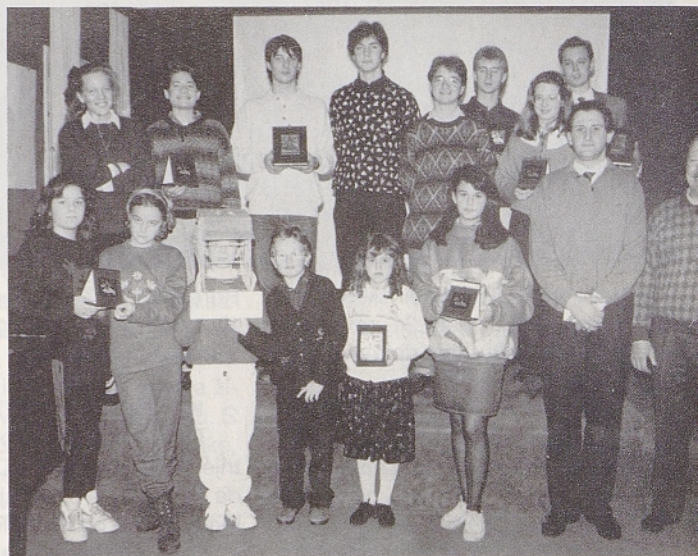
Na pobudo Slovenskih krščanskih demokratov se je župan iz Nove Gorice Sergij Pelhan 13. februarja na srečanju z goriškimi duhovniki z obeh strani meje uradno opravičil dr. Francu Močniku, ker je bil po imenovanju za apostolskega administratorja jugoslovenskega dela goriške nadškofije septembra in oktobra 1947 dvakrat fizično vržen preko meje v Italijo. To je bil uvod v množično preganjanje tudi primorske duhovščine, ki je trajalo do leta 1962. Na slovesnosti sta bila prisotna tudi koprski škof msgr. Pirih in goriški nadškof p. Bommarco.

UMRL MSGR. KRETIČ

13. februarja je bil v Gorici pogreb msgr. Ivana Kretiča, ki je umrl v 80. letu starosti. Najdlje, 34 let, je služboval kot župnik in dekan v Devinu. V razgibanem življenju je doživel konfinacijo pod fašizmom, vojne strahote v Čepovanu in izgon iz Solkana leta 1947.

PISATELJI

Društvo slovenskih pisateljev je imelo 14. februarja redni občni zbor v Ljubljani. Rudija Šeliga je nasledil kot novi predsednik pesnik Dane Zajc.

Prešernova proslava v Peterlinovi dvorani: pogled v polno zasedeno dvorano; nagrajenci šole F. S. Finžgar iz Barkovelj; nagrajeni Franjo Frančič; skupinska slika nagrajencev Mladega odra.

ČLOVEK NA OBEH STRANEH STENE IN ŽLAHTNE TRANZVERZALE

Eno najboljših slovenskih zdornskih literarnih del, knjiga Zorka Simčiča iz Argentine Človek na obeh strane stene, je bilo več kot 30 let po izidu ponatisnjeno v Sloveniji. Za to je poskrbelo Založništvo slovenske knjige v Ljubljani, ki je istočasno predstavilo tudi obsežno knjigo tržaškega pisatelja Borisa Pahorja Žlahtne tranzverzale. Gre za knjižni natis dnevniških zapisov za leta 1979-85, ki so izhajali v Zalivu.

KOROŠKA POJE

V Domu glasbe v Celovcu je bila na pobudo Krščanske kulturne zveze 3. marca pevška revija Koroška poje. Posvečena je bila 20-letnici smrti duhovnika in glasbenika Franceta Cigana in 400-letnici smrti J. Gallusa. Nastopajoči so med drugim izvedli Ciganovo kantato Ustoličenje karantanskega kneza.

LEDINSKA IMENA

Ob podpori Hranilnice in posojilnice iz Nabrežine je devinsko-nabrežinska občina naročila in izdala študijo prof. Pavleta Merkušja o ledinskih in drugih krajevnih imenih v občini. Delo je izšlo v italijanščini, jezikoslovec prof. Mario Doria s tržaške univerze in občinska odbornica prof. Vera Tuta Ban pa sta ga predstavila 22. februarja v Devinu.

40 LET KMEČKO DELAVSKE ZVEZE

V Števerjanu je bila 23. februarja lepa slovesnost ob 40-letnici ustanovitve Kmečko delavske zveze, torej predhodnice današnje števerjanske sekcije Slovenske skupnosti. Kot častni gost je spregovoril tudi predsednik slovenske vlade Lojze Peterle. Posebne pozornosti pa je bil deležen eden izmed ustanoviteljev politične skupine in poznejši števerjanski župan H. Podveršič.

SVETOVNI KONGRES

Vse intenzivnejše so priprave na Svetovni slovenski kongres, ki bo od 27. do 30. junija v Ljubljani. Predsednik iniciativnega odbora Bojan Brezigar iz Trsta in predsednica konference za Slovenijo Spomenka Hribar iz Ljubljane sta 28. februarja predstavila delo in načrte v zvezi s kongresom posebni komisiji slovenskega parlamenta. Med drugim je bil napovedan poseben list Slovenski svet. Oba predstavnika sta sprejela tudi predsednik predsedstva Slovenije Kučan in predsednik vlade Peterle.

25. februarja se je na pobudo Kinoteljeja, društva Mirko Filej, društva SMReKK in skupine Izvir osnovala konferenca za Goriško. Za predsednika je bil izvoljen Janez Povše.

Na tritedensko pot v Kanado, Združene države in Argentino sta se 8. marca podali zastopniki kongresa Spomenka Hribar in Alenka Puhar.

UMRL P. TOMINEC

V Ljubljani je 23. februarja umrl frančiškan dr. Roman Tominec. Rodil se je 12. januarja 1900 v Ljubljani, 16-leten pa je z bratom Angelikom stopil k frančiškanom. Posvečen je bil leta 1922, v Münchnu pa je doktoriral iz umetniške zgodovine in svetovne književnosti. Bil je med vidnimi predstavniki mladinskega gibanja, po zadnji vojni pa je prvi začel zbirati študente in izobražence. Dolgo je bil župnik za Bežigradom, na Teološki fakulteti pa je predaval krščansko in liturgično umetnost. Bil je tudi med prvimi predavatelji v Dragi.

USPEHI DUBRAVKE TOMŠIČ

Pianistka Dubravka Tomšič je februarja koncertirala v New Yorku, kjer je pri založbi Koch International tudi izšla njena laserska plošča ob 200-letnici Mozartove smrti. Tam je že posnela Beethovnovne sonate. V zadnjih letih so izdali kakih 30 njenih laserskih plošč.

PREGANJANCI JUGOBOLJŠEVIZMA

V Ljubljani so 20. februarja uradno ustanovili Združenje slovenskih jetnikov in preganjancev jugoboljševizma. Vodi ga Radovan Hrast, tajnica pa je Vera Trampuž.

SLOVENCİ IN FURLANI

1. in 2. marca je bil v Čedadu na pobudo videmske nadškofije posvet Slovinci in Furlani — soočenje dveh narodov o verski inkulturizaciji. Med drugim sta na njem sodelovala videmski nadškof Battisti in ljubljanski nadškof Šuštar. Msgr. Battisti je prebral močan govor o pravicah slovenske manjšine in med drugim obžaloval nacionalistične napake furlanske Cerkve.

DOKTORICA TELOGIJE

Na papeški univerzi Urbaniana v Rimu je 26. februarja branila doktorsko disertacijo o slovenskem misijonarju Ignaciju Knobleharju (1819-58) — apostolu črncev laiška teologinja Ivanka Tadinina. Univerza ji bo študijo objavila.

6. FILM VIDEO MONITOR

V Kulturnem domu v Gorici je Kinotelje priredil v dneh od 1. do 5. marca šesti letni pregled slovenske filmske in televizijske ustvarjalnosti Film video monitor. Tudi tokrat je imela prireditev velik odmev med italijanskimi filmskimi kritiki vsedržavnega pomena.

Iz delovanja DSI v Trstu

Predstavniki Demosa s Primorske gostje DSI v Trstu.

Ponedeljkovi večeri v Peterlinovi dvorani so se februarja nadaljevali z običajno točnostjo. Tako je 4. februarja prikazal svoje filme s številnih potovanj inž. Marjan Jevnikar. V ponedeljek, 11. februarja, pa je bila na vrsti že tradicionalna Prešernova proslava ob dnevu slovenske kulture, ki so jo skupaj pripravili Slovenska prosveta, Mladika in Društvo slovenskih izobražencev. Proslava je bila v znamenju slovenske ustvarjalnosti, saj so na njej razglasili izide kar treh tekmovalcev, o čemer poročamo posebej na drugem mestu. Na začetku je nastopil dekliški zbor Glasbene matice pod vodstvom Stojana Kureta. Priložnostni govor je imel prof. Peter Močnik, Matejka Maver pa je recitirala Prešernovo Glosno. V ponedeljek, 18. februarja, je dr. Anton Stres iz Ljubljane govoril o napredku in ohranitvi stvarstva. Zadnji ponedeljek februarja pa je dr. Tit Turnšek prikazal gospodarsko problematiko Slovenije.

STOLETNIKA MIKLOŠIČEVE SMRTI

Avstrijska akademija znanosti se je 7. marca na Dunaju spomnila slovenskega jezikoslovca Franca Miklošiča ob 100-letnici smrti. O njem je spregovorilo več strokovnjakov, odprli pa so tudi razstavo o njegovem znanstvenem delu. Slovenijo sta med drugimi zastopala ministrski predsednik Peterle in minister za kulturo Capuder.

STATUTI OBČIN

Slovenska skupnost je 2. marca priredila posvet svojih izvoljenih predstavnikov o tem, kako naj bi v statutih, ki si jih morajo po novem zakonu o krajevnih upravnih pripraviti vse občine in pokrajine, zagotovili pravice slovenske manjšine in slovenščine. Gradivo je Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček izdal v posebni brošuri.

PORABJE

Porabski Slovenci so dobili svoj časopis. To je Porabje, s podnaslovom: Časopis Zveze Slovencev na Madžarskem. Prva številka je izšla 14. februarja v Monoštru, natisnjena pa je bila v Murški Soboti. Gre za 14-dnevnik na 6 straneh, ki ga v slovenskem knjižnem jeziku in narečju ureja Marijana Sukič. Naslov uredništva je: Porabje, H-9970 Monošter, Széll Kálmán tér 11, p.p. 77.

TITO - STALIN

Dne 6. marca so v Trstu predstavili novo študijo zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca. Z naslovom Il gran rifiuto — Guerra fredda e calda tra Tito, Stalin e l'Occidente (Veliki odklon. Hladna in vroča vojna med Titom, Stalinom in Zahodom) jo je izdalo Založništvo tržaškega tiska v zbirki Estlibris. Gre za razširjeno izdajo knjige Tito, Stalin e l'Occidente, ki je izšla leta 1985 in je bila prevedena tudi v slovenščino.

BARVNA OKNA V BAZOVICI

V nedeljo, 3. marca, so v cerkvi sv. Marije Magdalene v Bazovici pri Trstu, kjer je župnik Marijan Živic, slovesno obhajali konec obnovitvenih in opleševalnih del. Med drugim so postavili sedem barvnih oken, umetniško delo tržaškega slikarja Edija Žerjala. Slovesnost je bila povezana z zahvalno mašo tržaškega škofa msgr. Bellomija in popoldanskim koncertom (foto zgoraj).

BOREC

Izšla je skupna 1.-3. številka revije Borec, ki zdaj nosi oznako »revija za antropologijo, zgodovino in literaturo«. Zelo zanimivo vsebino tvorijo med drugim: prevod pretresljivih spominov nekdanjega italijanskega vojaškega kurata Pietra Brignolija Sveta maša za moje ustreljene, temeljno delo dr. D. Bibra Zavezniške in sovjetske misije in obveščevalne službe v NOB, razprava dr. M. Komaca o Slovenski demokratični zvezi v Gorici.

Slovensko dobrodelno društvo v Trstu je 14. marca podelilo Flajbanove nagrade in štipendije zaslužnim študentom.

BORŠT

Prosvetno društvo Slovenec iz Boršta in Zabražca je 15. februarja predstavilo obsežno knjigo Boršt, ki jo je napisal Boris Kuret. To je bila nekakšna krona proslav ob 90-letnici društva.

SPORI IN SPOPADI

Ivan Kreft ml. je decembra izdal v samozaložbi še 6. in zadnji del spominov očeta, politika Ivana Krefta Spori in spopadi.

27. SEMINAR SLOVENSKEGA JEZIKA

Od 1. do 13. julija bo v Ljubljani 27. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, ki ga prireja Oddelek za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Navedene informacije dobite na naslovu: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12/V, 61000 LJUBLJANA in po telefonu (061) 332-611, int. 382.

DISERTACIJA O DR. KOROŠČU IN SPOMENIK TEMU POLITIKU

Na dunajski univerzi je promoviral za doktorja filozofije koroški javni delavec Feliks Bister. Branil je disertacijo o dr. Antonu Korošču.

Tega predvojnega vodilnega politika, duhovnika in javnega delavca so se spomnili tudi v rojstnih Biserjanah v Prlekiji, kjer so mu 17. marca odkrili spominsko ploščo. Dan prej pa je bil posvet zgodovinarjev iz Slovenije in Avstrije v Sv. Juriju ob Ščavnici posvečen njegovemu življenju in delu.

VOLITVE NA KOROŠKEM

V nedeljo, 10. marca, so bile občinske volitve na Koroškem. Slovenske Enotne liste so prebile mejo 5.000 glasov in povečale število izvoljenih. V primerjavi z občinskimi volitvami leta 1985 so glasovi narasli skupno od 4.613 na 5.079, število izvoljenih pa od 44 na 50. Izidi niso bili povsod enako dobri. Prvič se je slovenska lista predstavila v Celovcu, kjer pa še ni dosegla izvolitve. Tokrat so bile prvič volitve v nekaterih obnovljenih manjših občinah. Prvič so volivci tudi neposredno volili za župane.

SRHLJIVO PRIČEVANJE

V tedniku Mladina z dne 12. marca je objavljeno srhljivo pričevanje o likvidacijah Vosa in Ozne, o povojnih pokolih in samopašnosti novih oblastnikov. V intervjuju pripoveduje o svojih doživetjih Albert Svetina - Erno (rojen 1915 v Divači), ki je bil leta 1944 imenovan za pomočnika Ivana Mačka - Matije, jeneseni 1945 je bil poveljnik Ozne za Primorsko, leta 1949 pa je zbežal v Budimpešto.

NOVO JUTRO

Februarja je začela izhajati nova revija, ki se v glavnem posveča raziskavam o komunističnih pokolih. Naslov ji je Novo Jutro (Priateljstva 17, Ljubljana), izdaja in ureja pa jo Ivo Žajdela.

ZAKON O POITALIJANČENIH PRIIMKIH

Italijanska poslanska zbornica je 13. marca dokončno izglasovala zakon, ki sta ga v senatu predstavila slovenski komunistični senator Stojan Spetič iz Trsta in njegov goriški kolega odv. Nereo Battello. Gre za pomemben uspeh v korist slovenskega prebivalstva, saj zakon poenostavlja postopek za povrnitev v slovensko obliko tistih priimkov, ki so bili poitalijančeni v dobi fašizma in po njej.

Evropa Regij

Egidij Vršaj

»Ne združujemo držav, marveč ljudi!« je dejal eden izmed očetov Evropske skupnosti Jean Monnet.

REGIJE IN SLOVENIJA

Kaj je pravzaprav Regija? — Najbolje je, da definicijo povzamemo iz Listine Regij, katero je leta 1988 odobril Evropski parlament.

Po tej listini je Regija subjekt z lastno identiteto ter z določenimi specifičnostmi, kot so skupni jezik in kultura ter zgodovinska tradicija, in z možnostjo organiziranja skupnega gospodarskega in socialnega razvoja.

Iz te definicije je razvidno, kako v »Evropo Regij« lahko vključimo tudi narodne manjšine oziroma celo narode. Skupščina evropskih Regij - ARE že združuje 163 Regij iz Zahodne Evrope ter nekaj tudi iz Vzhodne Evrope. Za Republiko Slovenijo in Hrvaško na primer so Regije za zdaj najbolj odprta vrata v Evropo.

Regije — nadaljuje Listina Evropskega parlamenta — imajo lahko različne politične oblike ter različen geografski in demografski obseg, a izhajajo iz volje prebivalstva, ki v njih živi.

Regije imajo parlament, ki je izvoljen na neposrednih splošnih volitvah, imajo zakonodajno oblast ter izvršno oblast z vlado in s predsednikom.

Pristojnosti Regij vključujejo gospodarski in socialni razvoj ter vse sektorje, katere je mogoče bolje upravljati na deželni kot pa na državni ravni. Regije imajo tudi finančno avtonomijo. Spore med državo in Regijami ureja Ustavno sodišče.

Gradnja Evrope brez aktivnega sodelovanja Regij — je poudaril predsednik Skupščine evropskih Regij minister Bernini — bi bila zelo klavrna z vidika demokratičnega konsenza; poleg tega bi tvegali, da sedanje državne centralizme zamenja nov, evropski centralizem.

Gradnja Evrope je ob koncu 20. stoletja zgodovinski izziv za Regije na podlagi načela o samoodločbi in krajevnih avtonomijah; gre za razvoj demokracije, to je »ljudovlade«, in za odmiranje centralizma.

Regionalizem, ki dejansko vodi v evropski federalizem oziroma konfederalizem, izhaja iz Vesoljne deklaracije o človeških pravicah, po kateri so ljudje svobodni, da se identificirajo z določeno skupnostjo, ki ima lastno pravo ter lastni Statut ali Ustavo.

Državne meje odmirajo, medtem ko se uveljavljajo štiri temeljne svoboščine nove Evrope: svobodno gibanje ljudi, blaga, storitev in kapitalov.

Preveč centralistov je še vedno med zahodnimi politiki, ki očitajo Republiko Sloveniji, da se ločuje, ko se Evropa združuje. Ti politiki se še niso otresli miselnosti vojaških blokov hladne vojne in stalinističnega centralizma ter zaradi tega tudi še niso doumeli bistva evropske integracije, to je združevanja svobodnih ljudi, katero poudarja Jean Monnet.

Slovenija hoče »independenco«, da kot neodvisni subjekt vstopi v »interdependenco«, to je v vzajemnostno združevanje Evrope.

Koroški deželni glavar Haider je presenetil, ko je kritiziral kanclerja Vranitzkega, ker se je med obiskom v Beogradu zavzel za ohranitev celovite Jugoslavije.

V intervjuju za list »Kleine Zeitung« je Haider pozval Skupnost Regij »Alpe-Jadran«, naj skliče — v Zagrebu — demonstrativno in solidarnostno konferenco v podporo osamosvojitvi Republik Slovenije in Hrvaške, ki sta za zahodno demokracijo in za tržni gospodarski sistem.

Regije so kot zgodovinsko dejstvo starejše od držav, samoodločba je načelo številnih mednarodnih konvencij pod pokroviteljstvom Združenih narodov ter Helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi; integracija Evrope brez soodločanja Regij bi bila torej prisila, ki bi spominjala na nasilje sovjetskega imperija nad baltičskimi državami, katerim boljševiška Ustava sicer priznava »pravico do samoodločbe in odcepitve«, a Rdeča armada uveljavlja pakt Ribbentrop - Molotov, to je nacizem in stalinizem.

V Jugoslaviji Ustava prav tako priznava »samoodločbo in odcepitve«, a JLA grozi z orožjem lastnim narodom.

DRŽAVA IN REGIJE

Regionalizem se je močno razvil po drugi svetovni vojni, vzporedno z demokracijo in tudi kot reakcija na centralizem.

Za primerjavo se spomnimo samo na diktaturo in centralizem v nacistični Nemčiji, v fašistični Italiji ter v frankistični Španiji.

Glede regionalizma in krajevnih avtonomij delimo 12 držav Evropske skupnosti v tri skupine:

- regionalizirane države: Nemčija, Italija, Španija in Belgija;
- regionalizirajoče se države: Francija in Portugalska;
- in neregionalizirane države: Grčija, Danska, Irska, Luksemburg, Nizozemska in Velika Britanija.

Nemčija je postala zvezna država z Ustavo leta 1949. Regije ali Länder imajo zelo obsežne pristojnosti. Bavarci imenujejo svojo deželo celo »Neodvisna država Bavarska«.

V Italiji je ustanovitev Regij določena z Ustavo iz leta 1948. Zadevne predpise so postopno uveljavili do leta 1970. Italijanskih Regij - Regioni je 20, od tega pet s posebnim Statutom, med njimi Furlanija-Juljska krajina, ki ima posebni Statut prav zaradi navzočnosti avtohtone slovenske narodne manjšine.

V Španiji so uvedli Regije - »Comunidades autonomas« z Ustavo iz leta 1978. Teh krajevnih avtonomij je 17 in posebne pristojnosti imajo štiri: Baskovska Regija, Katalonija, Galicija in Andaluzija.

V Belgiji so z ustavno reformo postopno v letih 1970-1988 uzakonili tri Regije: Valonijo, Flandrijo in pokrajino Bruslja.

Francija je bila sprva najbolj centralistična država Evropske skupnosti. Na pot regionalizma je stopila z uvedbo 22 tako imenovanih programiranih Regij, pri čemer je šlo predvsem za administrativno delitev investicij. Od leta 1982 je tudi Francija formalno razdeljena na Regije.

V Evropski skupnosti je okrog 200 Regij ter okrog sto tisoč občin, med katerimi so za zdaj seveda precejšnje razlike. Najbogatejše Regije v nekaterih državah so bolj revne kot najrevnejše Regije v drugih državah.

Če vzamemo indeks 100 za povprečni narodni dohodek na prebivalca v Evropski skupnosti, je ta indeks 80 v najrevnejši zahodnonemški pokrajini Lüneburg, samo 68 na področju Lizbone, ki je najbogatejša pokrajina Portugalske, ter komaj 58 na področju Aten, ki je najbogatejša pokrajina Grčije.

REGIONALNA POLITIKA V EVROPSKIH POGODBAH

Evropska skupnost se dobro zaveda važnosti vloge, katero imajo Regije pri gradnji Evrope.

Že Rimska pogodba iz leta 1957 o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti poudarja, da je treba »zmanjšati razkorak med raznimi Regijami ter zakasnitev manj favoriziranih Regij«. Zaradi tega je treba spodbujati razvoj zaostalih na vseh področjih: od kmetijstva in industrije do sociale in kulture.

K razvoju finančno prispevajo Evropska skupnost, države in seveda Regije same. Za ta namen obstajajo že številni evropski, državni in regionalni zakoni v korist kmetijstva, obrtništva, industrije in terciarnega sektorja ter gospodarskih in družbenih dejavnosti na splošno.

Zaradi evropske integracije na podlagi harmoničnega razvoja in odpravljanja razlik med Regijami si odločitve glede podpor Regijam — podobno kot za pogodbe o zunanji trgovini — pridržuje v zadnji stopnji sama Evropska skupnost ter ne odločajo več posamezne vlade. Slednje morajo obveščati Skupnost, sicer lahko pride do zapletljajev, kot na primer glede »Paketa za Trst in Gorico« in glede Zakona za obmejna področja Furlanije-Julijske krajine ter Beneškega (ali Veneta).

Evropska skupnost ima važne finančne instrumente za izvajanje svoje regionalne politike. Ti instrumenti so:

- Fondi Premogovno-jeklarske skupnosti (CECA);
- BEI - Evropska banka za investicije;
- FERS - Evropski fond za regionalni razvoj;
- FEOGA - Evropski fond za kmetijstvo;
- in FSE - Evropski socialni fond.

BEI - Banka za investicije je glede tega glavni finančni instrument Evropske skupnosti. Banka je bila ustanovljena z Rimsko pogodbo leta 1957. Do leta 1989 je nakazala 64 milijard ECU-jev (ECU velja okrog 1.500 lir) za zaposlitev enega milijona delavcev. 44% posojil Banke je dobil italijanski Jug (Il Mezzogiorno).

FERS - fond za regionalni razvoj pomaga predvsem Regijam v zaostanku. Njegovi posegi so osredotočeni na sedem držav v katerih živi 70% prebivalstva Evropske skup-

nosti. Tudi tu je na prvem mestu Italija. V letih 1975-1988 je Fond, ki je bil ustanovljen leta 1975, podelil podpor za 24 in pol milijarde ECU-jev, s čimer je bilo ohranjenih ali na novo ustanovljenih 900 tisoč delovnih mest.

Fond FEOGA skrbi za modernizacijo kmetijstva ter za komercializacijo kmetijskih proizvodov in sicer zlasti za hribovske kraje in za kraje ogrožene zaradi upadanja števila prebivalcev. Njegovi prispevki dosežejo 20-50% predlaganih investicij. Do leta 1989 je odobril 11 milijard ECU-jev.

FSE - Evropski socialni sklad podpira predvsem Regije z visoko brezposelnostjo. Posebno pozornost posveča poklicni izobrazbi, poklicni prekvalifikaciji ter geografski in profesionalni mobilnosti delavcev. Nakazal je že preko 22 milijard ECU-jev v korist več kot 20 milijonov delavcev.

Do leta 1989 — za zadnje mesece še ni obdelanih statistik — je Evropska skupnost odobrila za razvoj Regij ter za zmanjšanje regionalnih razlik v okviru evropske integracije preko 141 milijard ECU-jev ali nad 211 tisoč milijard lir. 80 milijard ECU-jev je bilo nakazanih v obliki posojil ter 60 milijard v obliki podpor.

REGIONALNA POLITIKA IN FURLANIJA-JULIJSKA KRAJINA

Temeljne enote evropske integracije — in to je bistveno — so Regije, ne države; obstajajo premogovne in jeklarske Regije, ne države; ne obstajajo centralne in periferne ali obmejne države, merveč Regije, na primer Furlanija-Julijska krajina kot obmejna Regija s prekomejnim sodelovanjem, ki je v korist isti jezik govoreča prebivalstva na obeh straneh meje, katera zaradi evropskega povezovanja odмира. To že velja za to zunanjo mejo Skupnosti, a še mnogo očitnejše je seveda odmiranje notranjih meja med državami - članicami.

Nedavni sporazum o sožitju med Gorico in Novo Gorico med drugim:

— ugotavlja, da so se odprle nove obetajoče priložnosti za skupno rast zahvaljujoč se veličastnim političnim in gospodarskim spremembam v Evropi, ki so pripomogle k tistemu premoščanju ideoloških in nacionalnih pregrad, za katere sta Nova Gorica in Gorica s svojimi trdnimi, intenzivnimi in miroljubnimi odnosi sodelovanja že v preteklosti dajali zgled.

— nadalje ceni politični in idejni pomen novih spodbudnih predlogov in možnosti za sodelovanje, ki bodo še bolj ošibili tradicionalni pomen besede »meja« in okrepili tiste individualne in kolektivne vrednote, ki nas bodo privedle k evropski viziji naše skupne kulturne in civilizacijske dimenzije.

Regionalno politiko Evropske skupnosti delimo v dve obdobji: do leta 1989 in po reformi leta 1989.

Reforma iz leta 1989 temelji na Evropski enotni listini ali Enotnem aktu, katerega je Ministrski svet Skupnosti odobril leta 1986. Enotna listina, ki je tudi podlaga za pogajanja o Politični zvezi ali Evropski konfederaciji, je vključila v Rimsko pogodbo iz leta 1957 novo poglavje z naslovom: »gospodarsko in socialno povezovanje« ali kohezija Regij.

Za okrepitev delovanja treh regionalnih strukturnih Fondov (FERS, FEOGA, FSE) in Evropske banke za investicije ter za vzporejanje investicij teh ustanov so odobrili tako

imenovani »okvirni pravilnik« ter štiri izvršne pravilnike, ki so pričeli veljati 1. januarja 1989.

Ti pravilniki določajo za delovanje omenjenih struktur-
nih Fondov pet glavnih ciljev:

- razvoj Regij v zaostanku;
- preustrojitev za Regije z industrijo v nazadovanju ter za obmejne Regije;
- boj proti dolgotrajni brezposelnosti;
- poklicno izobraževanje in zaposlovanje mladincev;
- in modernizacija kmetijske strukture ter razvoj kmetijskih področij.

Največ denarja Skupnost nakazuje za Regije v zaostanku, za katere gre 60% kreditov vseh treh strukturnih Fondov ter 80% kredita Fonda FERS. Za Regije v zaostanku veljajo tiste, katerih narodni dohodek na prebivalca znaša manj kot 75% povprečja Evropske skupnosti. Drugi indikator je brezposelnost.

Sem spadajo v celoti Irska, Grčija in Portugalska, nadalje Severna Irska, dve tretjini Španije, italijanski Jug ter Prekomorska ozemlja Francije. 78% podpor Fonda FERS so doslej dobile Regije štirih sredozemskih držav, kjer živi 24% prebivalcev Evropske skupnosti ali okrog 80 milijonov ljudi od 320 milijonov.

Podporni deleži so bili takole razdeljeni:

- Španija 29,5%,
- Italija 21,4%,
- Portugalska 14 %,
- in Grčija 13 %.

Fond FERS izrecno financira tudi obmejne dežele. Za prekomejno kooperacijo je Evropska skupnost odobrila leta 1980 tako imenovano »okvirno konvencijo«, leta 1981 posebno resolucijo ter več sporazumov z obmejnimi področji Švice, Avstrije in Jugoslavije.

Tako na primer Evropska skupnost podpira Furlanijo-Julijsko krajino zlasti po naslednjih programih oziroma projektih:

— Program »INTERREG« (obdobje 1991-1993) za kooperacijo z obmejnimi področji izven Evropske skupnosti, v bistvu s Slovenijo in Koroško; osnovna dotacija znaša 1,5 milijarde lir, katerim je treba dodati vsaj enake prispevke države in dežele same.

— Program »RENAVAL« (obdobje 1991-1993) za razvoj novih gospodarskih dejavnosti na področjih, katera je prizadel preustroj ladjedelništva; to sta Trst in Gorica; osnovna dotacija doseže 5,8 milijarde lir, katerim se pridružujejo investicije iz drugih javnih in zasebnih virov.

— Program FERS (obdobje 1991-1993) za področja z industrijo v nazadovanju ter s potrebo po sanaciji okolja; to sta spet Trst in Gorica; dotacija znaša 12,6 milijarde lir ter obsega financiranje FERS ter javne in zasebne prispevke.

— Program FSE - Evropski socialni fond (v teku je program 1990-1992) za zaposlovanje mladincev in dolgotrajnih brezposelnih; dotacija velja 48 milijard lir; v letu 1990 je Furlanija-Juljska krajina dobila 15 milijard od Evropske skupnosti ter 13 milijard od Ministrstva za delo.

— Program PIM ali Integrirani projekt za Sredozemlje (obdobje 1988-1992) v korist deželnega ribištva; v prvi fa-

zi je bilo nakazanih 50,6 milijarde lir od Evropske skupnosti, Dežele in zasebnikov; za bližnjo drugo fazo bo potrebnih nadaljnjih 20 milijard.

— Program za gospodarsko in socialno integracijo nerazvitih področij (obdobje 1990-1994); semkaj spada »Projekt Bucaneve« za gorski skupnosti Meduna in Cellina v pordenonski pokrajini; Evropska skupnost in Dežela sta odobrili za ta namen 4,5 milijarde lir.

— in Program za travnike v Alpah in na Krasu (do leta 1994); skupna dotacija Evropske skupnosti in države znaša 15 milijard lir.

ZDRUŽENA EVROPA IN REGIJE

Regije poudarjajo, kako imajo na podlagi načela o samoodločbi ter že odobrenih evropskih pogodb pravico do zastopstva in do soodločanja pri Evropski skupnosti. Zastopstvo in soodločanje je treba krepiti vzporedno s krepitvijo evropske integracije, ki po carinski uniji (1968) gre v Evropsko enotno tržišče (1992), v Monetarno-ekonomsko zvezo (1994) ter v Politično zvezo ali Združene države Evrope na prelomu stoletja oziroma tisočletja.

Stalna zastopstva s pravico odločanja imajo pri Evropski skupnosti za zdaj samo države - članice ter jih vodijo veleposlaniki, ki sestavljajo tako imenovani organ COREPER. Nekatera državna zastopstva vključujejo tudi stalne regionalne delegacije, kot na primer Bavarske in Katalonije.

Zastopniki držav nadalje sestavljajo Odbor za razvoj in za preustroj Regij, ki je posvetovalni organ izvršne komisije Evropske skupnosti.

Za Regije je važen korak naprej dejstvo, da je bil leta 1988 pri izvršni komisiji ustanovljen kot posvetovalni organ Svet regionalnih in krajevnih skupnosti. Svet ima 42 članov: polovico za Regije in polovico za krajevne avtonomije, to je za občine in mesta. Vodilne so tri organizacije:

- Skupščina evropskih Regij (ARE), ki je bila ustanovljena leta 1987 ter združuje — kot rečeno — že 163 Regij, nekaj tudi iz Vzhodne Evrope;
- Mednarodna zveza mest in krajevnih oblasti;
- ter Svet občin in Regij Evrope.

Na področju Alp so tri regionalne organizacije:

- Alpe-Jadran za vzhodne Alpe; med 18 članicami so tudi Republikli Slovenija in Hrvatska ter Furlanija-Juljska krajina;
- Arge-Alp za srednje Alpe;
- in COTRAO za zahodne Alpe.

Končno v Bruslju obstajajo informativne delegacije posameznih Regij za zvezo z uradi Evropske skupnosti. Trenutno je teh zastopstev 27; od lanskega oktobra ga ima tudi Republika Slovenija.

Poseben pravni položaj pri Evropski skupnosti ima opazovalec nemških Regij (Länder). Ta ni odvisen od bonnske vlade ter ima opazovalno funkcijo na sejah organa COREPER in Ministrskega sveta Evropske skupnosti.

Regije imajo močnega zaveznika v evropskem parlamentu v Strasburgu. Evropski parlament je že leta 1984 sklical posebno konferenco o vlogi Regij pri gradnji Evrope. Leta 1988 je odobril Resolucijo o regionalni politiki ter že omenjeno Listino Regij.

Jože Peterlin: Slovensko tržaško gledališče 1945-1975

V začetku decembra 1990 je izšla pri Založbi Mladika v Trstu obsežna knjiga Jožeta Peterlina **Slovensko tržaško gledališče 1945-1975**, ki razkriva lep odsek tukajšnjega slovenskega kulturnega življenja v prvih tridesetih letih po vojni. Gre namreč za ocene, ki jih je pokojni prof. Peterlin napisal o vseh predstavah Slovenskega narodnega gledališča, zdaj Slovenskega stalnega gledališča, v tem obdobju. Izbral in uredil, tržaško bibliografijo sestavil ter uvodno besedo je napisal Marij Maver, predvojno bibliografijo pa je sestavil prof. Mirko Mahnič. To je izredno delo, saj ni našega poklicnega gledališča nihče med nami spremljal tako zvesto, vestno in strokovno pripravljeno kakor prav Peterlin, ki je bil rojen igralec.

Peterlin je že v dijaških letih v Novem mestu — rodil se je 1911 na Vinjem Vrhu pri Beli Cerkvi — igral v amaterski skupini. V Ljubljani je bil član raznih igralskih skupin, od 1937 do 1945 tudi član Radijske igralske družine. Dve leti je obiskoval igralsko šolo na Državnem konservatoriju v Ljubljani, nekaj mesecev pa je s štipendijo študiral na Dunaju. Že tedaj je začel sodelovati s poročili o gledaliških predstavah v Straži v viharju, med vojno pa je bil uradni kritik ljubljanske Drame v dnevniku Slovincu.

Septembra 1945 je prišel Peterlin v Trst in tu razvil vse svoje izredne sposobnosti kot prosvetni delavec, profesor, organizator, publicist, kritik, igralec, režiser in urednik. In kot kaže ta knjiga, je spremljal predstave Slovenskega narodnega gledališča od začetka do smrti. Ko se je namreč vračal od predstave Franka Wadekinda Pomladno prebujenje 4. marca 1976 okrog 11. ure zvečer peš proti openškemu tramvaju, se je na trgu Stare mitnice zgrudil — zadel ga je srčna kap.

Popoldne 2. dec. 1945 si je ogledal prvo predstavo **Jernejeva pravica**, ki jo je po Cankarju priredil Ferdo Delak. Dvorana jo bila polna, ljudje navdušeni. Leta pozneje se je vrnil k tej predstavi z besedami: »Režiser Delak je zgne-

tel na oder igralce kot maso delavcev z zavihanimi rokavi in pred njimi je stopal Jernej kot politkomisar ali marksistični demagog. Vse oder je bil preprežen z rdečimi zastavami, in ko je Jernej terjal pravico, so se dvigale v svitu žarometov pesti iztegnjenih rok vseh delavcev. Skratka, Cankar je bil takrat grdo potvoren in izrabljen kot politični priganjač«.

V prvem poročilu o tej predstavi ne omenja zastav in delavske množice, zanima ga igra kot taka. Ni bil zadovoljen z dramatizacijo, ki je ostala »le recitativ, bolj manifestacija kot živa gledališka umetnost«. Tudi pozneje je bil proti dramatizacijam, ki nikoli ne morejo nadomestiti pravih dram. Hlapca Jerneja je Just Košuta izoblikoval v lepi, neprisiljeni besedi. »Njegova podoba je živa, realistična, v zvezi z zborom pa utone njegov realizem in njegova življenjska resničnost«. Izmed ostalih igralcev omenja samo Tirana in Nakrsta, kar je značilno, saj je Peterlin vedno vsakemu igralcu odmeril zaslužno mesto. Kritiko zaključuje z ugotovitvijo, da so gledalci razumeli Jernejevo zahtevo, blizu jim je bila njegova pravica, manj pa je zadihala njegova lepota. Torej zelo umerjena in prizanesljiva kritika, ker je upošteval razmere in zadovoljstvo ljudi, da so smeli po toliko letih poslušati slovenščino v javnosti.

Tako je začelo tukajšnje poklicno gledališče svoje delo in pred Peterlinovimi očmi se je zvrstilo 227 predstav (toliko jih našteva knjiga), ki jih je gledal z ljubeznijo, zadoščenjem, odobravanjem, včasih z zaskrbljenostjo, nezadovoljstvom in ugovorom. V vsakem delu je skušal najti kaj lepega, dobrega, kar bi ljudi dvigalo in jim krepilo samozavest, nikoli ni napadal vodstva ali igralcev zaradi del, ki se mu niso zdeli primerna za tukajšnje razmere. »Tukajšnje razmere« so za Peterlina vedno Trst kot križišče narodov, zato mora gledališče »dostojno in po najboljših močeh predstaviti slovensko kulturo, da ne bo majhna in neznatna ob kulturah drugih narodov. Slovenska dramatska literatura

Evropa Regij

Regije — poudarja ta Listina — morajo imeti možnost sodelovanja pri sklepih držav in Evropske skupnosti. V pričakovanju revizije evropskih pogodb morajo Regije sodelovati v evropskih posvetovalnih organih ter morajo biti vključene v državne delegacije pri Evropski skupnosti.

Evropski parlament tudi podpira tako imenovani Strasburški dokument, katerega je odobrila Skupščina evropskih Regij (ARE) 6. decembra lani. Dokument, katerega so poslali Evropski skupnosti ter 12 državam članicam, urgira institucionalizacijo ali pravno priznanje vloge regionalističnega sistema v Evropi. Za ta namen postavlja tri temeljne zahteve:

— sprejem načela o pomoči ter njegovo dosledno izvajanje na vseh stopnjah Evropske skupnosti (države - članice, izvršna komisija in Ministrski svet Skupnosti);

— ustanovitev avtonomnega regionalističnega organa, ki bo zagotovil sodelovanje Regij v postopkih odločanja Evropske skupnosti;

— razširitev in kvalifikacija vloge Regij v vseh fazah razprav in odločitev za področja, ki so v pristojnosti ali v prevladujočem interesu Regij.

Skratka, evropski parlament naj dobi dva doma: Zbornico poslancev in Senat Regij.

Tako lahko zaključimo s tezo, s katero smo začeli, to je: Regije so za Republikli Slovenijo in Hrvaško za zdaj najbolj odprta vrata v Evropo.

sicer nima del Shakespearjeve širine, vendar je tako bogata kot pri marsikaterem večjem narodu. Slovenska gledališka odrska umetnost pa je hodila že več let skupno z odrsko umetnostjo naprednih evropskih narodov«.

Podobno je zapisal ob koncu osme sezone: »Osem sezon spremljamo Slovenci na Tržaškem z zanimanjem in skrbjo slovensko poklicno gledališče, ker predstavlja našo gledališko kulturo sosedom in večkrat tudi oddaljenim tujcem. Vedno smo iskali tistih pozitivnih izrazov, ki so bili vsem Slovincem dragi in sveti, vedno pa smo opozarjali, naj predstavniško gledališče izloči vse, kar ga ponižuje s kulturne ravni na dnevno politično vsakdanjost«.

Zaveda se, da so bile prva leta razmere težke, nad vsem javnim življenjem v zamejstvu je skrbno bedela Ljubljana, toda časi se spreminjajo, tukajšnje gledališče mora opraviti »še zadnjo operacijo, če bo hotelo služiti res svojemu kulturnemu poslanstvu: iskati bo moralo dramskih del, ki bodo nesporno umetniška, ki bodo moderna, ki bodo reševala sodobno problematiko, a jo bodo reševala na človeški, etični način. Obenem pa bo seveda moralo uvrstiti v spored tudi tista dramska dela iz preteklosti v svetovni književnosti, ki imajo večnostno vrednost«.

To so nazori, ki jih lahko podpiše vsakdo, ki mu je za dramsko umetnost, in s temi nazori je Peterlin presojal repertoarje in posamezne igre. Vsako igro je na začetku postavil v čas in okolje, navedel kratko vsebino in ideje, da so si mogli radijski poslušalci ustvariti pravo podobo predstave, saj je vse kritike napisal za radio, šele potem so izšle v časopisih, največkrat brez spremembe, ker jih ni utegnil dopolniti. Analiziral je režiserjevo zamisel in izpeljavo, scenografijo, obleke in potem po vrsti igralce, kakor so se izkazali. Skrbno je spremljal delo režiserjev, njihovo rast in razvoj, njihove domislice, a tudi manj posrečene prijeme. Zdi se, da mu je bil pri srcu režiser Jože Babič, ki je bil nekaj hišni režiser.

Prav tako je spremljal igralce, skrbel ga je njihov nestalni položaj, prestavljanja in krčenje ansambla. Pri vsakem igralcu je iskal pozitivne poteze, neuspehe je skušal opravičiti z mladostjo, utrujenostjo, premajhno pripravo ali neprimerno vlogo. Skrbno je spremljal Staneta Raztrešana, njegovo rast in razvoj.

Izmed dramatikov je vestno presodil vseh devet Tavčarjevih iger, ki jih je uprizorilo tukajšnje gledališče. Želel je, da bi Tavčar ne bil samo pisatelj v slovenskem jeziku, ampak da bi v svojih delih obravnaval tudi slovenske probleme.

Izmed 227 kritik jih je urednik Maver sprejel v knjigo 108, 119 pa jih je moral izpustiti, ker je knjiga že zdaj obširna — 320 strani. Peterlin je ocenil tudi 50 gostovanj slovenskih gledališč, napisal pa je še 37 člankov in zapisov o gledališču.

Knjiga je verno ogledalo tržaškega stalnega gledališča, ki hodi vsa leta po težki in negotovi poti, kakor je za prvih 30 let opisana v tej knjigi. Opisana stvarno, strokovno utemeljeno in z veliko ljubeznijo do gledališča in njegovih ustvarjalcev, a tudi v skrbi, da bi bila slovenska dramska umetnost čim lepše prikazana primorskim Slovincem in tudi sosedom.

Knjigi je dodanih več slik iz Peterlinovega albuma, na koncu pa je Nekaj literature o Jožetu Peterlinu in Seznam imen. Zunanjo opremo je oskrbel Edvard Žerjal, natisnila jo je Graphart v Trstu.

Sergej Verč: Evangelij po Judi - v italijanščini

V septembrski številki 1990 italijanske revije Sipario, ki je namenjena gledališču in upodabljajočim umetnostim, je izšel prevod igre tržaškega dramatika in režiserja Sergeja Verča **Evangelij po Judi**, igra v 14 postajah. Izvirnik je izšel v 30. številki Dramske knjižnice v Ljubljani decembra 1986. Tedaj je bil na sporedu SSG v Trstu, a se je moral umakniti, ker je del upravnega odbora menil, da ni primeren. Igro je uprizorilo Primorsko dramsko gledališče v Novi Gorici pred Božičem 1988, istega leta ji je žirija Teden slovenske drame v Kranju podelila nagrado Slavka Gruma »za najboljši slovenski dramski tekst«.

Evangelij po Judi ni kak verski misterij ali križev pot, čeprav nastopajo Kristus, apostoli Peter, Simon, Janez, Tomaž in Juda, Magdalena in Poncij Pilat in čeprav prikazuje Kristusovo trpljenje in smrt. Verč je vzel svetopisemski snovi versko vsebino in napisal laično igro po geslu iz Aferre Primoža Kozaka: »V odločilnih situacijah ni človek nič in organizacija vse«. Zato Kristus ni božji Sin, ampak duhovni voditelj, ki ga izrabijo apostoli za svoj naskok na prevzem oblasti v Judeji, zato potrebujejo njegovo trpljenje, žrtvovanje in čudežno vstajenje. Zato so apostoli prirejeni pravilom igre. Vodja je Peter, ki ima brezobzirne in jasne načrte: »Resnica je ena sama in ti jo jaz povem: vidiš, mi ne samo, da lahko dogodke, fakte ustvarjamo in urejamo, ampak jih na isti način lahko tudi zbrisemo, zradiramo. Zamolčimo nekaj in tistega ni. Povemo to in to, in to je. V tem je naša moč.« Ljudje pričakujejo »novo besedo« in Peter nadaljuje: »Taka beseda pa ne more kar sama v svet. Ljudje bi jo napak razumeli. Zato jo je potrebno očistiti vseh odvečnih in škodljivih primesi. Šele taka lahko shodi in zadoni med ljudmi. Vidiš, zato pa je to besedo potrebno prirediti, jo strniti, preoblikovati in preizraziti v pregledno pripodobo. Da bo vsem jasna, na prvi pogled! — Zaradi tega tudi pišete!«

Da bi apostoli mogli zavzeti svet, ne smejo dovoliti, da bi Kristus umrl na križu. Peter pravi: »Zdaj si pa predstavljaj, da bi nam to goreče bitje umrlo na križu! Ah, ti rečem! Vse naše delo, preteklo, sedanje in tudi prihodnje bi se v hipu sesulo. Za vse večne čase«.

Zato podkupijo rimske vojake, da prebičanega Kristusa samo privežejo na križ in ga po nekaj urah izroče apostolom, namesto njega pa križajo Barabo. Ker ima Veronika prst s Kristusovo podobo, jo ubijejo in prst uničijo. Judo apostoli obesijo, ker je opravil svojo nalogo, Kristusu pa prebodejo s sulicami roke in noge in ga nekako križajo, ker ga ne potrebujejo več.

Edini človek, ki priznava Kristusu njegovo duhovno veličino, je Poncij Pilat, predstavnik trdne in premetene rimske oblasti, preizkušen diplomat. Kristusu ponudi oblast nad Judovsko deželo, seveda bi bila omejena z rimsko, vendar bi bil Kristus kralj. Toda Kristus ponudbo odkloni, češ »Moje kraljestvo je iz drugačnega sveta«.

Osebe so prilagojene vlogam, ki jim jih je namenil pisatelj. Kristus je ujetnik apostolov, nadzorujejo ga, sicer pa ne more nikamor pobegniti, ker je po bičanju in križanju tako slab, da se komaj premika. Dolgo premišljuje o sebi, kdo je, končno pa ugotovi, da bo »moja resnica, res-

nica o meni, ostala v svetu edina možna resnica... zakaj resnično, resnično vama povem: prepričan sem v svojo edino možno resnico... In zdaj pojdita in pričajta o meni: zakaj kot je res, da sem Jezus Kristus, bom to noč vstal od mrtvih!« Judu še naroči, naj piše o njem. In res vstane in odide, iz daljave pa se sliši petje o njegovem vstajenju.

Tudi apostoli niso v skladu s svetopisemskimi izročili. Peter je diktator, ki po svoje prikroja ideje, pri želji po oblasti ga ne ustavi noben zločin. Ostali so njegovi poslušni pomočniki, le Janez se mu upira, ker potrebuje »velik, nenaseljen in zračen prostor«, vendar pa napravi, kar mu Peter ukaže. Tomaž je najmanj realen, ves čas lovi žabo okrog ribnika in žaba kvaka ob vseh važnejših dogodkih kot v posmeh.

V igri se meša sveto in posvetno, vera in nevera, svetopisemske dogodke je uporabil pisatelj samo za to, da je ponazoril zgled, kako se ljudje z nasiljem in poboji polaščajo idej in oblasti in jo vsilijo drugim od nekdaj do danes. Vprašanje pa je seveda, ali se sme z verskimi resnicami tako manipulirati.

Igra se odvija na zapuščenem vrtu blizu Jeruzalema, dogodka segajo od Kristusovega trpljenja in križanja do vstajenja. Zgoščeni so na bistveno, igra je napisana spretno, s poznanjem dramske tehnike, s primerno porazdelitvijo dejanja z razpravljanjem. Drama je bolj idejna kot akcijska.

Spremno besedo v slovensko izdajo je napisala Darka Čeh, ki je natančno analizirala dejanje in ideje. O igri pravi, da je »moško groba, krvava, z umazanimi nakanami znamenovana igra«, ki se »močno približuje družbeno kritični drami«. Čeprav je čas »na videz odmaknjen v preteklost, je v resnici neposredna sedanost«. In Čehova nadaljuje: »Tako je Evangelij po Judi nova vest o življenju posameznika, še ena prisposodba sveta brez blagosti, vseskozi pa žalostno pričevanje človeške nezadostnosti in majhnosti, polne potuhnjene koristljivosti in samozadovoljujočega prepričanja... Jasno je, da je edini smisel življenja v tako izgubljenem svetu, da človek najde samega sebe. Pravi križev pot pa je pot do samega sebe«.

Italijanski prevod se bere, kot da bi bil izvirnik.

Ljenko Urbančič: Srečanja, portreti, dejanja, I

V Avstraliji je izšla nova slovenska leposlovna knjiga, ena redkih, ki prihajajo s te celine, kjer živi samó kakih deset tisoč Slovencev, največ povojnih izseljencev. Njen avtor je Ljenko Urbančič, naslov pa je **Srečanja, portreti, dejanja, I**.

Pisatelj je zamejskim Slovincem neznan, Sloveniji pa ga je 8. decembra 1989 predstavila revija Mladina v obširnem reportaži V gnezdu slovenskega sokola in s podnaslovom Našli smo samostojno Slovenijo. Na drugem koncu sveta.

Urbančič se je rodil 1922 v Šabcu v Srbiji, kjer je bil oče finančar. Po upokojitvi 1926 se je vrnil z družino v rojstni Gornji Logatec, 1934 pa so se preselili v Ljubljano. Tu je dovršil realno gimnazijo, leta 1941 se je kot prostovoljec javil v vojsko in v Bosni doživel nemško topovsko obstreljevanje. Sredi 1941 je ustanovil v Ljubljani podtalno nacionalistično skupino Petrova garda in pisal gesla po zidovih, zato so ga marca 1942 odpeljali v taborišče v Gornars, od koder se je vrnil po nekaj mesecih. Ko je po italijanski kapitulaciji general Rupnik organiziral domobranstvo, se jim je Urbančič med prvimi pridružil in dobil mesto v informativnem in propagandnem odseku Slovenskega domobranstva. Tu je ostal do konca vojne, nikoli ni bil v boju. Bil je sourednik dvotedenske ilustrirane revije **Slovensko domobranstvo** in avtor prve domobranske pesmi. Črtice je pisal v Našo voljo in Naš narod, načelne in propagandne članke pa v Jutro.

Po vojni je odšel v Italijo in Nemčijo, leta 1950 pa se je naselil v Avstraliji, kjer se je dvignil od hlapca do graditelja nebotičnikov, od urednika in izdajatelja **Žara** in **Slovenskega obzornika v Avstraliji**, do dopisnika Sydney Morning Haralda in urednika **Liberal Spectrum** in zdaj **Esprit de Corps**. Posegel je tudi v avstralsko politično življenje in se povzpел v sam vrh Liberalne stranke, v predsedstvo za New South Wales.

Od 1979 do 1986 so ga v avstralskih občilih srdito napadali zaradi domobranske aktivnosti med vojno, jugo-

slovanska oblast pa ga je že prej proglasila za vojnega zločinca. O tem je časnikarjema Mladine povedal naslednje: »V Avstraliji so mojo preteklost raziskovali dve državni komisiji in eno sodišče, ker sem jaz sprožil tožbo zaradi žalitve. Enkrat je to počel avstralski parlament, ker sem bil v predsedstvu liberalne stranke za New South Wales. Obe komisiji sta ugotovili, da z vojnim zločinstvom nimam nič, z nacizmom pa tudi ne. Pa tudi Simon Wiesenthal je bil takrat tukaj in je rekel, da se ne zanima zame.«

Še vedno je tajnik avstralskega konservativnega gibanja Conservative Research, istočasno pa dela tudi v slovenskih organizacijah: član je Slovenskega narodnega odbora, predsednik Slovenskega narodnega društva v Sydneyu in član Slovenskega narodnega sveta.

Leta 1969 je v avstralski divjini kupil goro, jo po materi krstil za Mount Milena in jo proglasil za Svobodno Slovenijo. Okrog gore je speljal Cesto Svobodne Slovenije, pri vhodu postavil rampo in stražarnico v slovenskih barvah, ob njej pa tri drogove z avstralsko, ameriško in slovensko zastavo. Že omenjena časnikarja Mladine takole opisujeta Svobodno Slovenijo: »Cesta Svobodne Slovenije pelje okrog gore, ob njej pa stojijo grobo izklesani kipi iz rdečega evkaliptusa in temnega peščenca. Urbančič nama jih predstavlja: najprej Jokajoča mati Slovenija, Črtomir in Bogomila, Speči deček in na koncu Padli domobranec... Na vrhu hriba so izkopane terase, povsod okrog pa v pripeki stojijo kipi. Sredi platója pa raste veliko čustvo. Preko dvížnega mostu se pride do okroglega kamnitega stolpa, širokega kakšnih dvanajst metrov. V stene so poleg grobih kamnov vzdani brkati liki in grbi.« Ob stolpu stoji še velika kamnita miza, ob gozdu pa pada slap. Ko bo vse urejeno, bo Urbančič v stolpu živel s svojo ameriško ženo Beverly.

Urbančičeva knjiga Srečanja, portreti, dejanja prinaša 23 sestavkov, nekaj jih je bilo objavljenih med vojno, nekaj po vojni v Avstraliji, največ pa jih je napisal na svoji gori Mount Milena lani in letos. V njih se vrača v mladostna

doživetja v Gornjem Logatcu, ko se je brezskrbno igral s sovrstniki in odkrival bližnjo okolico. Pripoveduje doživetje, sočno in čustveno prizadeto.

V dijaških letih je sam potoval po Dalmaciji, doživljal samoto in lakoto, prevevalo pa ga je močno domotožje. Prosi je moral kruha, pri tem pa je naletel na dobre in slabe ljudi. Pozneje je bil trikrat na Capriju in občudoval njegovo naravno lepoto ter hodil po stopinjah pisatelja Axela Muntheja. V Firencah je iskal most, s katerega je Dante prvič ugledal Beatrice. V teh potopisih je imel avtor veliko posluha za naravne zanimivosti, prav tako za ljudi in razmere.

Kot prostovoljec je šel s toliko drugimi branit Jugoslavijo, ko pa so prišli do Zagreba, so bili Nemci že tam. S skupino prijateljev se je umaknil v Bosno, kjer je mislil, da bo našel glavnino jugoslovanske vojske, toda ob Uni so jih Nemci napadli s topovi. To je edini opis vojnega dogajanja, izrazito osebno doživetje, brez bojev in krvi.

Svoje življenje v taborišču v Gonarsu je opisal v **Dnevniku iz katorge**. Da je mogel spis priobčiti v Jutru, ga je zaradi cenzure pomaknil v leto 1842 in v Sibirijo. Gre za opis taboriškega življenja, za lakoto, uši, disciplino, domotožje, poniževanje, za snov torej, ki jo je opisalo že toliko slovenskih taboriščnikov. Urbančič pa se ne ustavlja toliko pri trpljenju, bolj ga zanimajo sotrpini, kako prenašajo težave in omejitve s pogovori in drobnimi igrami, ki razbijajo enoličnost. V ospredju je Aleksij, ki ima »konjsko« glavo, vendar je prebrisan in podjeten, da je v življenju vedno uspeval in tudi v taborišču se je proglasil za okuženega, zato je sam spal na pogradu in pil iz svoje steklenice, do-

kler ga ni razkril taboriščni zdravnik. Torej drobni prizori iz skromnega življenja, ki se je počasi odvijalo v taborišču.

V zadnjih dveh razdelkih so najprej portreti Dimitrija Ljotiča, Mirka Javornika, profesorice srbohrvaščine Vere Lučić in gonarskega dežurnega častnika Di Stefano. Ljotiča je Urbančič cenil, bil je član njegovega političnega Zbora, ko pa je postal preveč nacionalističen, se je od njega ločil. Z Mirkom Javornikom sta sodelovala med vojno, potem sta si pisala. V knjigi je eno Javornikovih pisem. Poročnika Di Stefano je obiskal v Neaplju in sta se sprla o mejah. Po njegovi smrti je Urbančič zapisal značilne besede: »Tenente Di Stefano se je verjetno poslovil od tega sveta v veri, da je ves Jadran italijanski, kot bom jaz umrl v nasprotnem prepričanju.«

Na koncu je najdaljši spis **Ob rojstvu Slovenskega Domobranstva**. Opisuje, kako se je med prvimi prijavil v domobranstvo in z Rupnikovim dovoljenjem organiziral 10. oktobra 1943 obhod prvih domobrancev po Ljubljani. Urbančič je zložil tudi prvo domobransko pesem »Legionarji, domobranci / svojo zemljo ljubimo.« Prav tako pa je že 1975 v Slovenskem obzorniku v Avstraliji priobčil pesem **Slovenska sprava**. Prav tam je izšel tudi članek o nastanku domobranstva.

Urbančičeva knjiga je vsebinsko in oblikovno mnogovrstna, podaja čase in razmere, ki jih ni več, vendar so še živi v spominu ljudi, ki so jih doživljali. Pripovedovanje je sočno in jezikovno bogato, čeprav živi vsa povojna leta v angleško govorečem svetu. Iz vseh črtic in spisov diha topla ljubezen do slovenskega naroda. Knjiga je izšla septembra 1990 v Waverley, New South Wales, seveda v samozaložbi.

Rafko Dolhar: Na naši koži

Malo pred koncem leta 1990 je izšla v zbirki Črno na belem, ki jo izdaja ZTT v Trstu, knjiga Rafka Dolharja **Na naši koži** in s podnaslovom Dnevnik slovenskega politika v Trstu iz leta 1975. Na uvodni strani je dodal značilno geslo o gledanju ljudi na njegovo politično delo: »Za Lahe sem v najboljšem primeru Slovan. / Za dobromisleče sem politikant. / Za levičarje sem bel. / Za klerikalce nisem dovolj pravoveren. / Za ženo zapravljam čas. / Čemu bi se torej otepal z manjšinsko politiko. / Zato pač, ker sem z njo 'rdman'.«

Dolhar je bil izvoljen v tržaški občinski svet 16. decembra 1966 na listi Slovenske skupnosti in od 1970 do 1976 je bil tudi občinski odbornik, najprej za socialno skrbstvo, potem za zdravstvo. Na tem mestu je dal natisniti prvi dvojezični obrazec tržaške občine. V dnevniku opisuje delo v občinskem svetu leta 1975, najbrž zato, ker je bilo to leto prelomno leto v življenju Slovencev v Italiji: podpisan je bil osimski sporazum, ki je dokončno potegnil mejo med Jugoslavijo in Italijo, zamejski Slovenci pa bi morali dobiti v njem osnovne politične pravice; 24. maja 1975 je bila ustanovljena deželna Slov. skupnost; pri Fernetičih so uredili tovarno postajališče in spet razlastili veliko slovenske zemlje; slovenska vlada je prvič povabila na razgovore tudi Slov. skupnost; tega leta so odprli planinsko Vertikalno; Dolhar je opravil na tržaški občini prvo slovensko civilno poroko, kar je povzročilo velik odmev.

V dnevniku opisuje Dolhar delo v občinskem svetu, ki je bilo težko in mnogovrstno: »Kako je to politično delo razdrobljeno na nešteto dnevnih in nočnih ur, ki si jih končno odtrgal od skupnega seštevka tistih, ki ti jih je veliki Mojster dodelil. Od njih nimaš nobene koristi, razen osebnega zadoščenja, da si opravil neko dolžnost, da si narodu, ki ti daje humus, v katerega se poglobljajo tvoje korenine, vrnil neke sadove, pa čeprav skromne, ki pa jih končno še težko dokumentiraš.«

Nad vsem delom pa se vije kot rdeča nit borba za priznanje pravice do uporabe slovenščine v izvoljenih svetih. Izsilil je sprejem pri podpredsedniku ministrskega sveta Salizzoniju, dosegel precej obljub, še več pa razočaranj.

Ob dogodkih pa Dolhar — kakor v svojih planinskih in kraških spisih — veliko razmišlja in razpravlja o problemih, ki jih srečuje v življenju. Razmišljanja so tehtna in dajejo posebno vrednost dnevniku. Tako ugotavlja o zamejskih Slovencih, da so se navzeli »aprioristične opozicijske miselnosti«, ker dolga desetletja niso mogli priti do družbenopolitičnega odločanja, po zadnji vojni pa so se razmere spremenile, zato se morajo vključiti v delo in po svojih močeh vplivati na družbeno dogajanje. »Čakanje na zaščitni zakon nas uspava, rekel bi skoraj narkotizira ob uživanju splošnih državljskih svoboščin. Tolažimo se, da smo soudeleženi pri oblasti v krajevnih upravah...« Uspeh pa je skromen: »Končno smo dosegli tri dvojezične napisne table v

kraških vaseh in dvojezične napise na obrobni občinskih poslopih ter uporabo slovenščine v krajevnih sosvetih, kjer nam uspe izvoliti Slovence.«

Dolhar veliko razmišlja o Slovenski skupnosti, stranki, ki bi jo bilo treba okrepiti, razširiti. Udeležil se je tečaja za višješolke v Dragi pri Trstu in študijskega seminarja v Ovčji vasi. Čeprav so razpravljali dva dni, je ostal Dolhar prepričan, da »bodo tudi poslej trdni sklepi ostali na papirju, ker ni dovolj ljudi, še manj pa sredstev za njihovo uresničitev. Prostovoljnih delavcev, ki bi trajno in konkretno delali, ni ravno mnogo, vsekakor veliko manj kot sicer potrebnih somišljenikov, ki ti hodijo na seje dajat nasvete in solit pamet.« Čeprav brez sredstev ni mogoče narodnoobrambno delati, zlasti katoliški del stranke ne mara pomoči iz Slovenije, ker bi lahko ta vezala roke stranki. In Dolhar ugotavlja: »Lahko si laiki še tako domišljamo — podpise za kandidatne liste moramo zbirati po Marijinih domovih, po nedeljskih slovenskih mašah pa amen.«

Za osimski sporazum so poklicali predstavnike Slov. skupnosti v Strunjan, kjer jim je Ribičič razložil glavne določbe sporazuma in poudaril, »da bomo glede izvajanja sporazuma toliko dosegli, kolikor si bomo prizadevali«. Dolhar

je o tem zapisal: »Ugotovili smo, da je pač še en sporazum bil sklenjen na naši koži... Glede naših manjšinskih problemov si ne delamo velikih utvar, saj so določila Londonskega memoranduma dovolj meglena in dvoumna, da jih lahko stisneš ali nategneš kot harmoniko.«

V knjigi je precej pesimizma glede zamejskih razmer, zlasti glede razlaščenja in asimilacije, o čemer razmišlja 15. decembra zelo poglobljeno, vendar ne najde zadovoljive rešitve. Dosti pa je tudi optimizma in spodbud za narodnoobrambno delo. In čeprav sta osimski sporazum in Lista za Trst zavrla in deloma izničila delo Slovenske skupnosti, končuje Dolhar svojo knjigo z besedami: »Lahko bi tedaj kdo rekel, da mi je lahko žal za čas, trud in energijo, ki sem jih vložil v politično delo v svojih najboljših letih. Pa mi še vedno ni. Vedno bolj sem prepričan, da mora človek pač storiti to, kar misli, da je prav.«

V knjigi so še pregledi o dogodkih pred letom 1975, časopisni članki in polemike, Dolharjevi govori in sklepna misel.

Dolharjeva knjiga Na naši koži je važen zgodovinski dokument zamejskih razmer, istočasno pa tudi kažipot v prihodnost, ki je odvisna od našega dela in požrtvovalnosti.

Aldo Rupel: Bodice iz Gorice

Prof. Aldo Rupel, kulturni in športni delavec in publicist v Gorici, je izdal Na Martinovo 1990 zbirko **Bodice iz Gorice**. Izšla je v lastnem tisku v 250 oštevilčenih izvodih in na 31 neoštevilčenih straneh. Slikar Hijacint Juša je narisal šest celostranskih slik, ki se lepo ujemajo z vsebino bodic.

Vseh bodic je 75, vsaka ima naslov, štiri vrstice, ki se po dve in dve rimata. Po tri in tri bodice imajo še skupni naslov, ki pove, komu so namenjene.

Največ bodic meri na razmere v Gorici, kjer avtor živi, kjer ga boli to in ono, kamor pljuskuje nove razmere Slovenije in širšega sveta.

V Gorici menja »staro nova generacija«, unejci jim prihajajo »brat levite« in prisegajo na Evropo, »fašizem tu ima rezerve skrite, / še včeraj zjutraj so mi rekli s'ciavo«. Pred volitvami obljublajo manjšini zaščito, ko sedejo na stolčke, pozabijo »na nas in naše štorije«. Vendar pa kultura napreduje:

Je Kulturni dom res prima,
ne pomaga vsaka rima,
dan na dan se kaj dogaja,
dokler publika še vztraja.

Telesna kultura se zdaj razvija, da »mecenov dobrota jo težko prenaša«, le Kmečka banka rada priskoči na pomoč. Vsa goriška športna društva so v gospodarski krizi, Združenje jim ne pomaga, češ »vsakdo naj poišče lastne molzne krave«.

Ameriški marinci so prišli osvajat naftno puščavo, ker potrebuje Zahod »vse več molzno kravo«, toda zaostali Jug bo pričel svoj pohod proti razvitemu Severu.

In o novih spremembah v Sloveniji: Pelhan predlaga združitev Goric, proti so Italijani in slovenski Demos. »Primorska je še vedno sveže rdeča, / potrebna bo dodatno kakšna sveča.« Zaradi pretesnega gospodarstva je šla Zveza komunistov na desno, poraja pa se mučno vprašanje,

»kje najde orientir uboga raja«? »Odkar tovariši postajajo gospodje, / resnica prava krhko je orodje.«

KPI išče novo ime, nastajajo frakcije:

Stalinisti, kabulisti, oportunisti
in povsod prisotni kvalunkvisti,
da dopolnimo seznam na listi,
ji dodati treba je: filistri.

Privošči si tudi ljubljanskega dopisnika Primorskega dnevnika:

V Ljubljani vrli je »Primorski« Bogo
zamenjal ob spremembah svojo vlogo,
spremenil je dopis v rom, pom, pom,
iz muhe konja delat je bobton.

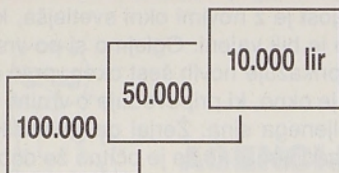
Sledijo še bodice na nehvaležneže, ki napadajo napiše »Naš Tito«, na plakate, ki zanemarjajo slovenščino v javnosti, na potujčene priimke, na nove žanjce »na odločujoči njivi«, na prevnete planince in rekreativce. Nazadnje pa še bodica na Tržačane, ki bojkotirajo Goričane; pisatelj je dvakrat predaval v Tržaškem klubu, a ni bilo poslušalcev; predsednik

Zdaj za gotovo ve: če so iz Gorice,
poslušajo novice le — stolice.

Ruplove Bodice iz Gorice so vsebinsko razgibane in mnogovrstne, zadevajo celo vrsto ljudi in problemov, vendar pa je avtor zelo rahločuten in obziren. Njegove bodice niso strupene, tudi hudobne ne, pogosto so tako »goriške«, da jih lahko razumejo in uživajo samo Goričani, ki poznajo ljudi in razmere. Videti pa je, da so nastale iz avtorjeve prizadetosti nad ljudmi in razmerami, ki bi jih rad spremenil v korist svojih sorojakov.

Ilustracije Hijacinta Juše so realistično nazorne, duhovite in posrečeno dopolnjujejo besedilo.

Tako je knjiga bogatitev slovenskega satiričnega pesništva, ki v zamejstvu ni bogato.

Dve leti sta minili, odkar smo tržaški kulturni delavci, ki delujemo v okviru Slovenske prosvete, ustanovili sklad z imenom »Akcija 10.000«. Mišljeno je bilo tako, da bi se vsak izmed nas sam obdavčil in daroval 10.000 lir na mesec v sklad za kulturo, iz katerega bi črpali podpore za naše kulturno delo. K tej akciji smo povabili preko tiska vse ljudi dobre volje, ki jim je enako kot nam pri srcu slovenska prisotnost v Trstu. Rečeno je še bilo, da je pristop k akciji prostovoljen, da se vsak lahko pridruži ali od nje odstopi, v kateremkoli trenutku.

Medtem se je ponudila priložnost in je zadruga Slovenski dom dokupila stanovanje v drugem nadstropju v Donizettijevi ulici, kjer imajo sedež naše organizacije. K temu so jo prisilile razmere, saj je delo knjižnice in drugih ustanov v društvenih prostorih v prvem nadstropju že zelo ovirano.

Kot sklad smo seveda k tej pobudi takoj pristopili. Zadruga Slovenski dom je najela posojilo 200 milijonov lir, od katerega je treba plačati še približno 150 milijonov.

Odslej bomo zato prispevke iz sklada 10.000 lir za kulturo namenjali predvsem tej pobudi.

V prvem letu ste v sklad darovali 2.783.900 lir, v drugem pa 3.443.000 lir. Vsem, ki ste pristopili k tej pobudi, se najpristrčneje zahvaljujemo in ob enem priporočamo. Vsem podpornikom, prijateljem lepa hvala za pomoč in občutljivost, ki ste jo pokazali za potrebe naše kulture. Vsem prisrčen Bog plačaj!

Ob prazniku Kristusovega Vstajenja Vam želimo vse dobro!

Trst, Velika noč 1991

KNJIGE

Milko Bambič: Kralj Honolulu

Pri Založništvu tržaškega tiska in v sodelovanju z Založbo Borec je letos izšla druga, prenovljena izdaja knjige Milka Bambiča Kralj Honolulu.

Avtorja ni treba posebej predstavljati, čeprav ne bomo nikoli dovolj poudarili, s kolikimi stvarmi se je ukvarjal in se še ukvarja v svojem bogatem in razgibanem življenju. Njegov 85. rojstni dan nam nudi priliko, da izmerimo vso umetniškovo dejavnost. Težko se je odločiti, ali naj izpostavimo njegov slikarski opus, ali pa se pomudimo ob njegovem neprecenljivem delu na področju likovne kritike. Naj spregovorimo o Bambičevem ilustratorstvu, ali pa pohvalimo njegov izumiteljski dar? Vse je pomembno: kot slikar nas še danes preseneča, ko kar stresa iz rokava portrete ljudi, ki jih pozna že dolga leta, ali takih, s katerimi se je le bežno in naključno srečal. Kot kritik je med Slovenci prav gotovo tisti, ki si je v našem mestu, a tudi drugod, zaslužil največjo pozornost in ugled. Zgodovina likovne kritike v naših krajih ne more mimo njegovega spretnega peresa in velikokrat srečujemo citate iz njegovih zapiskov tudi v italijanskih publikacijah. Ob tem pa je enako pomembno tudi dejstvo, da je marsikateremu slikarju pomenil vodilo, mu bil v spodbudo in oporo. Njegov estetski čut ga je obvaroval pred praznim hvalisanjem, istočasno pa je treba priznati, da je vedno težil za tem, da bi odkril in poudaril predvsem pozitivne vidike v vsaki razstavljeni sliki. Po značaju je svoboden človek, ta kvaliteta pa je za kritika prvenstvene važnosti.

Ob 85-letnici je, kot rečeno, izšla knjiga z naslovom Kralj Honolulu. V tem primeru je Milko Bambič ne le ilustrator, ampak tudi avtor besedila. Kralj Honolulu je prvič izšel kot prvonagrajeno delo na razpisu Mladinske matice v Ljubljani leta 1935. Pri prvi izdaji je besedilo pesniško predelal Josip Ribičič, tokrat pa sta za novo redakcijo poskrbela Alenka Juvan in Marko Kravos. Pri delu je seveda sodeloval tudi mojster sam. Naj še povemo, da je istočasno izšel tudi italijanski prevod izpod peresa Paole Lucchesi.

V spremnem zapisu je rečeno, da je leta 1935 Bambič vnašal svoje ilustracije neposredno na matrice.

Kralj Honolulu je prijetna, zabavna, a tudi poučna pravljica, v kateri nastopajo hudobni kralj, mali Miha Bradavica, lepa in dobra kraljična Alenčica in hudi zmaj. Zgodbo pripovedujeta oče in sin, spretno preoblečena, da ju ni mogoče prepoznati, le na koncu izvemo, kdo sta v resnici.

V pravljici nastopa čudežna voda, v kateri se kralj okopa, da se spremeni v črnega mačka in pod tako podobo vohuni med ljudmi in jih za kako uporno besedo ali dejanje kaznuje. Hudobija pa ne more biti nikoli zmagovita, vsaj v pravljicah ne, in zato so na koncu dobri poplačani za svoje junaštvo, hudobni kralj Honolulu pa je obsojen, da živi dalje kot pol mož in pol maček.

Če beremo med vrsticami, otrokom bo treba seveda kaj pomagati, ima pravljica celo vrsto sodobnih in posrečenih namigov na družbeno življenje, zato je aktualna še danes.

Besedilo enakovredno spremljajo ilustracije, ki so vseskozi jasne, privlačne in duhovite, da bodo imeli otroci veliko veselje s prebiranjem knjige.

Založništvo tržaškega tiska je dokazalo, da je imelo res srečno roko pri izbiri oblike praznovanja Bambičevega jubileja, v otrocih pa bo prav gotovo vzbudila željo ne le po branju, ampak tudi po risanju.

Magda Jevnikar

GLASBA

Zaključek koncertne sezone 1990-1991 Glasbene matice - Trst

Z nastopom Simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije, dirigenta Marka Muniha, mezzosopranistke Eve Novšak-Houške ter violinista Črtomira Šiškoviča se je v četrtek, 7. marca, v tržaškem Kulturnem domu zaključila Koncertna sezona 1990-91 Glasbene matice - Trst. Ta je letos potekala v znamenju negotovosti, ki ni bila toliko programskega, kolikor finančnega značaja. Osrednja slovenska glasbena ustanova v Italiji se je namreč znašla v hudi finančni stiski, ki je med drugim postavila pod vprašaj zadnja dva letošnja koncerta. Na ta vidik je še pred za-

četkom predstave občinstvo opozoril predsednik upravnega sveta Glasbene matice Adrijan Semen.

Sam glasbeni spored je obsegal simfonijo št. 39 v Es-duru K 543 Wolfgang A. Mozarta, Canticum resianum za glas in komorni orkester Uroša Kreka ter znameniti Koncert v D-duru op. 77 za violino in orkester Johannesa Brahmsa. Izbor predstavljenih skladb je seveda že vnaprej jamčil prvovrsten glasbeni užitek. K temu so še dodatno prispevali izvajalci sami, ki so se — tako orkester kot oba solista — ves čas obdržali na visoki ravni. To, kar sledi, so tako le obrobne pripombe bolj osebnega značaja.

Mozartova simfonija št. 39 spada v zadnje skladateljevo ustvarjalno obdobje. Uvod v prvi stavek (Adagio) izzveni tako že povsem beethovnovsko. Isti značaj ohrani, morda z izjemo zadnjega stavka, takorekoč vsa simfonija. Neverjetno drzne harmonije in modulacije nas že uvajajo v svet romantike. Marko Munih je ta vidik, ki sicer v tej skladbi nedvomno izstopa, močno poudaril, mestoma morda skoraj nekoliko na račun lahkotnosti in igrivosti, ki kljub vsemu ostajata za Mozarta značilni.

Za svoj Canticum resianum se je Uroš Krek (1922) navdihnil pri rezijijski ljudski glasbi. Zanimivo je, kako predstavlja Rezija svež navdih tolikim slovenskim ustvarjalcem. Krek se mesto-

(1879) zaradi navidez nepremostljivih tehničnih zahtev poimenovali »koncert proti violini«. Črtomir Šiškovič, Tržačan, nekdanji gojenec tukajšnje Glasbene matice, danes prva violina v orkestru Toscanini v Parmi ter koncertni solist po Evropi, Ameriki in Aziji, je v svoji izvedbi združil tehnično dovršenost z muzikalno občutljivostjo, intonančno čistost (tudi v najvišjih legah) s toplim liričnim zvokom. Njegova Stradivarka je z Brahmsovo romantiko tako zazvenela v vsej svoji polnosti.

Kot izraz solidarnosti s stisko tržaške Glasbene matice je stroške za koncert delno prevzel orkester Slovenske filharmonije, Črtomir Šiškovič pa se je kar v celoti odpovedal honorarju za nastop. Res plemeniti gesti.

Tomaž Simčič

RAZSTAVE

Nova barvna okna v cerkvi v Bazovici

V nedeljo, 3. marca, je bilo v Bazovici pri Trstu posebno slavje v cerkvi: po dveh letih dela so bila predstavljena javnosti barvna okna, ki jih je poslikal tržaški slikar Edi Žerjal, izdelal pa beneški mojster Guido Farinati.

Bazovska cerkev je že tretja v zgodovini Bazovice. Prva je bila posvečena leta 1336, v 17. stoletju so jo povečali in blagoslovili leta 1633, sedanja pa je bila postavljena sredi prejšnjega stoletja in posvečena novembra 1857. Od takrat dalje se je cerkev obogatila z umetninami, pa tudi z orglami in oltarji. Pred dvema letoma je župnik Marijan Živic sprožil pobudo, s katero je hotel okrasiti cerkev in ustvariti v njej posebno zbrano vzdušje. Zdaj, ko je delo izgotovljeno, mu lahko samo čestitamo. Seveda gre zasluga za doseženi uspeh predvsem slikarju Žerjalu, ki se je moral poglobiti v vsebino poslikav in njihovo namembnost, dalje se je znašel pred novim materialom — steklom, kar tudi zahteva posebne pažnje in upoštevanje danosti. Žerjal ima za sabo dvoje takšnih izkušenj: s steklom se je ukvarjal, ko je izdelal okni v ricmanjski cerkvi in pa v tamkajšnji kapelici Šolskih sester. Tudi ob teh prilikah se je za izdelavo obrnil na beneško delavnico Guida Farinatija.

Ko stopimo v cerkev, vidimo na levi strani krstilnico in nad njo barvno okno, ki ga je izdelal pred leti Carlo Sbi-

sà, prikazuje pa Janeza Krstnika. Notranjost je z novimi okni svetlejša, kot smo je bili vajeni. Oglejmo si po vrsti, kaj prikazuje novih šest oken: prvo na levi je okno, ki pripoveduje o vrnitvi izgubljenega sina. Žerjal ga je naslikal kot zadnjega, ko se je očitno že dobro spoznal s posebno steklarsko tehniko. Barve so tu nekaj izrednega, žive in sočne, tako, da ustvarjajo vtis dinamičnosti in žametne mehkebe oblačil. Simbolnost barv (bela, rdeča, modra in zelena) v nekakšnem idealnem objemu se ponuja sama.

Gropada ima za zavetnika sv. Roka, in ker spada Gropada k bazovski župniji, je drugo levo okno posvečeno svetniku, ki mu pes prinaša kruha. Sledi okno, na katero je slikar — po njegovih izjavah — najbolj navezan: sv. Marija Magdalena (zavetnica bazovske cerkve) je prišla na Kristusov grob, da bi mazilila mrliča, namesto njega pa je zagledala dva angela, ki ji kažeta prazni grob. Na drugi strani, nasproti, je še eno okno, posvečeno bazovski zavetnici. Marija Magdalena govori z vstalim Kristusom, pa misli, da je vrtnar, saj ima v rokah lopato. Sledi okno s sv. bratoma Cirilom in Metodom, ki imata v roki knjigo — simbol poslanstva kot blagovestnika med Slovani. Za njima je mogoče uzreti tri vrhove, tako da je namig na slovenstvo jasen. Sv. Ciril in Metod sta zavetnika Padriče, kjer je podružnica bazovske cerkve. Kot zadnje naj predstavimo še okno s škofom Slomškom, ki deli slovenskemu narodu knjige — Drobtinice. V ozadju je geslo: Vera bodi vam luč in Materin jezik bodi vam ključ. Vse to je izraženo ne le z besedo, ampak tudi s podobo.

Slike so realistične pripovedi, ki jih je mogoče prebrati tudi simbolno: izgubljeni sin je npr. nad spovednico, trije vrhovi so Triglav, slovenske in italijanske barve so spojene v objem itd. Slikar je hotel biti predvsem razumljiv in umetniško dovršen. Zanesljivo lahko trdimo, da je cerkev veliko pridobila, z njo pa tudi Bazovica, kajti menda se v naših krajih nobena cerkev ne more pohvaliti s tolikimi barvnimi okni. Poudariti gre tudi dejstvo, da se nova okna lepo ujemajo s tremi okni nad oltarjem, ki so bila izdelana leta 1903 v Innsbrucku, vrhnji okvir je Žerjal izdelal povsod enak. Okna so dobila tudi zunanjo zaščito, prenovljena pa je tudi rozeta. Opravljeno je bilo, skratka, temeljito delo in pravilno je, da ga ovrednotimo.

Magda Jevnikar

Slovenska družina ima na mizi mladiko

ma skoraj v celoti prepušča ljudskim napevom in instrumentalnim načinom. Glas — v izdelani interpretaciji tržaškemu občinstvu že dobro poznane Eve Novšak-Houške — igra v skladbi mestoma vlogo melodije, mestoma pa tudi vlogo spremljave, kot eno izmed glasbil.

Z Brahmsovim violinskim koncertom, enim izmed najtežjih preizkusnih kamnov za vsakega violinskega virtuoz, je večer dosegel svoj višek. Kot znano, so sodobniki Brahmsov koncert

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

Pepo s Krasa sprašuje Čuka: Naj grem z Budinom ali s Spetičem?

Na položaju v marcu 1991

Dragi Čuk,

naj Te najprej pozdravim z našim nesmrtnim SMRT FAŠIZMU! S še bolj vzdignjeno punjo kakor med borbo! Še bolj zaviti v našo bandero z ruso zvezdo! Saj danes gre za zadnji in največji juriš za svetovni proletariat. Če je bila tista v Zalivu »Mati vseh bitk«, bo ta, ki nas čaka, ti rečem, dragi Čuk, »Nona vseh bitk«!

Saj veš, kaj je uspelo reakciji: razbiti na dva kosa našo slavno Partito Comunista Italiano! Verjemi, Pepotu je tako, ko da bi mu prerezali na dva kosa srce! In za kateri kos naj se odločim, ko sta oba moja? Ti boš rekel: Odloči se za oba, pa je!

Kako, dragi Čuk, če na enem sedi en zlat fant, Budin, na drugem pa drug zlat fant, Spetič? Dva fanta in eno srce, boš rekel. Ampak če bo treba iti na sestanek? Naj se tudi sam prerežem na dva kosa in pošljem recimo zgornji v Samatorico, spodnjega pa na Opčine? In če bo treba iti na volitve? Naj napišem na glasovnico oba skupaj, recimo Budinspetič ali Spetičbudin? Ali, če se boš moral odločati med Occhettom in Cossutto, naj napišem AMBIDUI? Kaj mi ti svetuješ? Ali pa misliš, da bi šel vprašat kakšnega slovenskega advokata? Morda doktorja Berdona? Misliš, da bi mi svetoval zastonj?

To je hudič, ta barufa v našem partiti, da mi še spanje jemlje. In še sanjati se mi je začelo o tem. Začele so me obiskovati prikazni z onega sveta. Pomisli, ono noč je pristopil k postelji Vidali in si začne vihati rokave, ko da se bo boksal z nekom: *Senti, Pepo, mi saria per Cossutta!*

Torej, dragi soborec Čuk, povej, za koga si ti. Hudič je v tem, da se oba ona dva zlata fanta borita kot leva za svetovni proletariat, samo da eden gleda nanj bolj s Krasa, drugi pa iz mesta. Pravzaprav eni pravijo, da je Spetič za en joco še bolj za svetovni proletariat kot Budin. Da Budinu gre bolj za rusko, Spetiču pa bolj za kitajsko. Meni je

vse glih, če bodo na sestankih rekli TOVARIŠČI DAVAJTE ali ČINPIAO ČINČIFUJTE, samo da bo šlo za borbo, za ruso zastavo in za revolucijo.

Škoda, da sta se oba tista naša voditelja rodila kot moška. Če bi bil eden ženska, bi se oženila, bi Budin vzel Spetičevo ali Spetič Budinkovo, pa bi bil naš partito spet eden. Tisto bi bila kraška ohcet tam na Repentabru! Sicer pa pravijo, da je treba upati v razvoj: da bo razvoj popravil tudi to nesrečo. Spomni se, kako nas je razklal Kloroform, da smo se medsebojno na smrt drekali, čez nekaj let pa smo bili spet bratje. Bratci veseli vsi!

Še bomo veseli — Tvoj Pepo

Izložba oslarij

Pri televizijskem dnevniku TV Slovenija si marsikdaj čisto po nepotrebem privošči jo tujke. Še bolj neumno pa je, če jih ne znajo izgovoriti; nekaj primerov:

kólaps	— pravilno —	koláps
agéncija		agencija
garáncija		garancija
vízija		vizija
rafinérij		rafinerija

Rimska dopisnica iste TV Slovenija je hotela za vsako ceno najti tujko za »pravoslavni škof« pa je iz njega naredila »ortodoksnega škofa«, še bolj nesrečno roko pa je imela, ko je gibanje COMUNIONE E LIBERAZIONE prevedla v OBHAJILU IN SVOBODA!

Od obrtniških izkušenj v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Tel. 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91 - Tel. 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

PODPORNE NAROČNINE

Benjamin Černic - Sovodnje 50.000; Aleksander Cergol - Trst 50.000; Maks Gergolet - Doberdob 50.000; Ivan Brecej - Devin 35.000; Igor Franko - Gorica 50.000; Janez Belej - Rim 50.000; »Slovenicum« - Rim 100.000; Franc Husu - Altamura 50.000; Marija Žvokelj - Gorica 50.000; N.N. - Sesljan 50.000; Marijan Slokar - Trst 60.000; Šolske sestre - Dolina 50.000; Cveto Ukmar - Trst 50.000; Albert Štrajn - Trst 50.000; Sandi De Luisa - Trst 50.000; Maksimilijan Jezernik - Rim 100.000; Joseph Kogoj - St. Germain 65.359; Mirko Brezigar - Vicenza 70.000; druž. Repinc - Opčine 50.000; France Štekar - Ledine 50.000; Ninko Černic - Doberdob 50.000; Anica Zahar - Boršt 50.000; Franc Rode - Rim 50.000; Celestin Malalan - Opčine 50.000; Maria Elsbacher - Videm 50.000.

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD

Franko Žerjal - Gorica 5.000; Anton Princič - Doberdob 5.000; Evelina Pahor - Trst 5.000; Miroslav Briščak - Brišče 5.000; Zorko Gorjan - Mačkolje 11.000; Kazimir Humar - Gorica 5.000; Venceslav Legiša - Mavhinje 10.000; Alojz Povhe - Speicher 5.000; Vera Sardoč - Trst 5.000; Marija Bratina - Gorica 5.000; Bogdan Kralj - Trst 30.000; Bojan Brezigar - Nabrežina 31.000; Jožef Kapon - Pesek 5.000; Ludmila Nicoloč - Francija 3.000; Breda Klanjšček - Devin 5.000; Patrizia Krevatin - Bazovica 5.000; Adrijana Krapež - Trst 5.000; Jakob Kandut - Trst 5.000; Aliver Hrovatin - Opčine 10.000; Feliks Bister - Dunaj 24.000; Olga Ban - Trst 5.000; Neva Fonzari - Tržič 50.000; Mario Zahar - Zabrežec 10.000; Livija Furlan Cotič - Mavhinje 5.000; Ana Tomisič - Mačkolje 15.000.

DAROVİ S SPOMIN

Srečka in Ivan Artač darujeta v spomin na Marijo Mislej in Lavka Bitežnika 120.000 lir v sklad za nakup stanovanja v Donizettijevi ulici; Magda in Robert Petaros darujeta v spomin Stanislava Pavlice 200.000 lir v kulturni sklad in 50.000 lir za Mladiko; H.P. daruje v spomin na prof. Maksa Šaha in Božo Pirc ob obletnici smrti 100.000 lir za nakup stanovanja v Donizettijevi ulici; Majda in Silvano Giraldu darujeta v počastitev spomina dveh zvestih stražarjev slovenstva, prof. Maksa Šaha in prof. Jožeta Peterlina ob 15-letnici smrti, 50.000 lir za nakup stanovanja v Donizettijevi ulici; Slokarjevi ob mamini smrti 100.000 lir za Mladiko; Dalka Smotlak v spomin na Marijo Mislej 50.000 lir za Mladiko.

VSEM PRISRČNA HVALA!

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Čarovnik reče na koncu predstave: »Sedaj bom pa naredil, da bo neka živa gospa izginila.«

Slišati je možki glas iz pete vrste: »Daj, Majda, pojdi gor!«

—o—

Na spiritistični seji govori vodja duhu: »Duh, če si tukaj, potrkaj enkrat, če pa te ni, potrkaj dvakrat!«

Iz bolnišnice za živčno bolne sta ušla dva bolnika in se šla vozit s čolnom po jezeru.

»Ali si označil mesto, kjer sva videla toliko rib?«

»Sem. Na levi strani čolna sem zarisal velik križ.«

»Bedak, kdo ti pa zagotavlja, da bova dobila drugič isti čoln?«

1908

**POSJOJILNICA
OPČINE
CASSA RURALE
OPICINA**

vse bančne usluge
in storitve

- neprekinjena blagajna
- Bancomat
- Bankamericard Visa
- investicijski sklad Aureo
- menjalnica
- vse vrste posojil in vlog
- Mednarodno poslovanje

urnik: ponedeljek - petek: 08.20 - 13.00
14.20 - 15.40

ob nedeljah: 10.00 - 12.00

34016 OPČINE - Ul. Ricreatorio, 2 - Tel. 040/212494 - 21491
Telefax 040/211879 - Telex 460361 CRAOP I